

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI**

**TÜRKİYE VE FRANSA'DA OLUMSUZ
DIŞSALLIKLARA KARŞI ÇEVRESEL
VERGİLENDİRMENİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

Tchaminou ABDOURAHMANE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Taha Emre ÇİFTÇİ**

KONYA - 2025



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tchaminou ABDOURAHMANE		
	Numarası	21811101012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / Muhasebe ve Finansman		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Taha Emre ÇİFTÇİ		
Tezin Adı	Türkiye ve Fransa'da Olumsuz Dışsallıklara Karşı Çevresel Vergilendirmenin Karşılaştırmalı Analizi			

Tchaminou ABDOURAHMANE tarafından hazırlanan 'Türkiye ve Fransa'da Olumsuz Dışsallıklara Karşı Çevresel Vergilendirmenin Karşılaştırmalı Analizi' başlıklı bu çalışma 15/01/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Taha Emre ÇİFTÇİ	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Muhammet DURDU	
3	Prof. Dr.	Savaş ÇEVİK	



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tchaminou ABDOURAHMANE		
	Numarası	21811101012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / Muhasebe ve Finansman		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Taha Emre ÇİFTÇİ		
Tezin Adı	Türkiye ve Fransa'da Olumsuz Dışsallıklara Karşı Çevresel Vergilendirmenin Karşılaştırmalı Analizi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Tchaminou ABDOURAHMANE

(İmza)

.....



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tchaminou ABDOURAHMANE		
	Numarası	21811101012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / Muhasebe ve Finansman		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Taha Emre ÇİFTÇİ		
Tezin Adı	Türkiye ve Fransa’da Olumsuz Dışsallıklara Karşı Çevresel Vergilendirmenin Karşılaştırmalı Analizi			

Çevresel vergilendirme, Fransa ve Türkiye’deki ekonomik faaliyetlerin yarattığı olumsuz dışsallıklara karşı mücadelede temel bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu karşılaştırmalı çalışma, her iki ülkenin çevresel vergilendirme politikalarının tasarımında ve uygulanmasında önemli farklılıkları vurgulamaktadır. Fransa’da, sağlam bir kurumsal ve hukuki çerçeve, etkili çevresel vergilerin uygulanmasını sağlamıştır. Bu durum sera gazı emisyonlarının azaltılması ile daha sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçiş gibi önemli sonuçlar elde edilmesine katkıda bulunmuştur. Öte yandan, Türkiye, çevresel vergilendirme konusunda yeterli bir formalizasyon ve şeffaflık eksikliği yaşamaktadır. Bu durum, çevresel vergilendirme uygulamaların etkinliğini ve olumsuz dışsallıklar üzerindeki etkisini sınırlamaktadır. Analiz; çevresel vergilendirme politikalarının, yeşil teknolojilere yönelik sübvansiyonlar, emisyon kotaları ve sıkı düzenlemeler gibi diğer önlemlerle desteklendiği entegre bir yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Fransa, ilerlemeye devam etse de çevresel vergilendirme politikalarını değerlendirme araçlarını geliştirilmesi önem arz etmektedir. Türkiye ise, sürdürülebilirliğe olan taahhüdünü güçlendirmek için çevresel vergilendirme politikalarını hızla yapılandırmalıdır. Olumsuz dışsallıklara karşı etkili bir şekilde mücadele etmek için her iki ülkenin de çevresel vergi mekanizmalarını geliştirmesinin yanı sıra, başarılı bir ekolojik geçişi teşvik etmek için çeşitli araçlar ve teşvikler entegre eden bütünsel bir çevre yönetimi üzerinde çalışmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Olumsuz Dışsallık, Çevresel Vergilendirme, Çevresel Politikaları, Sürdürülebilir Ekonomi, Fransa, Türkiye



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



ABSTRACT

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tchaminou ABDOURAHMANE		
	Numarası	21811101012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / Muhasebe ve Finansman		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Taha Emre ÇİFTÇİ		
Tezin Adı	Türkiye ve Fransa’da Olumsuz Dışsallıklara Karşı Çevresel Vergilendirmenin Karşılaştırmalı Analizi			

Environmental taxation emerges as a fundamental tool in combating the negative externalities created by economic activities in both France and Türkiye. This comparative study highlights the significant differences in the design and implementation of environmental taxation policies in these two countries. In France, a solid institutional and legal framework has enabled the effective application of environmental taxes. This has contributed to the important outcomes, such as the reduction of greenhouse gas emissions and the transition to more sustainable energy sources. On the other hand, Türkiye faces lack of sufficient formalization and transparency in environmental taxation, which limits the effectiveness of its policies and their impact on negative externalities. The analysis emphasizes the importance of an integrated approach, where environmental taxation policies are supported by other measures such as subsidies for green technologies, emission caps, and strict regulations. While France continues to make progress, it is crucial to improve tools for evaluating environmental taxation policies. As for Türkiye, it needs to rapidly structure its environmental taxation policies to strengthen its commitment to sustainability. In order to combat effectively negative externalities, both countries must not only develop their environmental tax mechanisms but also work towards a holistic environmental management approach that integrates various tools and incentives to promote a successful ecological transition.

Keywords: Negative Externality, Environmental Taxation, Environmental Policies, Sustainable Economy, France, Türkiye

İÇİNDEKİLER

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	ii
Bilimsel Etik Sayfası	iii
Özet	iv
Abstract	v
İçindekiler	vi
Çizelgeler Listesi	ix
Fotoğraflar Listesi	x
Grafikler Listesi	xi
Kısaltmalar Listesi	xii
Ön Söz ve Teşekkür	xiii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL VERGİLENDİRME KONSEPTİ VE HUKUKİ BAĞLAMI

1.1. Olumsuz Dışsallıklar.....	4
1.1.1. Tanım.....	5
1.1.2. Olumsuz Dışsallıkların Kapsamı ve Kaynakları	9
1.1.2.1. Çevre üzerinde açıkça tanınmış mülkiyet haklarının bulunmaması.....	10
1.1.2.2. Kusurlu (asimetrik) bilgiler	11
1.1.2.3. Üretimle ilgili dışsallıklar.....	11
1.1.2.4. Ortak Kullanım Malları	12
1.1.2.5. Fırsatçı davranışlar	13
1.1.2.6. Piyasa dışı toplumsal maliyetler.....	13
1.1.3. Olumsuz Dışsallıkların Sonuçları.....	13
1.1.3.1. İktisadi etkinsizlik	14
1.1.3.2. Sosyal refah kaybı	14
1.1.3.3. Çevre sorunları	15
1.1.3.4. Sosyal çatışmalar	15
1.1.3.5. Devlet müdahalesine duyulan ihtiyaç.....	15
1.1.3.6. Üreticilerin ticari davranışlarının değiştirilmesi.....	16
1.1.4. Küresel Bağlamda Olumsuz Dışsallıkların Evrimi	17
1.2. Çevresel Vergilendirme	20

1.2.1. Tanım.....	20
1.2.2. Çevresel Vergilendirmenin Amaçları ve Faydaları.....	22
1.2.2.1. Çevresel vergilendirmenin faydaları	23
1.2.2.2. Çevresel vergilendirmenin dezavantajları	24
1.2.3. Küresel Bağlamda Çevresel Vergilendirmenin Tarihsel Gelişimi	25
1.3. Olumsuz Dışsallıklara Karşı Vergi Araçları	27
1.3.1. Pigou Vergisi	27
1.3.2. Emisyon İzin Sistemi	32
1.4. Türkiye’de Çevresel Vergilendirmenin Hukuki ve Siyasi Bağlamı	37
1.4.1. Türkiye’de Çevresel Sorunlarla Mücadelede Regülasyon ve Vergilendirme	37
1.4.2. Çevresel Vergilendirme Politikası Kurumsal Yapısı	41
1.5. Fransa’da Çevresel Vergilendirmenin Hukuki ve Siyasi Bağlamı	43
1.5.1. Çevresel Vergilendirme İle İlgili Yasa ve Yönetmeliklerin Analizi.....	43
1.5.2. Çevresel Vergilendirme Politikası Kurumsal Yapısı	46

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL VERGİ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

2.1. Türkiye’de Çevresel Vergilendirme Politikaları.....	51
2.1.1. Türkiye’de Çevresel Vergi Politikasında Tarihsel Evrim	52
2.1.2. Çevresel Vergi Türleri.....	55
2.1.2.1. Enerji vergileri.....	55
2.1.2.2. Ulaştırma vergileri.....	58
2.1.2.3. Kaynak vergileri	61
2.1.2.4. Kirlilik vergileri.....	63
2.1.3. Türkiye’de Çevresel Vergi Mevcut Politikalarının Ekonomik Etkisi	67
2.1.3.1. Çevresel vergi gelirleri	68
2.1.3.2. Çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki yeri	69
2.1.3.3. Çevresel vergilerin gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı	70
2.2. Fransa’da Çevresel Vergilendirme Politikaları.....	72
2.2.1. Fransa’da Çevresel Vergi Politikasında Tarihsel Evrim	73
2.2.2. Çevresel Vergi Türleri.....	78
2.2.2.1. Enerji vergileri.....	78
2.2.2.2. Taşıma vergileri.....	83

2.2.2.3. Kirlilik ve kaynak vergileri	86
2.2.3. Fransa’da Çevresel Vergi Mevcut Politikalarının Ekonomik Etkisi	89
2.2.3.1. Çevresel vergi gelirleri	89
2.2.3.2. Çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payı.....	91
2.2.3.3. Çevresel vergilerin GSYH içindeki payı.....	92
2.3. Çevresel Vergilendirme Politikalarının Çevresel Etkileri	93
2.2.4. Türkiye’de Çevresel Vergilerinin Olumsuz Dışsallıklar Üzerindeki Çevresel Etkileri	94
2.2.4.1. Çevre vergilerinin sera gazı emisyonları üzerindeki çevresel etkisi	94
2.2.4.2. Çevre vergilerinin atık yönetimi üzerindeki çevresel etkisi.....	96
2.2.4.3. Çevre vergilerinin madencilik üzerindeki çevresel etkisi	100
2.2.5. Fransa’da Çevresel Vergilerinin Olumsuz Dışsallıklar Üzerindeki Çevresel Etkileri	102
2.2.5.1. Fransız çevresel vergilerinin sera gazı emisyonları üzerindeki etkisi	103
2.2.5.2. Fransız çevresel vergilerinin atık yönetimi üzerindeki etkisi.....	107
2.2.5.3. Fransız çevresel vergilerinin doğal kaynaklar korunması üzerindeki etkisi.....	109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRESEL VERGİLENDİRME POLİTİKALARININ İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

3.1. Türkiye’ye İlişkin Öneriler	114
3.2. Fransa’ya İlişkin Öneriler	117
Sonuç	121
Kaynaklar	124
Ekler	130
Ek-1: 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Türk Kanununun 12 Maddesinin (5) Numaralı Fıkrasında, Kanuna Ekli (I) Sayılı Listede Yer Alan Maktu Vergi Tutarları	130
Ek-2: 30 Aralık 2023 Tarihli ve 32415 Sayılı Resmî Gazete (2. Mükerrer) Yayımlanan 56 Seri No.lu Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği 2024 Yılında Uygulanacak Olan Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) Tarifeleri.....	133
Ek-3: Çevre Temizlik Vergisi Tarifesindeki Bina Grupları Listesi.....	135
Özgeçmiş	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1.1. Negatif ve Pozitif Dışsallıklar Arasındaki Farklar.....	7
Çizelge 2.1. 2008-2021 Arasında Türkiye’de Çevresel Vergiler Gelirleri (milyon TL)	68
Çizelge 2.2. 2008-2020 Yıllar Arasında Türkiye’de Çevresel Vergilerin Toplam Vergi Gelirlerindeki Payı	69
Çizelge 2.3. 2008-2021 Yılları Arasında Türkiye’deki Çevresel Vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya (GSYH) Olan Oranları.....	71
Çizelge 2.4. Fransa’nın Bölgelerine ve Petrol Ürünlerine Göre Enerji Ürünlerine 2023 Yılında Uygulanacak Oranlar.....	81
Çizelge 2.5. Fransa’da Çevresel Vergilerin Toplam Vergi Gelirlerindeki Payı (%).....	91
Çizelge 2.6. 2010-2022 Yılları Arasında Fransa’da Ekolojik Vergilerin Ulusal GSYH İçindeki Payı.....	92
Çizelge 2.7. 1990-2022 Yıllar Arasında Fransa’daki Görünür Yurt İçi Madenler Tüketimi	110

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1.1. Su Kirliliği.....	19
Fotoğraf 1.2. Hava Kirliliği.....	19



GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Pigou Vergisinin Grafiksel Gösterimi.....	29
Grafik 2.1. Grafik b: Kategorilere Göre Fransız Çevresel Vergi Gelirleri (Milyar Avro).....	90
Grafik 2.2. 1990-2021 Yılları Arasında Türkiye’de Toplam ve Kişi Başına Düşen Sera Gazı Emisyonları	95
Grafik 2.3. Türkiye’de 2016-2021 Yılları Arasında Tehlikesiz Atık Miktarı (Ton).....	97
Grafik 2.4. Türkiye’de 2016-2021 Yılları Arasında Tehlikeli Atık Miktarı (Ton).....	98
Grafik 2.5. Türkiye’de 2015-2021 yılları arasında özel atık ve tıbbi atık istatistikleri miktarları (Ton).....	99
Grafik 2.6. Türkiye’de 2011-2020 Yıllar Arasında Maden Üretim Miktarları	101
Grafik 2.7. 1990-2022 Yılları Arasında Enerji Kaynaklanan Fransız CO2 Emisyonları (milyon ton)	104
Grafik 2.8. Fransa’da Genel Sera Gazı (GHG) Emisyonlarının Çeşitli Kaynaklardan Yıllar İçindeki Görelî Değişimi, 1990 Yılı 100 Baz Alınarak (milyon ton).....	105
Grafik 2.9. Fransa’daki Atık Üretimi (Milyon ton).....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

ÇTV	: Çevre Temizlik Vergisi
GVK	: Genel Vergi Kanunu
KDV	: Katma Değer Vergisi
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı)
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
TAT	: Taxe d'Aménagement du Territoire (Bölge Düzenleme Vergisi)
TGAP	: Taxe Générale sur les Activités Polluantes (Kirlenici faaliyetlerden alınan vergi)
TICPE	: Taxe Intérieure sur la Consommation de Produits Énergétiques (Enerji ürünleri tüketimi üzerinden yurt içi alınan vergi)
TIP	: Taxe Intérieure Pétrolière (İç petrol vergisi)
TIPP	: Taxe Intérieure sur les Produits Pétroliers (Petrol ürünlerine uygulanan iç vergi)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

İlim arayışının sonsuz bir yolculuk, her adımın anlayışa doğru bir adım ve her keşfin yeni ufuklar açtığı bir serüven olduğu sıkça söylenir. İşte bu ruhla iki büyük ulusun ekonomisi ve ekolojisi üzerine önümüzdeki sayfalarda sunulan çalışmaya giriştim. Bu tez, birkaç ay boyunca süren düşünce, araştırma ve özverinin meyvesidir. Zihinsel ve duygusal bir yolculuğun ürünüdür, derin bir tutkuyla keşfettiğim bir konunun doğruluğunu temsil eder. Bu akademik yolculuk sırasında, sayısız öğretmen, meslektaş ve arkadaşın desteği ve önerileri benim için paha biçilmez oldu. Onların teşvikleri şüphelerimi aydınlattı ve başarıma isteğimi güçlendirdi. Her birine derin şükranlarımı sunmak istiyorum.

Bu tez aynı zamanda tesadüfi buluşmaların, ilhamların ve derin düşüncelerin ürünüdür. Her yazılan satır, yapılan her analiz, kişisel ve mesleki deneyimlerim, derinlemesine okumalar ve analizler aklıma gelen parlak fikirler tarafından şekillendirilmiştir. Bu çalışmanın gerçekten aydınlatıcı, ilham verici ve belki de yeni sorular ve tartışmaları tetikleyici olmasını içtenlikle umuyorum. Eğer öyleyse o zaman amacım tam olarak gerçekleşmiş olacak. Çünkü bilginin gerçek değeri sadece öğrendiklerimizde değil, aynı zamanda sorgulamamıza ve keşfetmemize katkıda bulunan her şeyde yatar. Son olarak bu tezi, bu yolculuk boyunca bana inanan, teşvik eden ve destekleyen herkese ithaf etmek istiyorum. Onların güveni, engelleri aşmama ve bu arayışı kararlılıkla sürdürmeme yardımcı oldu. Bu mütevazı çalışmanın bilgi birikimine ve toplumun ilerlemesine katkıda bulunmasını umuyorum.

Uzun bir çalışma sonucu ortaya çıkan bu tez sürecinde emeğini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım sayın Doç. Dr. Taha Emre ÇİFTÇİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Yine bu çalışma esnasında yardımlarından dolayı sayın Bşk. Murat Arslan'a ve İki Doğu İki Batı Uluslararası Öğrenci Derneği yönetim kurumuna, Sayın Talout Yari DRAMANE'ye, Konya'daki Hüma Okullar yönetim Bşk. Mehmet BİREKUL'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmanın okunması ve düzenlenmesi için katkılarından dolayı sayın Seda YACIZI'ya çok müteşekkirim. Tüm hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen rahmetli babam Muhammad Salissou'ya, annem Rahmatullah NOUHOUM'a, öz kardeşlerime sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Tchaminou ABDOURAHMANE

Konya, 2025

GİRİŞ

Negatif dışsallıklar, ekonomik faaliyetlerin sonucu olarak ortaya çıkan, genellikle ticari işlemlerde içselleştirilmemiş, çevre ve toplumu sıklıkla tesir eden istenmeyen etkilerdir (Otroshchenko ve Proshunina, 2019:5). Fransa ve Türkiye’de bu negatif dışsallıklar yaygın bir şekilde görülür ve bunları hafifletmek için hükümet müdahalelerine ihtiyaç duyulur.

Fransa’da, negatif dışsallıklar çeşitli şekillerde görülür. Özellikle de atmosferik, gürültü, çevresel kirlilik, şehirsiz sıkışıklık ve doğal kaynakların bozulması gibi ortaya çıkmaktadır. Bu etkilerle mücadele etmek için Fransız hükümeti, dışsallıklar oluşturan faaliyetlerin sosyal maliyetlerini içselleştirmeyi amaçlayan vergi önlemleri almıştır. Örneğin, karbon emisyonlarına yönelik vergiler fosil yakıtların kullanımını azaltmak ve endüstrilerin çevreye daha saygılı uygulamalar benimsemelerini teşvik etmek amacıyla uygulanmıştır. Benzer şekilde, kirletici araçlar üzerinde vergiler konularak otomobil kirliliğini azaltmak ve daha az emisyon yapan araçların benimsenmesini teşvik etmek amaçlanmıştır.

Türkiye’de, olumsuz dışsallıklar önemli bir endişe kaynağıdır. Hızlı kentleşme ve endüstrileşme olumsuz dışsallıkların başlıca nedenleridir. Olumsuz dışsallıkların nedenleri çevre kirliliği, trafik sıkışıklığı ve doğal kaynakların tükenmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurur. Ayrıca, olumsuz dışsallıklar halk sağlığını da olumsuz etkiler (Baykul ve Işık Maden, 2020:69-84). Türk hükümeti, bu zorluklara Fransa’ninkine benzer vergi politikaları uygulayarak yanıt vermiştir. Kirletici emisyonlar, atıklar ve doğal kaynakların kullanımı üzerinde vergiler gibi önlemler, çevreye zararlı davranışları azaltmak ve şirketleri daha sürdürülebilir uygulamalara teşvik etmek amacıyla getirilmiştir. Bu vergi önlemlerinin çift amaçlı olduğu görülmektedir. Birinci amaç **zararlı** davranışlardan caydırmaaktır. İkinci amaç çevresel projeleri finanse etmek için ve doğal kaynakları korumak için gelir elde etmektir. Örneğin, Fransa’da karbon emisyonlarına yönelik vergilerden elde edilen gelirler, ekolojik ve enerji geçiş projeleri ile atmosfer kirliliğini azaltmaya yönelik girişimlere yeniden yatırılmaktadır (Fransa’nın Yasal ve İdari Bilgi Müdürlüğü, DILA, 2020). Ancak, bu vergi

yaklaşımları, mükellefler ve işletmeler üzerinde ağır bir yük oluşturmamak ve negatif dışsallıkların azaltılmasında gerçek bir etkinlik sağlamak için dengeli olmalıdır. Vergi gelirlerinin, anlamlı ve sürdürülebilir çevresel girişimleri desteklemek için şeffaf ve etkili bir şekilde kullanılması da son derece önemlidir. Uygun vergi politikalarının diğer düzenleme araçlarıyla birleştirilmesiyle Fransa ve Türkiye negatif dışsallıkları etkili bir şekilde azaltmayı ve daha sürdürülebilir bir kalkınmayı teşvik edebilirler.

Ülkeler aralarında ortak sorunlarına çözüm bulmak amacıyla işbirliği yapabilmektedir. İşbirliği aracılığıyla, bir ülke kendi iç politikalarını diğer ülkelerin politikalarıyla karşılaştırabilir. Negatif dışsallıklar, Türkiye ve Fransa için ortak bir sorundur. Ancak, Fransa ekolojik vergiler yoluyla negatif dışsallıklarla mücadelede Türkiye'den daha ileri bir konumdadır. OECD çalışmalarına göre, Avrupa Birliği ülkeleri negatif dışsallıklarla mücadelede öncülük etmektedir. Özellikle sera gazı emisyonlarının azaltılması hususunda, Fransa önemli başarılar elde etmiştir (OECD, 2011).

Türkiye'de ve Fransa'da olumsuz dışsallıkları azaltmak için çevresel vergilendirme politikalarının etkinliğini değerlendirmek, çalışmamızın ana noktasıdır. Çalışma, her iki ülkedeki vergilendirme politikalarının nasıl tasarlandığını ve uygulandığını anlamayı gerektirir. Aynı zamanda, bu politikaların çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltmadaki etkisini incelemeyi içerir. Çevresel vergilendirme alanındaki kurumsal ve yasal çerçevelerin benzerlikleri ve farklılıklarını analiz etmek önemlidir. Sonunda çalışma, çevre politikalarını geliştirmek ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için en iyi uygulamaları belirlemeye yardımcı olacaktır.

Fransa ve Türkiye'deki negatif dışsallıklara karşı çevre vergilendirmesinin karşılaştırmalı analizi büyük önem taşımaktadır. Karşılaştırmalı çalışmanın sonuçları, kendi çevresel vergilendirme politikalarını uygulamak veya geliştirmek isteyen diğer ülkeler için uygulanabilir öneriler ve daha etkili çevresel vergi pratikleri sağlayabilir. Bu durum, uluslararası düzeydeki politika yapıcılarının bilgilendirilmesine katkıda bulunabilir. Araştırma iki farklı ülkeye odaklandığından, çevre politikalarının uygulanmasını etkileyen kültürel, siyasi ve ekonomik farklılıkların anlaşılmasını

sağlamaktadır. Mevcut politikaların hedeflerine ulaşp ulaşmadığını ve ek düzenlemelere gerek olup olmadığını değerlendirmek de önemlidir.

Tez, öncelikle çevresel vergilendirme kavramlarını ve negatif dışsallıkları azaltmak için kullanılan vergi enstrümanlarını açıklamaya odaklanacak; Türkiye ve Fransa'daki yasal ve siyasi çerçeveyi vurgulayacaktır. Sonrasında, Türkiye ile Fransa arasındaki çevresel vergi politikalarının derinlemesine karşılaştırmalı bir analizi yapılacak; mevcut vergi türleri, tarihsel evrimleri ve mevcut etkileri incelenecektir. Son olarak, her iki ülkedeki çevresel vergi politikalarının etkinliğini güçlendirmek için ve daha sürdürülebilir bir gelecek için bu politikaları iyileştirmeye yönelik öneriler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL VERGİLENDİRME KONSEPTİ VE HUKUKİ BAĞLAMI

Çevresel vergilendirme, genellikle çevresel harcamaları teşvik etmek veya çevreye zararlı faaliyetleri azaltmak için bir ekonomik araç olarak kullanılır (Rotillon, 2007:108). Çevresel vergilendirme konusundaki kavramsal çerçeve, bir ülkenin veya bölgenin çevresel politikalarını ve ekonomik hedeflerini yansıtır. Kavramsal çerçeve, çevresel vergilerin nasıl uygulanacağını, hangi faaliyetlerin vergilendirileceğini ve elde edilen gelirin nasıl kullanılacağını belirler. Çevresel vergilendirme, genellikle çevre koruma, sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Çevresel vergilerin uygulanmasıyla ilgili kararlar, politikacılar tarafından alınır. Bu nedenle, bir ülkede çevresel vergilendirmeyi resmileştiren ilk faktör siyasi ve/veya yasal güçlerdir.

Bir ülkenin çevresel vergilendirme politikasını şekillendiren bir diğer önemli faktör de yasal çerçevedir. Yasal çerçeve, çevresel vergilerin uygulanması, toplanması ve yönetilmesi için gerekli kuralları ve düzenlemeleri içerir. Bu çerçevede, vergi kanunları, çevre koruma yasaları ve diğer ilgili mevzuatın da yer alır.

Çevresel vergilendirme politikalarının başarılı bir şekilde uygulanması için hem kavramsal çerçevenin hem de yasal çerçevenin uyumlu olması önemlidir. Bu uyum, çevresel vergilendirme sisteminin etkinliğini artırabilir ve çevresel hedeflere daha etkili bir şekilde ulaşılmasına yardımcı olabilir.

1.1. Olumsuz Dışsallıklar

Çevresel vergilendirme kavramını derinlemesine anlamak için öncelikle olumsuz dışsallıklar kavramına odaklanmak gerekmektedir. Ekonomi literatüründe olumsuz dışsallıklar, ekonomik faaliyetlerin üçüncü taraflar üzerinde yarattığı istenmeyen ve çoğunlukla zararlı yan etkiler olarak tanımlanır. Bu etkiler hem üretim hem de tüketim süreçlerinden kaynaklanabilir ve genellikle doğrudan bu faaliyetlere katılmayan bireyler veya toplumun tamamı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurur. Örneğin, bir fabrikanın üretim sürecinde atmosfere saldığı zararlı gazlar, fabrika

çevresinde yaşayan insanların sağlığını olumsuz etkileyebilir. Tarım ürünlerini bozabilir ve genel olarak ekosisteme zarar verebilir. Benzer şekilde, aşırı trafik sıkışıklığı hem bireylerin zaman kaybına neden olur hem de hava kalitesini düşürerek toplumsal sağlık maliyetlerini artırır. Bu tür dışsallıklar, ilgili ekonomik faaliyetin maliyetine tam olarak dahil edilmediğinde, toplumsal maliyetler artar ve refah kaybı meydana gelir.

Olumsuz dışsallıkların ekonomik analizi, toplumun toplam refahını maksimize etme çabasıyla, olumsuz dışsallıkları en aza indirmeye yönelik politikalar geliştirilmesini teşvik eder. Bu bağlamda, çevresel vergilendirme önemli bir politika aracı olarak ortaya çıkar. Çevresel vergilendirme, çevreye zarar veren faaliyetlerin maliyetini artırarak, bu faaliyetlerin azaltılmasını hedefler. Çevresel vergilendirme, ekonomi teorisiyle uyumludur. Çevresel vergilendirme politikalarının etkinliği, verginin doğru bir şekilde belirlenmesine, uygulanmasına ve toplum tarafından kabul edilmesine bağlıdır.

1.1.1. Tanım

“Dışsallık” terimi, ekonomide önemli bir kavram olup, belirli bir ekonomik faaliyetin üçüncü şahıslar üzerinde yarattığı olumlu veya olumsuz etkileri ifade eder. Terimin etimolojik kökeni tam olarak belirlenmemiştir ve kelimenin ilk kez kim tarafından kullanıldığı konusu hâlâ tartışmalıdır. Bazı iktisatçılar, “dışsallık” kavramının kökenlerinin Adam Smith’in 1776 yılında yayınlanan “Ulusların Zenginliği” (*The Wealth of Nations*) adlı eserine dayandığını öne sürerler. Ancak, Adam Smith’in doğrudan bir dışsallıklar teorisi geliştirmedeği ve bu kavramı formüle etmediği genel kabul görmektedir. Smith’in çalışmalarında, özellikle piyasa mekanizmalarının toplum üzerindeki etkilerini incelediği kısımlarda, dışsallık kavramına dolaylı olarak değinmiştir. Ancak, bu kavramın sistematik bir şekilde ele alınması ve teori haline getirilmesi Alfred Marshall’ın 1890 yılında yayınlanan “*Principles of Economics*” adlı eserine atfedilmektedir.

Alfred Marshall, dışsallıkları daha açık bir şekilde tanımlamış ve dışsallıkların ekonomiye olan etkilerini analiz etmiştir. Marshall’ın çalışmaları, dışsallıkların piyasa

başarısızlıklarına neden olabileceğini ve bu durumun devlet müdahalesi gerektirebileceğini göstermiştir. Dışsallıklar, pozitif ve negatif olarak ikiye ayrılmaktadır. Pozitif dışsallıklar, bir faaliyetin üçüncü şahıslara sağladığı yararları ifade ederken, negatif dışsallıklar ise, ekonomik bir faaliyetin üçüncü şahıslara sağladığı zararları ifade eder. Marshall'ın dışsallık kavramını geliştirmesi, ekonomik düşünce tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir (Kargı ve Yüksel, 2010, s.184). Marshall şöyle demiştir: “Üretim ölçeğindeki artıştan kaynaklanan ekonomileri daha yakından incelediğimizde, bunların iki kategoriye ayrıldığını görürüz: sanayinin genel gelişimine bağlı olanlar (dışsal ekonomiler) ve tek tek firmaların kaynaklarına ve yönetimlerinin verimliliğine bağlı olanlar (içsel ekonomiler)” (Laffont, 1975:421).

1950'lere kadar, dışsallık “dışsal ekonomi” olarak adlandırılıyor ve tanımı yetersiz ve nadir olarak kullanılıyordu (Berta, 2008:2). “Piyasa dengesizliği” ifadesi ise uzun zamandır dışsallıklarla ilişkilendirilmektedir. Ancak, bir piyasada dışsallıkların varlığı rasyonel görünmekte ve piyasada bir dengesizlik olduğu anlamına gelmemektedir (Vatn ve Bromley, 1997:135). Ekonomide dışsallık, bir ekonomik birimin (örneğin, bir şirket veya birey) faaliyetlerinden kaynaklanan ve bu faaliyetlerin maliyet veya faydaları için doğrudan bir parasal karşılık bulunmaksızın diğer ekonomik birimleri etkileyen olumlu veya olumsuz etkilerdir. Bir başka deyişle, dışsallık, belirli bir faaliyetin maliyet veya faydalarının tam olarak ilgili taraflarca göz önüne alınmadığı durumlarda ortaya çıkar (Hal ve Varian, 2010:644).

Dışsallıklar, ekonomik faaliyetlerin üçüncü taraflar üzerindeki yan etkilerini tanımlayan önemli kavramlardır ve iki ana türü vardır: olumlu ve olumsuz dışsallıklar. Bu kavramlar, dış faktörlerin belirli durumlar üzerindeki etkisini daha iyi anlamamıza olanak tanır, bu da daha bilinçli ve etkili karar alma süreçlerine yol açabilir. Nihayetinde, bu tür bir farkındalık, tüm ilgili taraflar için daha olumlu sonuçlar yaratılmasına yardımcı olabilir.

Bu dışsallıkları anlamak ve dikkate almak, politika strüktürler ve şirketlerin karar alma süreçlerinde kritik bir rol oynar. Örneğin, hükümetler olumsuz dışsallıkları azaltmak için çevre vergileri uygulayabilir veya olumlu dışsallıkları teşvik etmek için

yardımlaşmalar sağlayabilir. Benzer şekilde, şirketler sürdürülebilir uygulamaları benimseyerek veya sosyal sorumluluk projelerine yatırım yaparak, uzun vadede kendi itibarlarını ve pazar konumlarını güçlendirebilirler.

Akademik bağlamda, dışsallıkların incelenmesi, ekonomik teorinin yanı sıra kamu politikası, çevre bilimi ve sosyal bilimler gibi çeşitli disiplinlerde de önemli bir araştırma alanıdır. Dışsallıkların daha derinlemesine anlaşılması, hem bireylerin hem de kurumların daha bilinçli kararlar almasına yardımcı olabilir, bu da toplumsal refahın artmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesine katkıda bulunur.

Olumlu dışsallık, bir firmanın faaliyeti diğer firmalara fayda sağlamak için ödeme yapmak zorunda kalmadan diğer firmalar için fayda yarattığında ortaya çıkar. Örneğin: eğitim, işgücünün beceri düzeyini geliştirerek pozitif dışsallıklar yaratabilir ve bu da ekonomiye bir bütün olarak fayda sağlar. Öte yandan, olumsuz dışsallık, bir firmanın faaliyeti diğer firmalar için maliyetlere neden olduğunda ve bu maliyetler telafi edilmediğinde ortaya çıkar (Parchomovsky ve Siegelman, 2012:220). Negatif dışsallığın yaygın bir örneği, endüstriyel emisyonlardan kaynaklanan hava kirliliğidir.

Parchomovsky ve Siegelman çalışmasına dayanarak, negatif ve pozitif dışsallıklar arasındaki farklar ve karşılaştırma Çizelge 1.1'deki gibi özetlenebilir.

Çizelge 1.1. Negatif ve Pozitif Dışsallıklar Arasındaki Farklar

	Pozitif dışsallık	Negatif dışsallık
Ekonomik aktör (üretici ya tüketici)	Telafi edilmez	Buna katlanmak zorunda değil
Üçüncü şahıs	Ödemek zorunda değil	Telafi edilmez

Kaynak: Parchomovsky ve Siegelman, (2012) çalışmasındaki alınan verilerden tarafımızca oluşturulmuştur.

Negatif dışsallıklar, farklı bağlamlarda çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin, bir dışsallık, bir ekonomik aktörün (üretici), kaynakların finansal bir alışveriş olmaksızın başka bir ekonomik aktörün (üretici) faaliyetlerini etkilediği durumlarda meydana gelebilir. Benzer şekilde, bir ekonomik aktörün (tüketici), herhangi bir karşılık almadan başka bir ekonomik aktörün (tüketici) faaliyetlerini etkilediği durumlarda da bir dışsallık söz konusudur. Dışsallıklar, üreticiler ile tüketiciler arasında veya bu aktörlerden biri ile üçüncü bir taraf arasında gerçekleşebilir.

İlk durumda (üreticiler arasında ortaya çıkan dışsallık), iki şirket örneği verebiliriz. Bu iki şirketten biri (A), deri üretimi yapmakta ve bu süreçte nehri kirletmektedir. Diğer şirket (B) ise nehrin aşağısında bira üretimi yapmakta ve bu üretim için nehir suyunu kullanmaktadır. B, kullandığı suyu arıtmak zorunda kalmakta ve bu durum, B için ek maliyetler yaratmaktadır. A'nın üretim sürecinde B'nin maruz kaldığı zararların maliyeti dikkate alınmamaktadır.

İkinci senaryo şu şekilde: İki bahçıvan, A ve B, arasındaki etkileşimi ele alalım. Bahçıvan A, güçlü pestisitler kullanmaya karar verir ve bu pestisitler, B'nin bahçesine sızarak onun bitkilerine zarar verir. B, A'nın pestisit kullanım kararına katkıda bulunmamış olmasına rağmen, maliyeti çeker. B'nin bitkilerine verilen zarar, negatif dışsallık örneğidir.

Üreticiler ve tüketiciler arasındaki dışsallık, bir kimyasal tesisin tarım alanlarında kullanılan tarımsal kimyasalların yeraltı suyu kirliliğine yol açması örneğiyle açıklanabilir. Üretici, mahsullerinin verimliliğini artırmak için bu kimyasalları kullanırken, yakındaki yeraltı su kaynaklarına zarar verebilir ve bu da yerel halkın içme suyu kalitesini olumsuz etkileyebilir. Su tüketen insanlar (tüketiciler), üreticinin faaliyetlerinden kaynaklanan kirliliğin maliyetini karşılarlar. Bu durum, tüketicilerin üreticinin kimyasal kullanım kararına doğrudan dahil olmamasına rağmen olumsuz etkilerini yaşamalarını örnekler.

Dördüncü olası durumda, bir üretici ile üçüncü bir taraf arasında ortaya çıkabilecek negatif dışsallık, üretim sürecinde emisyonlar gibi çevresel etkilerin, tesisin faaliyetlerinden etkilenen ancak doğrudan bu faaliyetlerle ilişkili olmayan kişilere yansımalarıdır. Örneğin, bir fabrika çevreye zararlı gazlar salgılayarak kârını maksimize etmeye çalışabilir. Ancak, bu emisyonlar yakınlarda yaşayan insanların sağlığını olumsuz etkileyebilir, ancak bu insanlar ürünlerin fiyatlarına yansıtılmadığı için tazminat alamazlar. Bu durumda, bölge sakinleri fabrikanın işletilmesinden kaynaklanan maliyetlere doğrudan katlanmak zorunda kalırken, üretici negatif dışsallığı hesaba katmaz.

Bir olasılık, tüketicinin etkileşimde olduğu üçüncü bir taraf (ne tüketici ne de üretici) ile ilişkilidir. Örneğin, bir kişi (tüketici), halka açık bir alanda düzenli olarak sigara içiyorsa, yakındaki insanlar (geçenler), sigara içmemelerine rağmen, istemeden tütün dumanını soluyabilirler. Bu durumda, sigara içen kişi (tüketici) keyif alırken, çevredeki insanlar (üçüncü taraflar) tütün dumanından kaynaklanan artan sağlık riskleriyle karşı karşıya kalabilirler. Bu, negatif dışsallığın klasik bir örneğidir; bir bireyin eylemi, başkaları için zararlı sonuçlar doğurur ve bu zararlar doğrudan telafi edilemez.

Yukarıdaki örnekler, çeşitli alanlarda oluşan pozitif ve negatif dışsallıkların ekonomik, sosyal, sağlık, siyasi ve çevresel etkilerini göstermektedir. İklim değişikliği, hava ve gürültü kirliliği gibi çevresel sorunlar, negatif dışsallıkların bir sonucudur ve çeşitli insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır. Bu dışsallıklar, ekonomik eylemlerin ve kararların doğrudan sonucudur ve insanların çevre üzerindeki etkilerini anlamak ve ele almak için önemli bir gösterge olarak hizmet eder.

1.1.2. Olumsuz Dışsallıkların Kapsamı ve Kaynakları

Olumsuz dışsallık, bir ekonomik faaliyetin yanlışlıkla üçüncü tarafları olumsuz bir şekilde etkilediği durumu ifade eder. Bu etkilenen taraflar, genellikle bu maliyetler için tam olarak telafi edilmezler. Dolayısıyla, faaliyetin toplumsal maliyetleri, faaliyeti yürüten ekonomik aktörlerin kararlarında tam olarak yansıtılmaz. Piyasa ekonomisinde, negatif dışsallıkların etkileri kaynakların verimsiz bir şekilde kullanılmasıyla belirginleşir. Bu durum, negatif dışsallıklar üreten ürünlerin ve hizmetlerin aşırı üretimine ve pozitif dışsallıklar üreten, örneğin eğitim veya bilimsel araştırmalar gibi, ürünlerin ve hizmetlerin yetersiz üretimine yol açabilir. Negatif dışsallıklar ayrıca kaynakların adil olmayan bir şekilde dağıtılmasına da katkıda bulunabilir. Bu nedenle, negatif dışsallıklar, dış maliyetleri içselleştirmeyi ve ekonomide daha etkin bir kaynak dağılımını sağlamayı amaçlayan düzenleme, vergilendirme veya diğer politika araçlarını gerektirebilir. Negatif dışsallıkların sebep olduğu birçok başka etki ve sonuç da bulunmaktadır.

Bu zararlar, ekonomik aktörlerin kararlarında içselleştirilmeyen maliyetlerden kaynaklanır. Örneğin, bir üretim süreci çevreye zarar veriyorsa, bu zararların maliyetleri üretici tarafından hesaba katılmayabilir. Bu durum, piyasanın toplam maliyet ve faydaları hesaba katamamasından kaynaklanır. N. Gregory Mankiw'in "*Principles of Economics*" kitabında bu konuya değinilir. Mankiw, piyasanın dışsallıkları dikkate alamamasının ekonomik başarısızlıklara yol açabileceğini belirtir. Piyasa, kaynakların etkin bir şekilde dağıtımını sağlayamaz ve bu da olumsuz dışsallıklara neden olabilir. Negatif dışsallıklar, piyasa başarısızlıklarının klasik örneklerinden biridir ve bu tür durumlar, ekonomik kaynakların etkin kullanımını engeller. Bu nedenle, piyasa başarısızlığını daha ileri bir şekilde tanımlamak ve negatif dışsallıkların temel faktörlerini anlamak önemlidir.

Piyasadaki başarısızlık, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerle karakterize edilir. Bu faktörlerden aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1.1.2.1. Çevre üzerinde açıkça tanınmış mülkiyet haklarının bulunmaması

Çevreye yönelik mülkiyet haklarının bulunmaması durumunda, ekonomik aktörlerin, özellikle işletmelerin ve tüketicilerin çevre üzerindeki etkileri oldukça kritik bir konu haline gelmektedir. Bu eksiklik, çevre kaynaklarının kullanımı veya zarar görmesi konusunda önemli bir belirsizlik ve çatışma yaratır. Çünkü çevre üzerinde net bir mülkiyet hakkı bulunmadığında, ekonomik aktörler serbestçe kaynaklardan faydalanabilir veya onlara zarar verebilirler, bu da sık sık çevresel bozulmaya ve kaynakların sürdürülemez bir şekilde tüketilmesine yol açar. Bu durum, çevresel kaynakların, özellikle doğal kaynakların, genellikle "ortak mülkiyet" durumunda olmasıyla ilişkilidir. Hiç kimsenin özel mülkiyet hakkına sahip olmadığı ve dolayısıyla kimin sorumlu olduğuna dair net bir mekanizma olmaksızın, bu kaynaklar genellikle aşırı kullanım, kirlilik ve tahribata maruz kalır. Aynı zamanda piyasa mekanizmalarının etkinliğini de zayıflatır. Çünkü mülkiyet haklarının belirsizliği veya eksikliği, çevresel etkilerin ekonomik bedellerinin hesaplanmasını ve bu bedellerin pazar tarafından dikkate alınmasını zorlaştırır. Sonuç olarak, çevresel maliyetler genellikle dışlanmış veya yanlış hesaplanmış olabilir, bu da çevresel zararın

mevcut ekonomik sistemde tam olarak yansıtılmamasına ve dolayısıyla çevre üzerindeki olumsuz etkilerin artmasına yol açar (Chiroleu-Assouline, 2011:1-2).

Kaynakların veya çevrenin net bir sahiplik yapısına sahip olmaması durumunda, bireyler eylemlerinin dışsal maliyetlerini göz önünde bulundurma konusunda daha az teşvik edilir. Havayı, toprağı veya doğayı koruma hakkı belirgin olmadığından, bir işletmenin ürettiğı kirliliğın boyutunu kimse belirleyemez. Çünkü, kullanıcı kullanım alışkanlıklarını değıştirmek zorunda kalabilir. Öte yandan, örneğın çevresel kirlilik bağlamında, her bireyin ürettiğı kirlilik miktarını belirlemek mümkün değildir. Bu durumda dışsallık kaçınılmaz hale gelir (*Principles of Economics*, 2011:607).

1.1.2.2. Kusurlu (asimetrik) bilgiler

Bir işlem gerçekleştiğinde, bu işlemin maliyetleri ve faydaları her zaman işlemde doğrudan yer almayan taraflar tarafından da paylaşılmaz. Bazen, işlemin maliyetleri veya faydaları dışsal olabilir, yani işleme katılmayan diğeri bireyleri veya tarafları etkiler. Bu durumda, işleme katılan tarafların dışsal etkiler hakkında aynı bilgiye sahip olmaması, toplumun genel etkilerini tam olarak hesaba katmayan kararlar alınmasına neden olabilir. Sonuç olarak, işleme katılan tüm taraflar ve genel olarak toplum için en iyi sonuçların elde edilmemesine yol açabilir (Chiroleu-Assouline, 2011:1-2).

1.1.2.3. Üretimle ilgili dışsallıklar

Üretim faaliyetleri, çoğı zaman çevresel etkileriyle beraber gelir. Özellikle alüminyum gibi endüstriyel tesislerde, atmosfere zararlı maddelerin salınımı ve zehirli atık üretimi gibi olumsuz sonuçlar kaçınılmazdır. Bu etkiler, sadece üreticilerin doğrudan maliyetlerini değil, aynı zamanda toplumun genel refahını da etkiler. Alüminyum üretimi gibi endüstriyel faaliyetlerde, atmosfere zararlı emisyonlar salınır. Bu emisyonlar, hava kalitesini düşürerek çevresel etkiler yaratır ve insan sağlığını tehdit edebilir. Ayrıca, zehirli atıkların üretimi ve bertarafı da ciddi çevresel sorunlara yol açabilir. Bu olumsuz etkilerin bir sonucu olarak, üreticilerin karşılaması gereken maliyet sadece doğrudan üretim maliyetleri değildir. Üretim sürecinin toplam sosyal

maliyeti, çevresel etkilerin düzeltilmesi ve toplumun zararlarının telafi edilmesi gereken ek maliyetleri de içerir. Bu nedenle, gerçek maliyet, sadece üreticilerin doğrudan maliyetlerinin ötesine geçer (Mankiw, 2020:208-209).

Bu durum, üreticilerin üçüncü taraflara ek bir maliyet uygulamak zorunda kalabilecekleri bir gerçeğiyle sonuçlanır. Çünkü çevresel etkilerin telafi edilmesi ve toplumun zararlarının giderilmesi, genellikle üreticinin kendi faaliyetlerinin ötesindeki önlemleri gerektirir. Bu, çevresel vergiler, atık yönetimi maliyetleri veya çevresel izinler gibi ek maliyetlerin doğmasına neden olabilir.

1.1.2.4. Ortak Kullanım Malları

Ortak kullanım malları konusu, ekonomi literatüründe önemli bir konudur, çünkü bu tür malların tüketimi diğerleri tarafından kullanılabilirliğini azaltmaz. Ancak, ortak kullanım mallarının tüketimi bazı durumlarda negatif dışsallıklara yol açabilir. Bu dışsallıklar, özellikle sınırlı olmayan ortak kullanım mallarının aşırı tüketimi sonucunda ortaya çıkabilir.

Ortak kullanım malları genellikle iki kategoriye ayrılır: sınırlı olan ve sınırlı olmayan. Sınırlı ortak kullanım malları, tüketicinin kullanımı için öncelikle erişim ücreti ödemesi gerektiğinde ortaya çıkar. Örneğin, kablolu televizyon gibi bir hizmet, münhasır bir ortak kullanım malıdır çünkü kullanıcılar bu hizmetten yararlanmak için bir abonelik ücreti ödemek zorundadır. Sınırlı olmayan ortak kullanım malları ise herhangi bir bireyin kullanımını için ek bir bedel ödemediği faydalanabileceği mallardır. Ulusal güvenlik veya savunma gibi alanlarda bu tür mallar sıklıkla bulunur. Bu durumda, savunmaya katkıda bulunmuş olmaları veya bulunmamış olmaları fark etmeksizin tüm yararlanıcılar tarafından kullanılabilirler. Ancak, sınırlı olmayan ortak kullanım mallarının aşırı tüketimi, negatif dışsallıklara yol açabilir. Örneğin, savunma amaçlı bir kamu malının aşırı tüketimi, diğer bireylerin güvenliğini tehlikeye atabilir veya kaynakların etkin kullanımını engelleyebilir. Bu durumda, herkesin katkıda bulunması gereken ortak bir maliyet olduğundan, bazı bireyler katkıda bulunmazsa, toplumun genel savunma kapasitesi azalabilir. Sonuç olarak, devlet bu tür ortak

kullanım mallarının finansmanını sağlamakta zorlanabilir ve uygun finansal mekanizmaları geliştirmek önemli hale gelir (Mankiw, 2020:319).

1.1.2.5. Fırsatçı davranışlar

Bireyler, kendi kazançlarını artırmak için başkalarına zarar verebilecek davranışlar sergileyebilir, bu durumda negatif dışsallıkları göz ardı edebilirler. Bu, tüketicilerin veya üreticilerin faaliyetlerinin üçüncü taraflar üzerindeki olası etkilerini hesaba katmama eğiliminde oldukları anlamına gelir. Üreticilerin kâr maksimizasyonu ve tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılama gibi amaçları olsa da, artan arz ve talep durumunda, şirketler faaliyetlerinin getirdiği dış maliyetleri kontrol etmekte zorlanabilirler (Mankiw, N. G. 2020:206). Örneğin, bir alüminyum üreticisi, talep yüksek olduğunda, kârını artırmak için çevresel kirlilik standartlarını ihlal etme eğiliminde olabilir, çünkü arzın artması ona daha fazla kazanç sağlayacakmış gibi algılanabilir.

1.1.2.6. Piyasa dışı toplumsal maliyetler

Piyasa başarısızlığı, genellikle toplumsal maliyetleri hesaba katmayan ekonomik süreçlere yol açabilir. Örneğin, çevresel ve sağlık maliyetleri genellikle mal ve hizmet fiyatlarına yansıtılmaz, bu da ekonomik kararlarda yanlışlıklara neden olabilir. Başarısız bir piyasada, negatif dışsallıkların varlığını desteklemek için, Mankiw (2020:219-220), Senatör Edmund Muskie'yi referans göstererek, "Çevreyi parasal kazanç için kirletme hakkını kimseye veremeyiz" şeklindeki meşhur ifadeyi kullanmıştır. Bu bakış açısı birçok çevreci tarafından benimsenmektedir. Herkesin sağlıklı ve temiz bir çevreye, ayrıca doğal içme suyuna erişiminin olması son derece önemlidir. Bu nedenle, belirli bireylere veya gruplara bu doğal kaynakları kirletme izni vermekten kaçınılmalıdır. Doğanın değerinin paha biçilmez olduğu ve korunması gerektiği konusunda genel bir kabul vardır.

1.1.3. Olumsuz Dışsallıkların Sonuçları

Negatif dışsallıkların hâkim olduğu bir ekonomik sistemde, çeşitli olumsuz sonuçlar görülebilir. Bu dışsallıkları ortadan kaldırmak veya etkilerini azaltmak için

adımlar atılmalıdır. Böylece, herkesin faydalandığı daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir ekonomik sistem teşvik edilebilir.

1.1.3.1. İktisadi etkinsizlik

İktisadi etkinsizlik, piyasa faaliyetlerinin yan etkilerinin, yani negatif dışsallıkların dikkate alınmaması veya yeterince hesaba katılmaması sonucunda ortaya çıkar. Bu dışsallıklar, üreticiler veya tüketiciler tarafından doğrudan karşılanmayan maliyetleri ifade eder. Örneğin, bir fabrikanın çevreye yaydığı kirlilik veya bir tüketici grubunun aşırı tüketimi gibi durumlar, negatif dışsallıklar olarak öne çıkar. Bu tür maliyetler, ürün veya hizmetin fiyatına yansıtılmaz, dolayısıyla piyasa mekanizması optimal bir şekilde işlemez. Ekonomide kaynakların etkin bir şekilde tahsis edilmediği anlamına gelir. Negatif dışsallıkların görmezden gelinmesi, kaynakların aşırı veya yanlış kullanılmasına neden olabilir. Örneğin, çevresel bozulma nedeniyle tarım arazilerinin verimsiz hale gelmesi veya aşırı trafik nedeniyle zaman kaybı gibi sonuçlar ortaya çıkabilir (Mankiw, 2020:207).

Bu ekonomik verimsizlik, çeşitli olumsuz etkilere neden olabilir. Ayrıca, bu tür dışsallıkların üreticiler ve tüketiciler tarafından doğrudan karşılanmaması, üçüncü tarafların maliyetlerini etkileyebilir. Kaynakların gerçek maliyetini yansıtmayan fiyatlar ve yanıltıcı piyasa sinyalleriyle sonuçlanabilir.

1.1.3.2. Sosyal refah kaybı

Dikkate alınmayan dışsal maliyetler, genel refahın azalmasına neden olabilir. Negatif dışsallıklara maruz kalan bireyler veya gruplar, uygun tazminat olmaksızın yaşam kalitelerinde bir düşüş yaşayabilirler. Toplumsal adalet ve sürdürülebilirlik için dışsallıkların etkisini göz önünde bulundurmak önemlidir. Hükümet, negatif dışsallıkların maliyetlerini içselleştiremezse, refah düzeyinde önemli düşümlere neden olabilir. Sosyal gruplar, izin verilmemiş yükler altında ezilebilirler. Hükümet, adil ve dengeli bir toplumu sürdürmek için tüm maliyetlerin doğru bir şekilde hesaplandığından emin olmak için harekete geçmelidir (Salvatore, 2006:318).

1.1.3.3. Çevre sorunları

Çevre sorunları, negatif dışsallıkların en büyük tehditlerinden biridir. Kirlilik, sera gazı emisyonları, zehirli atıklar gibi faktörler, biyolojik çeşitliliği, ekosistemi, hava ve su kalitesini olumsuz yönde etkileyen ciddi çevresel sorunlara yol açabilir. Ekonomist Mankiw'e göre (2020:207), gürültü kirliliği de bir negatif dışsallık olarak kabul edilir. Bu durum, bireylerin güçlü araçlar kullanma gibi eylemlerinin, çevresindeki diğer insanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği anlamına gelir. Örneği gürültü kirliliği, işitme hasarı, uyku bozuklukları ve artan stres düzeyleri gibi çeşitli sağlık sorunlarına neden olabilir. Ayrıca iletişimi zorlaştırabilir ve konsantrasyon yeteneğini etkileyebilir. Negatif dışsallıklar, çevreye verdiği zarar nedeniyle ciddi sonuçlar doğurabilir ve eğer somut önlemler alınmazsa çevrenin tamamen yok olmasına yol açabilir.

1.1.3.4. Sosyal çatışmalar

Maria Zanoni M. (1989:129-147), "İnsan ve Toplum; Doğa Üzerine Rapor" adlı eserinde, negatif dışsallıkların paydaşlar arasında sosyal gerilimlere neden olabileceğini vurgular. Bu sosyal gerilimler, dışsal maliyetlerden etkilenen insanların yasal işlem başlatması veya etkili bir şekilde karşı çıkmasıyla ortaya çıkabilir. Yazarın bahsi geçen eserinde, Brezilya'da doğanın tahrip edilmesine karşı verilen çeşitli mücadelelerin tarihini ele alır. "Doğa ve kalkınma: Brezilya'da ekoloji ve toplumsal mücadeleler" başlıklı bölümde, Maria, bu mücadelelerin, Amazon'un da dahil olduğu Brezilya topraklarının sanayileşmesi ve kentleşmesinden kaynaklandığını savunur. Çevreye zarar veren bu projeler, önceden ekilebilir olan arazilerin kısırlaştırılmasına neden olmuştur. Etnik azınlıklar, bu tür kapitalist projelere karşı çıkmak için harekete geçmiştir. Bu direniş genellikle yasama meclislerindeki temsilciler aracılığıyla veya protesto ve hatta şiddet kullanarak gerçekleşmiştir. Çok uluslu yabancı şirketlere ait malzemelerin ve sanayi tesislerinin zarar gördüğü rapor edilmiştir.

1.1.3.5. Devlet müdahalesine duyulan ihtiyaç

Hükümetler, karşı karşıya kaldıkları bu sonuçlarla başa çıkarken, dışsal maliyetleri içselleştirmeye ve kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını teşvik

etmeye yönelik düzenlemeler, vergiler, sübvansiyonlar ve diğer politikalar aracılığıyla müdahale etme zorunluluğu hissedebilirler. Negatif dışsallıklar, sadece ulusal ekonominin koruyucusu olan hükümet tarafından ele alınabilir. Özel veya bireysel çözümler, genellikle yetersiz kalır. Bu nedenle, hükümetlerin, toplumun refahını artırmak ve kaynakların etkin kullanımını sağlamak amacıyla çeşitli araçlarla müdahale etmesi gerekebilir (Mankiw, 2020:214-215).

Bu müdahaleler, çevresel kirlilik gibi dışsallıkların toplumsal maliyetlerini yansıtan vergilerin uygulanması, yeşil enerjiye teşviklerin verilmesi veya ulaşım sistemlerindeki aşırı kullanımı azaltmak için fiyatlandırma politikalarının benimsenmesi gibi çeşitli şekillerde olabilir. Fiyatlandırma politikalarının etkili olabilmesi için, hükümetlerin dikkatlice tasarlanmış, kapsamlı ve adil bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Politikaları uygulamak için bir hükümetin yasal ve etkili bir şekilde yapılandırılması, sağlam kurumsal çerçevelerin, açık hukuki sistemlerin ve iyi kurulmuş idari mekanizmaların bir kombinasyonunu gerektirir. Ayrıca, dışsallıkların kaynağını tanımlamak ve bunların toplumsal maliyetlerini doğru bir şekilde değerlendirmek önemlidir. Bu sayede, hükümetler toplumun genel refahını artırabilir ve kaynakların daha sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını sağlayabilirler.

1.1.3.6. Üreticilerin ticari davranışlarının değiştirilmesi

Tüketicilerin ve paydaşların endişelerini dikkate almak ve ilgili düzenlemelere uymak için, şirketler negatif dışsallıkları en aza indirmek için uygulamalarını ve politikalarını değiştirmek zorunda kalabilirler. İş faaliyetlerinin istenmeyen maliyetleri arasında kirlilik, kaynak tükenmesi ve sosyal eşitsizlik gibi etkiler bulunabilir. Negatif dışsallıkları azaltmak için, şirketler temiz enerjiye yatırım yapabilir, sürdürülebilir tedarik zinciri uygulamalarını benimseyebilir, geri dönüşümü teşvik edebilir ve atık azaltma gibi çeşitli girişimler ve stratejiler benimseyebilirler. Kurumsal davranışlardaki evrim, işletmelerin çevre ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin farkına varmasının artan bir eğilimini yansıtmaktadır, bu da aynı zamanda sürdürülemez uygulamalara olan dikkatin arttığını göstermektedir. Sürdürülebilir ve etik iş uygulamalarının benimsenmesiyle birlikte, şirketler negatif dışsallıkları

azaltmakla kalmaz, aynı zamanda paydaşları için uzun vadeli değer yaratır ve hizmet verdikleri toplumların refahına katkıda bulunurlar (Zeren, 2023:25).

1.1.4. Küresel Bağlamda Olumsuz Dışsallıkların Evrimi

Dünyanın 21. yüzyılda karşı karşıya olduğu en büyük tehditlerden biri negatif dışsallıktır. Küresel bir sorun haline gelen negatif dışsallıkların artmakta olduğu söylenebilir. Negatif dışsallıkların dünya genelindeki gelişimi, ekonomik büyüme, teknolojik yenilik, çevre politikaları ve sosyal değişim gibi çeşitli faktörlerden etkilenen karmaşık bir konudur.

Tarihsel olarak, ekonomik büyüme ve sanayileşme, başta hava ve su kirliliği, ormansızlaşma ve diğer çevresel bozulma biçimleri olmak üzere negatif dışsallıklarda bir artışla ilişkilendirilmiştir.

Gelişmiş olarak adlandırılan ülkeler negatif dışsallıklardan en çok etkilenen ülkeler olmuştur. Bu ülkelerde ekonomik, sosyal ve çevresel çalkantılar gözlemlenmiştir (Le Boennec, 2014:5-6).

1952'deki Londra Dumanı, negatif dışsallıklarla doğrudan bağlantılı olayların en ünlü örneklerinden biridir, ancak başka vakalar da olmuştur.

- Donora Dumanı (1948)- Amerika Birleşik Devletleri: Ekim 1948'de Pennsylvania'nın Donora kasabası, sülfür dioksit gibi hava kirleticileri içeren endüstriyel dumandan etkilendi. Bu olay endüstriyel hava kirliliğinin tehlikelerine dikkat çekmiş, çok sayıda ölüme ve sağlık sorunlarına yol açmıştır (Yeşil Gazete, Gürsoy, 2022).

- Meuse Vadisi Dumanı (1930 ve 1936)- Belçika: 1930'larda Belçika'daki Meuse Vadisini yoğun duman etkilemiştir. Bu olaylar endüstriyel emisyonlar ve olumsuz hava koşulları ile bağlantılı olup, sağlık ve çevre üzerinde etkili olmuştur (Tümer, 2023:46-58).

- New York Smog (1966)- Amerika Birleşik Devletleri: Kasım 1966'da New York şehri, hava kirletici emisyonların neden olduğu yoğun bir dumana maruz kaldı.

Bu durum birçok kent sakininin solunum problemleri yaşamasına neden olmuş ve kirlenici emisyonların düzenlenmesi ihtiyacı oluşmuştur (The New York Times, 2014).

- Çernobil nükleer kazası (1986)- Ukrayna (o zamanlar Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydı): Farklı bir kaynakla bağlantılı olmasına rağmen, Çernobil nükleer kazası atmosfere radyoaktif maddelerin salınmasıyla sonuçlanmış ve birçok Avrupa ülkesini etkilemiştir. Olayın sağlık ve çevre açısından ciddi sonuçları olmuştur (AFAD, 2009).

Kirlilik, negatif dışsallığın mükemmel bir örneği olmakla birlikte, hiperendüstrilerin neden olduğu zararın boyutları inkâr edilemez. Çünkü bireylerin, insan toplumlarının ve gezegenin geleceği, bugün büyümeye ve sayısı artmaya devam eden şirketlerin faaliyetleri tarafından doğrudan etki etmektedir (Valiorcee, 2016:20).

Nisan 2013'te, "Ekosistem ve Biyoçeşitlilik Ekonomisi" adlı sivil toplum kuruluşu ile danışmanlık şirketi "Trucost", küresel ekosistem ve insan sağlığına en büyük zararı veren 100 olumsuz dışsallığın küresel bir listesini oluşturdu. İnsan faaliyetleriyle bağlantılı 100'den fazla negatif dışsallık olduğuna dikkat çekmiştir. Bu negatif dışsallıklar küresel ekosisteme (örneğin iklim değişikliği ve ekosistemdeki türlerin kaybı) ve insan sağlığına (örneğin akciğer hastalıkları) önemli zararlar vermektedir (Valiorcee, 2016:1).

Olumsuz dışsallıkların çeşitliliği, çevre ekonomistleri için karmaşık bir araştırma konusudur. Olumsuz dışsallıkların geniş ve çeşitli bir yelpazeye sahip olması, çevre ekonomistleri için önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır (Valiorcee, 2016:86). Çevre ekonomistleri, çevre kirliliği, doğal kaynakların tükenmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması gibi çeşitli olumsuz dışsallıkları incelerken, olumsuz dışsallıkların nedenleri, etkileri ve çözüm yollarını araştırmak zorundadırlar. Bu da, konunun çok boyutlu ve karmaşık olduğunu göstermektedir. Ancak, olumsuz dışsallıkların bir kısmı kirlilik açısından sıralanabilir.



Fotoğraf 1.1. Su Kirliliği

Kaynak: Su kaynakların kirliliği (lapresse.tn)

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, her yıl 3,4 milyondan fazla ölüm su kirliliğinden kaynaklanmaktadır. Tekstil endüstrisi, tarımda kimyasal kullanımı, su üzerindeki motorlu taşıtların kullanılması ve evsel atık suların su yollarına boşaltılması bu nedenlerden sadece bazılarıdır.



Fotoğraf 1.2. Hava Kirliliği

Kaynak: Fransa'da hava kirliliği (actu-environnement.com)

Hava kirliliği çeşitli kronik hastalıklardan sorumludur. Fabrikalardan kaynaklanan ince partikül emisyonları (kükürt dioksit [SO₂], azot oksitler [NO_x], uçucu organik bileşikler, ozon [O₃], amonyak [NH₃], polisiklik aromatik hidrokarbonlar) ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu emisyonlara ek olarak, araba ve ev dumanı ile tütün dumanı da önemli kirleticilerdir. European Heart Journal tarafından 2019 yılında yapılan bir çalışmaya göre, hava kirliliği dünyada her yıl 8,8 milyon ölüme neden olmaktadır.

1.2. Çevresel Vergilendirme

Çevresel vergilendirmenin gelişimi, insan faaliyetlerinin çevreye olan etkilerine dair artan endişelerle bağlantılı olarak ekonomik ve çevresel politikaların evriminin bir sonucudur. Çevresel vergilendirme yaklaşımı, çevre ve doğal kaynak ekonomisi alanında gelişmiş olan “kirleten öder” ilkesine dayanmaktadır. Çevresel vergilendirme, kamu politikasının giderek çevresel endişelere yanıt vermesiyle adım adım olgunlaşmıştır (Kayaer, 2013:131-133).

1.2.1. Tanım

Özellikle olumsuz dışsallıklara hükümetlerin en temel müdahale araçlarından biri çevresel vergiler olmuştur. Çevresel vergilendirme, genellikle “ekolojik vergilendirme” veya “yeşil vergilendirme” olarak da adlandırılan bir yaklaşımı ifade eder. Bu kavram, belirli çevresel hedeflere ulaşmak için mali araçların kullanılmasını içerir. Kayaer (2013:132)’e göre çevresel vergilendirme, ekonomik faaliyetlerin olumsuz çevresel etkileri azaltmak veya önlemek amacıyla vergi politikalarının çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak tasarlanması ve uygulanmasını ifade eder.

İşletmelerin ve tüketicilerin çevresel etkileri içselleştirmelerini teşvik eden “kirleten öder” ilkesi, ekonomik kararların çevresel maliyetleri dikkate almasını sağlar. Bu ilke, gerçekte çevresel veya ekolojik vergilerin kullanılmasını içerir ve devletlerin çevreye zararlı faaliyetleri kısıtlamak için etkili bir araç olarak gördüğü bir yaklaşımdır. Birçok ülke, çevresel amaçlar doğrultusunda çevre vergilerini uygulamaya başlamıştır. Bu vergiler genellikle enerji, ulaşım ve kirlilik ile doğal kaynakların çıkarılması gibi ana sektörlerde uygulanmaktadır (Başak ve Cengizhan, 2022:894).

Çevre vergisi ise, kirletici faaliyetler veya çevre üzerinde olumsuz etkileri olan diğer ürün ve hizmetlerin vergilendirilmesini içeren bir vergilendirme biçimidir. Bu tür vergiler, ekonomik faaliyetlerin çevresel maliyetlerini yansıtarak çevresel etkinliği teşvik etmek amacıyla kullanılır. Vergi ödeyen işletmeler, çevresel zararın maliyetini de içeren bu vergiyi ödemek zorunda kalacaklarından, faaliyetlerini çevreye zarar vermeden sürdürmek için teşvik edilirler. Vergiyi ödemekten kaçınmak veya ödenecek vergiyi azaltmak için çevresel zararı önleyebilmek amacıyla tercih edilmektedir. Eğer vergi etkili ise, yani çevresel zararı azaltıyorsa, ödenecek vergi düşecektir, bu da işletmelerin davranışlarını değiştirmeyi tercih edecekleri anlamına gelir (Remeur, 2020:2).

“Karbon vergisi” yerine "çevre vergisi" kullanmak, daha geniş bir kavramı ifade eder ve çevresel zararlara yol açan yalnızca karbon salınımını değil, tüm çevresel dışsallıkları hedef alan bir vergi türünü anlatmak için uygundur. Karbon vergisi, özellikle karbon salınımı üzerinde yoğunlaşan bir vergi olup, fosil yakıtların kullanımı ve sera gazı emisyonlarının sınırlandırılmasını hedefler. Ancak çevresel vergi, sadece karbon emisyonlarını değil, su kirliliği, toprak bozulması, ormansızlaşma gibi diğer çevresel sorunları da kapsayabilir. "Çevre vergisi" terimi, karbon vergisinin yanı sıra, geniş bir çevre sorununu çözmeyi amaçlayan tüm vergi politikalarını içerir. Bu bağlamda, su kaynaklarının aşırı kullanımı, hava kirliliği, kimyasal atıklar veya plastik kirliliği gibi konularda da vergi düzenlemeleri yapılabilir. Böylece çevresel vergi, ekosistem üzerindeki geniş etkileri hedef alırken, sadece karbon salınımına dayalı bir sınırlamadan daha kapsamlı bir yaklaşımı ifade eder.

Çevresel vergilendirme kavramıyla ilişkilendirilen ekolojik vergi, genellikle aşağıdaki özelliklere sahip olarak tanımlanır (Jamali, 2005:84):

- Çevresel amaç: Çevresel vergiler, özellikle doğal kaynakların kullanımı, atık üretimi, kirletici emisyonlar veya çevresel etkileri olan diğer faaliyetler açısından davranışları yönlendirmek amacıyla özel olarak oluşturulmuş vergi türleridir.

- Dış maliyetlerin içselleştirilmesi: Çevresel vergiler, çevresel etkileri malların ve hizmetlerin fiyatlarına yansıtır. Çevresel vergiler, üreticileri ve tüketicileri olumsuz

çevresel etkileri göz önünde bulundurmaya teşvik eder. Böylece, çevreye zarar veren faaliyetler azaltılır.

- Piyasaları etkileme: Yeşil vergiler, çevreye zarar veren faaliyetleri maliyetlendirerek, işletmeleri ve bireyleri daha sürdürülebilir uygulamalara yönlendirmeyi hedefler.

- Vergi tabanının genişletilmesi: Yeşil vergilerin getirdiği vergi gelirleri, çevresel girişimleri desteklemek, temiz teknoloji araştırma projelerini finanse etmek veya diğer vergi yüklerini dengelemek amacıyla kullanılabilir.

- Vergi türleri: Yeşil vergiler, çeşitli formlarda uygulanabilir, bunlar karbon emisyonları, su kullanımı, doğal kaynakların çıkarılması veya atık üretimi gibi alanları kapsar.

- Sosyal telafi: Hassas sosyal gruplar üzerindeki etkileri en aza indirmek için çevre vergileri dikkatlice tasarlanmalıdır. Sosyal denge mekanizmaları uygulanabilir. Belirli temel ihtiyaçlar için muafiyetler sağlanabilir. Bu yöntemler, vergilerin adil ve etkili olmasını sağlar.

1.2.2. Çevresel Vergilendirmenin Amaçları ve Faydaları

Çevresel vergilendirme, negatif dışsallıkları azaltmak için etkili bir araç olarak kabul edilir. Avrupa Birliği ülkeleri gibi birçok gelişmiş ülke bu yöntemi benimsemiştir. Bu politika uygulaması, çevrenin korunması konusunda olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Ekonomistler, çevresel vergilendirme teorilerini geliştirerek piyasa başarısızlığını düzeltebileceklerini öngördüler. Piyasa başarısızlığını gidermek için bir mekanizma bulma arzusu, çevresel vergilendirmenin ortaya çıkmasına yol açtı. Ancak, yeşil vergiler aslında politika yapımında daha önemli ekonomik faktörleri hedeflemektedir. Çevresel vergilendirme, gezegenimizi korumayı amaçlayan bir dizi hedefi gerçekleştirir. Bu hedefler arasında şunlar bulunmaktadır:

- Çevresel maliyetlerin içselleştirilmesi: Çevresel verginin temel hedefi, belirli faaliyetlerin çevresel etkilerini maliyetlendirerek bu maliyetleri içselleştirmektir. Bu yaklaşım, çevresel zararların mal ve hizmet fiyatlarına yansıtılmasını sağlayarak, üreticileri ve tüketicileri çevresel maliyetleri kararlarında göz önünde bulundurmaya teşvik etmektedir (Remeur, 2020:3).

- Enerji verimliliğinin teşvik edilmesi: Yeşil vergiler, işletmeleri ve bireyleri enerji tüketimlerini azaltmaya ve daha temiz teknolojilere yönelmeye teşvik ederek enerji verimliliğini artırmak için oluşturulmaktadır (Remeur, 2020:3).

- Davranış değişikliği: Yeşil vergiler, ekonomik teşvikleri değiştirerek daha sürdürülebilir davranışları teşvik etmeyi hedefler. Zararlı çevresel etkileri olan faaliyetleri maliyetli hale getirerek, işletmeleri ve bireyleri çevre dostu uygulamalara yönlendirir (Chiroleu-Assouline, 2011:4).

- Çevresel girişimlerin finansmanı: Yeşil vergilerin kazanımları, çevresel projelerin ve girişimlerin finansmanında kullanılabilir. Bu projeler arasında, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, doğal kaynakların korunması ve temiz teknolojilere yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Bu fonlar, çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmek için stratejik bir kaynak olarak değerlendirilebilir (Simone, 2004:23).

1.2.2.1. Çevresel vergilendirmenin faydaları

Ekonomilerde çevresel vergilendirme etkin bir şekilde uygulandığında çeşitli faydalar gözlemlenebilir (Kayaer, 2013:133-134).

- Ekonomik teşviklerin uyumlaştırılması: Çevresel vergiler, ekonomik teşvikleri çevresel gerekliliklerle uyumlu hale getirerek, ekonomik aktörleri negatif dışsallıkları göz önünde bulundurmaya teşvik eder.

- Negatif dışsallıkların azaltılması: Yeşil vergiler, çevresel maliyetleri mal ve hizmet fiyatlarına dahil ederek, kirlilik, sera gazı emisyonları ve sürdürülemez kaynak kullanımı gibi olumsuz dışsallıkları azaltmayı hedefler.

- Teknolojik yenilik (inovasyon): Yeşil vergiler, çevre dostu teknolojilerin ilerlemesine katkıda bulunarak temiz teknolojilerin benimsenmesini teşvik edebilir. Bu vergiler, ekonomik teşvikler yoluyla yenilikçiliği artırabilir ve daha çevre dostu çözümlerin geliştirilmesine yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetlerini teşvik edebilir.

- Yeşil iş yaratma: Yeşil vergilerin teşvikiyle desteklenen endüstriler, yenilenebilir enerji, atık yönetimi ve çevre koruması gibi alanlarda istihdam yaratabilir.

- Çevresel sorumluluğun teşvik edilmesi: Yeşil vergiler, işletmeleri, artan çevre bilinciyle hareket eden tüketicilerin taleplerini karşılamak için çevre dostu uygulamaları benimsemeye teşvik ederek, itibarlarını artırabilir.

- Gelir yaratma: Hükümetler için bir gelir kaynağı olarak yeşil vergiler, çevre programlarının finansmanı veya diğer vergi yüklerinin dengelemesi için kullanılabilir (Simone, 2004:23).

1.2.2.2. Çevresel vergilendirmenin dezavantajları

Çevresel vergilendirme, çevresel maliyetlerin içselleştirilmesi ve daha çevre dostu davranışların teşvik edilmesi için önemli bir araç olmakla birlikte, bazı potansiyel dezavantajları da bulunmaktadır (Chiroleu-Assouline, 2011:4):

- Sosyal gerileme: Çevresel vergiler, belirli malların ve hizmetlerin maliyetini artırarak düşük gelirli haneler üzerinde orantısız bir etki yaratabilir. Bu durum, ekonomik olarak kırılgan grupların çevresel maliyetleri orantısız bir şekilde üstlendiği sosyal gerilimlere yol açabilir.

- Karbon kaçağı: Bir bölgedeki çevre vergilerinin komşu bölgelere göre önemli ölçüde yüksek olması durumunda, karbon kaçağına neden olabilir. Bu durumda, şirketler faaliyetlerini daha az çevresel düzenlemelere sahip bölgelere kaydırabilir ve bu da genel emisyonlarda bir artışa yol açabilir.

- Rekabet gücü üzerindeki etki: Şirketler, çevre vergilerini küresel pazardaki rekabet güçlerini etkileyebilecek ek bir maliyet unsuru olarak görebilir. Özellikle enerji yoğun sektörler, bu duruma karşı duyarlı olabilirler.

- İnovasyonu caydırma riski: Eğer yeşil vergiler aşırı yüksekse veya etkili bir şekilde tasarlanmamışlarsa, bu durum şirketleri daha temiz teknolojilere veya çevre dostu çözümlerin araştırma ve geliştirilmesine yatırım yapmaktan caydırabilir.

- Karmaşıklık ve idari maliyetler: Uygulaması ve idaresi karmaşık bir süreç olan çevre vergileri, optimum vergi seviyelerinin belirlenmesi, uyumun izlenmesi ve muafiyetlerin yönetilmesi gibi unsurlar nedeniyle yüksek idari maliyetler gerektirebilir.

- Siyasi direnç: Eğer çevre vergileri, genel halk tarafından yaşam maliyetini artırdığı biçiminde algılanırsa, popülerliğini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilir. Bu tür bir algı, politik engeller yaratabilir ve bu tür önlemlere karşı toplumsal destek zayıflayabilir.

- Belirli durumlarda çevresel vergilendirme etkinliğinin olmaması: Bazı durumlarda, çevre vergileri, biyoçeşitliliğin korunması gibi karmaşık çevresel sorunların çözümünde en etkili araç olmayabilir, çünkü daha hedefe yönelik yaklaşımlar gerekebilir.

1.2.3. Küresel Bağlamda Çevresel Vergilendirmenin Tarihsel Gelişimi

Çevresel vergilendirme, çevresel ekonominin önemli bir unsuru olarak kabul edilir. Bu kavram, Arthur Cécile Pigou'nun çalışmalarına kadar uzanmaktadır ve genellikle günlük dilde "kirleten öder" ilkesi olarak ifade edilir. Pigou'nun 1930'lara kadar uzanan çalışmaları, çevre vergisinin Pigouvian vergisi olarak da bilinmesine yol açmıştır. Pigou, ekonomi üzerindeki kirliliğin etkilerini resmileştiren ilk ekonomisttir. Sosyal (tüketim) ve özel (üretim) maliyetler arasındaki farka dikkat çekerek, dışsallıkların neden olduğu başarısızlığı gidermek için vergi mekanizmalarının gerekliliğine inanmıştır. Pigou, dışsallıkların gerçek maliyetlerini üretim maliyetine dahil etmek için vergilendirme yoluyla müdahale edebilecek tek kurumun devlet

olduğunu savunmuştur. Çevre vergilerinin, geleneksel vergilere göre ekonomik aktörlerin davranışlarını değiştirmeye teşvik etme yeteneği önemli bir farklılıktır. (Daguet, 2014:33-34).

1970'ler ve 1980'lerde Avrupa'da bu konuda çabalar gösterilmeye başlanmıştır. Aslında bu yıllarda Avrupa'da çevresel vergilendirme alanında ilk büyük girişimler başlatılmıştır. İsveç ve Danimarka gibi ülkeler, kirliliği azaltmak ve enerji verimliliğini teşvik etmek amacıyla enerji ve emisyonlar üzerine vergiler getirmiştir. 1990'larda bazı ülkeler karbondioksit emisyonlarına, genellikle karbon vergisi olarak adlandırılan özel vergiler uygulamaya başlamıştır. İsveç, 1991 yılında karbon vergisini uygulamaya koyan ilk ülkelerden biri olmuştur (Cural ve Saygı, 2016:80). 2000'li yıllar, şirketlerin sera gazı emisyon haklarını alıp satabildiği sistemler olan karbon piyasalarının yükselişine tanıklık etmiştir. Bu piyasaların gelişiminde 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü kilit bir rol oynamıştır.

2010'lu yıllar karbon fiyatlandırmasında bir genişlemeye müşahit olmuştur. On yıl boyunca birçok ülke karbon fiyatlandırmasını genişletmiştir. British Columbia, Kanada'daki karbon vergisi (2008) ve Avrupa Emisyon Ticareti Programı (EU ETS) gibi girişimler güçlendirilmiştir (Başak ve Cengizhan, 2022:894). 2015'te imzalanan Paris İklim Anlaşması ile birçok ülke iklim taahhütlerini güçlendirmiş, bu da karbon fiyatlandırma politikalarının yeniden değerlendirilmesine ve güçlendirilmesine yol açmıştır (Paris Anlaşması, 2015, Madde 6). Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar da karbon fiyatlandırma mekanizmalarının küresel ölçekte benimsenmesinin teşvik edilmesinde rol oynamıştır (Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), 2013).

Çevresel vergilendirmeye yönelik spesifik yaklaşımların ülkeden ülkeye önemli ölçüde değişebileceğini belirtmek önemlidir. Bu durum ulusal öncelikler, ekonomik yapılar ve siyasi tercihler gibi faktörlerin bir fonksiyonu olabilir.

1.3. Olumsuz Dışsallıklara Karşı Vergi Araçları

Birçok ekonomik araç, olumsuz dışsallıklarla mücadelede etkinlik göstermiştir. Bu araçlar, ulusal veya uluslararası yasalar ve düzenlemelerle uygulanan finansal araçlar arasında yer alır.

1.3.1. Pigou Vergisi

Pigou vergisi, adını 1930'larda etkili bir ekonomist olan Arthur Cecil Pigou'dan alan, negatif dışsallıkların azaltılmasında kritik bir araç olarak kabul edilir. Bu vergi, ekolojik vergilendirme yaklaşımına uygun bir şekilde, çeşitli vergi ve harçların kombinasyonunu içeren bir dizi önlemi içerir. Amacı, ekonomik faaliyetlerin olumsuz dışsallıklarını azaltarak çevresel etkiyi minimize etmektir (Cural ve Saygı, 2016:78).

- Pigou vergisi kullanımının açıklaması

Pigou vergisi, negatif dışsallıkların düzeltilmesi amacıyla kullanılan bir ekonomi politikası aracıdır. Bu vergi, belirli faaliyetlerin topluma getirdiği ekonomik maliyetleri içselleştirmeyi hedefler. "Kirlenen öder" ilkesine dayanan Pigouvian vergisi, ekonomik aktörlerin kararlarıyla ilişkili tüm maliyetleri içselleştirememesi durumunda ortaya çıkan sosyal maliyetleri düzeltmek için tasarlanmıştır. Bu maliyetler, kaynakların verimsiz kullanımına yol açabilir. Dolayısıyla, Pigou vergisi, negatif dışsallıkları düzeltmek ve ekonomik kaynakların daha etkin bir şekilde tahsis edilmesini sağlamak için uygulanır. "Pigouvian vergisi" olarak da bilinen Pigou vergisi aşağıdaki kurallara göre çalışır. (Cural ve Saygı, 2016:78-79)

- Negatif dışsallığın tanımlanması: İlk adım, ekonomik bir faaliyetin negatif dışsallık yarattığının tanımlanmasıdır. Kirlenici emisyonlar, atık üretimi veya diğer rahatsızlık biçimlerini içerebilir

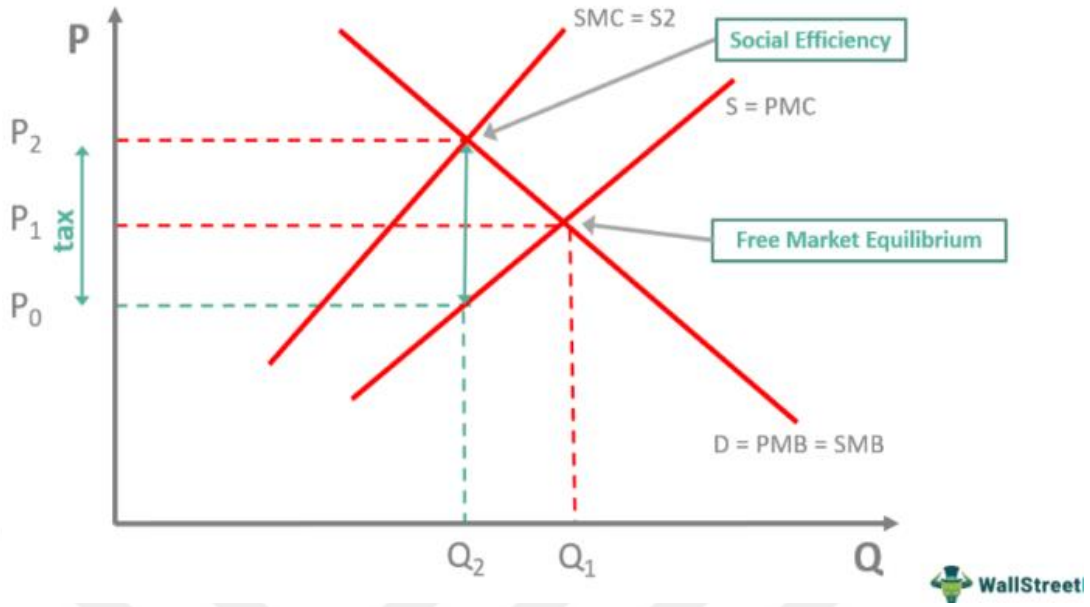
- Sosyal maliyetlerin ölçülmesi: Bu aktiviteyle ilişkili olan dışsal sosyal maliyetler değerlendirilir. Bu maliyetler, çevresel zararları, kamu sağlığı maliyetlerini veya üreticilerin özel maliyetlerinde dikkate alınmayan diğer olumsuz etkileri içerebilir.

- Verginin belirlenmesi: Sosyal maliyetlerin tespitinden sonra, bu maliyetlerle uyumlu bir vergi belirlenir. Ekonomik aktörlerin kararlarında bu maliyetleri içselleştirmelerini teşvik etmenin bir yolu olarak kullanılır. Vergi, üreticileri faaliyetlerini azaltmaya veya daha çevre dostu teknolojilere geçiş yapmaya yönlendirmeyi amaçlar.

- Davranış üzerindeki etkisi: Pigouvian verginin uygulanması, negatif dışsallık yaratmanın işletmelere olan maliyetini artırarak bu tür dışsallıklar azaltmaya yönlendirir. Üreticiler, üretimi kıstmayı, daha temiz teknolojilere yatırım yapmayı veya negatif dışsallıkları en aza indirmek için diğer yolları tercih etmeyi seçebilirler.

- Kaynakların etkin tahsisi: Pigouvian vergiler, kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak için toplam maliyetlerle uyumlu hale getirerek ekonomik teşvikleri içsel ve dışsal sosyal maliyetleri içselleştirme amacını taşır.

Pigouvian vergiler, piyasa temelli bir yaklaşımı benimseyerek negatif dışsallıkların düzeltilmesine odaklanırken, diğer devlet müdahale biçimlerine kıyasla potansiyel verimsizliklerden kaçınmanın temel bir yolunu sunar. Ancak bu yaklaşımın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için doğru değerlendirme, uygun vergi belirlenmesi ve sürekli izleme gereklidir. Pigouvian vergisi kavramını daha derinlikle anlamak için aşağıdaki diyagramı inceleyelim. Bu diyagram, verginin işleyişini ve istenmeyen dışsallıkları nasıl düzelttiğini göstermektedir.



Grafik 1.1. Pigou Vergisinin Grafiksel Gösterimi

Kaynak: Wallstreetmojo.com'dan Pigouvian vergisinin şematik gösterimi

Grafik 1.1, negatif dışsallıkların varlığında piyasa dengesini ve sosyal olarak etkin dengeyi göstermek için kullanılan bir Pigou vergisi (Pigovian tax) grafiğidir.

- Eksenler ve eğriler

- Yatay eksen (Q): üretim veya tüketim miktarını (Q) gösterir.

- Dikey eksen (P): fiyat seviyesini (P) gösterir.

- D eğrisi (D = PMB = SMB): Talep eğrisidir. Burada PMB (Private Marginal Benefit – Özel Marjinal Fayda) ve SMB (Social Marginal Benefit – Sosyal Marjinal Fayda) eşittir. Çünkü tüketicilerin marjinal faydası toplumun marjinal faydasına eşittir.

- S eğrisi (S = PMC): Arz eğrisidir. PMC (Private Marginal Cost – Özel Marjinal Maliyet) özel marjinal maliyeti ifade eder ve piyasa sadece bu tür maliyetleri dikkate alacağından piyasa dengesi özel marjinal maliyetlere göre gerçekleşir.

- SMC Eğrisi (SMC = S2): Sosyal marjinal maliyet eğrisidir. SMC, özel marjinal maliyetin yanı sıra negatif dışsallıkları içerir.

- Piyasa Dengesi

- Free Market Equilibrium (Serbest Piyasa Dengesi)

- P1: Serbest piyasa dengesinde oluşan denge fiyat.

- Q1: Serbest piyasa dengesinde oluşan miktar.

Bu denge, arz ve talep eğrilerinin kesişim noktasında belirlenir. Ancak, negatif dışsallıklar dikkate alınmadığı için bu miktar toplum açısından optimal değildir.

- Sosyal Olarak Etkin Denge

- Social Efficiency (Sosyal Etkinlik)

- P2: Sosyal olarak etkin dengede oluşan fiyat.

- Q2: Sosyal olarak etkin dengede oluşan miktar.

Bu denge, sosyal marjinal maliyet eğrisi (SMC) ile talep eğrisinin (D) kesişim noktasında belirlenir. Bu nokta, toplumun toplam refahını maksimize eden noktadır.

- Pigou Vergisi

- Vergi (Tax)

- Verginin miktarı, P2 ve P0 arasındaki farktır. Bu farklılık, sosyal marjinal maliyetin özel marjinal maliyetten daha yüksek olduğu durumu temsil eder.

Vergi, üreticilerin veya tüketicilerin negatif dışsallıkların maliyetini üstlenmelerini sağlar ve onları daha az kirletici veya zararlı aktivitelerde bulunmaya teşvik eder.

- Grafiğin Analizi

Serbest Piyasa Durumu (Free Market Equilibrium): Serbest piyasa koşullarında, üretim miktarı Q1 ve fiyat P1'dir. Bu durum, negatif dışsallıkların maliyetlerini içermediği için piyasa miktarı sosyal olarak optimal olandan (Q2) daha

fazladır. Negatif dışsallıklar göz ardı edilmiştir, bu yüzden üreticiler veya tüketiciler üçüncü taraflara verdikleri zararları dikkate almazlar.

Sosyal Olarak Etkin Durum (Social Efficiency): Sosyal olarak etkin miktar Q_2 ve sosyal olarak etkin fiyat P_2 'dir. Bu noktada, tüm maliyetler (özel ve sosyal) dikkate alınmış olur. Bu dengeye ulaşmak için hükümet, negatif dışsallıkları içselleştirmek amacıyla bir Pigou vergisi uygular.

Verginin Etkisi: Vergi, negatif dışsallıkların maliyetini üretim veya tüketim fiyatlarına ekleyerek arz eğrisini yukarı doğru kaydırır. Sonuç olarak, üretim miktarı Q_1 'den Q_2 'ye düşer ve fiyat P_1 'den P_2 'ye yükselir. Bu, negatif dışsallıkların neden olduğu toplumsal maliyetlerin fiyatlara dahil edilmesini sağlar ve toplumun refahını artırır.

- Pigou Vergisinin uygulanmasına ilişkin bazı örnekler

Hükümetler, politik eğilimler, ekonomik koşullar ve çevresel gereksinimler doğrultusunda çeşitli Pigouvian vergileri oluşturmakta ve uygulamaktadırlar. Bu vergiler, çevresel etkileri azaltmaya teşvik ederken ekonomik büyümeyi desteklemeyi amaçlar. Pigouvian vergilerin en yaygın örnekleri arasında karbon emisyonu ve plastik poşetler üzerinden alınan vergiler bulunmaktadır.

- Kanada'da karbon vergisi: 2008 yılında British Columbia sera gazı emisyonlarını azaltmak için bir karbon vergisi getirmiştir. Ton başına karbondioksit emisyonu üzerinden alınan vergi, 2022 yılında ton başına 50 dolara ulaşana kadar her yıl artmıştır. Vergi, hükümet için gelir yaratırken emisyonları azaltmıştır (gov.bc.ca/gov).

- Londra'da trafik sıkışıklığı ücreti: 2003 yılında Londra, şehir merkezindeki trafik sıkışıklığını azaltmak ve hava kalitesini iyileştirmek için bir trafik sıkışıklığı ücreti uygulamaya koymuştur. Sürücülerden hafta boyunca belirli zamanlarda sıkışıklık bölgesine girmek için günde 15 £ ücret alınmaktadır (tfl.gov.uk).

- İrlanda'da plastik poşet vergisi: İrlanda 2001 yılında atıkları azaltmak amacıyla plastik poşetlere vergi getirmiştir. Poşet başına 15 Euro sent olarak başlayan

vergi 2007 yılında 22 Euro sente yükselmiştir. Vergi, plastik poşet kullanımını %90'ın üzerinde azaltmış ve çevre projeleri için gelir sağlamıştır (sdcc.ie).

- Çin'de kirletici emisyon vergisi: Çin, hava kirliliğiyle mücadele etmek için belirli bölgelerde atmosferik kirletici emisyonlarına vergi koymuştur. Bu vergiler, şirketleri emisyonlarını azaltmaya ve daha temiz teknolojileri benimsemeye teşvik etmek için tasarlanmıştır (Zhu ve Chertow, 2016:3-8).

Bu örnekler, dünyanın farklı sektörlerinde ve bölgelerinde belirli negatif dışsallıkları düzeltmek için Pigou vergisinin çeşitli uygulamalarını göstermektedir.

1.3.2. Emisyon İzin Sistemi

Emisyon yetkilendirme sistemi, atmosferik kirliliği düzenlemek için kullanılan bir mekanizmadır, genellikle Emisyon Ticareti Programı veya Ticareti Yapılabilir İzinler Programı olarak anılır. Bu sistem, şirketlere veya endüstriyel tesislere belirli miktarda emisyon izni tahsis ederek kirletici emisyonların kontrol altına alınmasını hedefler (icrçevre.com).

- İşlem prensibi

Emisyon Ticareti Programı, sanayi kaynaklı CO2 emisyonlarını azaltmayı amaçlayarak, şirketlerin her bir ton CO2 salımı için izin almak zorunda olmalarını gerektirir. Bu izinler, şirketler tarafından açık artırma yöntemiyle temin edilmelidir. Bu yaklaşım, şirketleri çevreye daha az zarar verme konusunda teşvik eder çünkü kirlenme düzeyleri azaldıkça ödemeleri de azalacaktır (europa.eu).

1 Ocak 2005'ten beri Avrupa Birliği'ndeki endüstriyel tesisler için bir Avrupa Emisyon Ticareti Programı (EU ETS) bulunmaktadır. Program, sanayi, enerji üretimi ve havacılık alanlarında faaliyet gösterenler de dahil olmak üzere büyük tesisler (20 MW'tan fazla termal kapasiteye sahip) için geçerlidir. ETS, 11.000'den fazla tesisi ve Avrupa'nın CO2 emisyonlarının yaklaşık %45'ini kapsamaktadır (Patrick, Alban vd, 2005:7-8). Mutlak emisyon üst sınırının altında emisyon ticareti yapılması durumunda, belirli sayıda sektör ve tesis için yıllık bir emisyon üst sınırı belirlenir. Emisyon ticareti, emisyon azaltımlarının şirketlere mümkün olan en düşük maliyetle

sunulmasını sağlamalıdır. Buradaki fikir, emisyonları en ucuz oldukları yerde azaltmak ve ticaret yoluyla iklim politikasının toplam maliyetini en aza indirmektir.

Emisyon tahsisatlarının bir kısmı doğrudan tesis işletmecilerine tahsis edilirken, diğerleri açık artırmaya çıkarılmaktadır. Buna ek olarak, yeni girişler için (ve mevcut tesislerin genişletilmesi için) bir tahsisat rezervi oluşturulmuştur. Tesise bağlı olarak, emisyon raporları ilgili makamlar tarafından yıllık olarak kontrol edilir. Tesis başına herhangi bir emisyon sınırı bulunmamaktadır. Ancak şirketler, cezai yaptırımlara maruz kalmaları halinde, fiilen kullanılan izinleri hesaba katmak zorundadır (climat.be).

Avrupa bölgesindeki uygulamalar söz konusu olduğunda, emisyon izinleri sistemi genel olarak aşağıdaki şekilde işlemektedir (European Commission; EU Emission Trading System- EU ETS):

- İzinlerin tahsisi: Hükümet, belirli bir miktar kirletici salım hakkını temsil eden sınırlı sayıda emisyon izni verir. Bu izinler genellikle ton CO₂ gibi birimlerle ölçülür.

- Şirketlere tahsis: Şirketlere tahsis edilen bu emisyon izinleri, kuruluşlara veya endüstriyel tesislere verilir. Her şirket, önceden belirlenmiş uygun emisyon payına denk gelen bir izin miktarı alır.

- İzin ticareti: Şirketler emisyon piyasasında izin alabilir, satabilir veya ticaretini yapabilir. Daha fazla izne ihtiyaç duyan şirketlerin fazla izne sahip olanlardan satın alabileceği bir piyasa mekanizması yaratır.

- Emisyon azaltımı: Şirketler emisyonlarını azaltmak için finansal bir teşvike sahiptir, çünkü bu izin satın alma maliyetinde bir azalmaya yol açabilir. Bu da yenilikçiliği, enerji verimliliğini ve daha temiz teknolojilerin benimsenmesini teşvik eder.

- Yaptırım (yasayı çiğnemenin cezası): Yeterli izne sahip olmadan emisyon kotalarını aşan şirketler mali cezalara maruz kalabilir.

- İzin Kota Sisteminin Faydaları

Emisyon izni sistemi, kirletici emisyonların düzenlenmesine yönelik diğer mali araçlara göre belirgin avantajlara sahiptir. Bu avantajlardan (Olivier, 1998:3-4):

- Esneklik ve uyarlanabilirlik: Emisyon izin sistemleri, emisyonlar üzerinde sabit oranlı vergilere kıyasla şirketlere daha fazla esneklik sağlar. Bu sistem, şirketlerin ekonomik dalgalanmalara uyum sağlamalarına olanak tanır. Farklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketler, emisyonlarını ihtiyaçlarına göre ayarlayabilirler, böylece tek tip vergi sistemlerine kıyasla daha avantajlı olabilirler.

- Emisyonların kesinliği: Emisyon izinleri, belirli bir üst sınır belirleyerek izin verilen toplam emisyonları düzenler ve maksimum emisyon miktarını netleştirir. Bu yaklaşım, şirketler ve hükümetler için uzun vadeli planlamayı kolaylaştırır. Ayrıca, potansiyel sahtekarlık ve kontrol sorunları göz önünde bulundurularak uygulanacak toplam emisyon seviyesinin net olarak belirlenmesini sağlar.

- Emisyonları en düşük maliyetle azaltılması: Emisyon izni piyasası, şirketlerin emisyonlarını en düşük maliyetle azaltmalarını sağlar, çünkü gerektiğinde ek izinler satın alabilirler. Bu, emisyon azaltımlarının en uygun maliyetli olduğu yerde gerçekleşmesini sağlar.

- Maliyetlerin adil dağılımı: Emisyon izni piyasası, şirketlerin ek izin satın alma, daha temiz teknolojilere yatırım yapma veya üretimi azaltma arasında seçim yapmasına olanak tanır. Bu da kendilerine en uygun yöntemi seçebildikleri için maliyetlerin şirketler arasında daha adil bir şekilde dağıtılmasıyla sonuçlanır. Aslında avantaj, düzenleme ve idari izin sistemine kıyasla çevresel bir hedefe ulaşmak için gereken ekonomik harcamalardaki azalmadır.

- Çevresel hedeflere ulaşılması: Emisyon izin sistemi, toplam emisyonların çevresel hedefler tarafından belirlenen sınırlar içinde kalmasını sağlamak üzere tasarlanabilir. Vergi fiyatlandırması ile ilişkili belirsizlik olmadan bu hedeflere ulaşmak için kesin bir mekanizmadır. Kirliliğin idari standartların ötesinde sınırlandırılması için pozitif bir teşvikin yaratılması bu sistemin temel direğidir.

- Enflasyon ve büyüme gibi faktörler de dahil olmak üzere küresel ekonomik bağlama otomatik adaptasyon: Başka bir deyişle, bu, sistemin enflasyon (mal ve hizmet fiyatlarındaki artış) ve ekonomik büyüme gibi genel ekonomik koşullara otomatik olarak adapte olacak şekilde tasarlandığı anlamına gelir. Bu, sürekli değişen ekonomik ortamlarda uygunluğu ve verimliliği korumak için gereken esnekliği sağlar.

- Uluslararası izin piyasası: Emisyon izni modeli uluslararası olarak uygulanabilir ve küresel emisyonların azaltılması için ülkeler arasında işbirliğini kolaylaştırır. Bunun vergiler gibi ulusal mali araçlarla başarılması daha zor olabilir.

- Başarılı Emisyon İzin Sistemleri Örnekleri

Dünya genelinde bir dizi emisyon izni programı kurulmuş ve bazıları kirletici emisyonların azaltılmasında oldukça etkili olmuştur. İşte başarılı emisyon ticareti programlarından bazıları:

AB Emisyon Ticaret Sistemi (AB ETS): AB ETS, dünyanın en büyük emisyon ticareti programıdır. Bu program 2005 yılında başlatılmıştır ve enerji, endüstriyel imalat ve havacılık sektörlerindeki 11.000'den fazla endüstriyel tesisi kapsamaktadır. Karbondioksit (CO₂) emisyonları sınırlandırılır ve şirketler satın alabilecekleri, satabilecekleri veya depolayabilecekleri belirli sayıda izin alırlar. Bu sistem, kapsadığı sektörlerde emisyonların önemli ölçüde azaltılmasına katkıda bulunmuştur (Bilgici ve Ubay, 2021:58).

AB ETS, aynı zamanda Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal)'ni içermektedir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, Avrupa Birliği'nin 2050 yılına kadar karbon nötr bir kıta olma hedefini belirleyen kapsamlı bir stratejidir. Bu mutabakat, iklim değişikliğiyle mücadele, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevre dostu ekonomik büyüme gibi konuları kapsamaktadır. Ana hedefleri arasında karbon emisyonlarını azaltmak, yenilenebilir enerjiye geçişi hızlandırmak ve döngüsel ekonomiyi teşvik etmek yer almaktadır.

AB'nin Yeşil Mutabakat kapsamında hayata geçirdiği bir mekanizma oluşturulmuştur. Sınırdaki Karbon Düzenlemesi (Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM)

olarak bilinmektedir. CBAM, AB dışından ithal edilen ürünlerin karbon ayak izini dengelemeyi amaçlar. CBAM, karbon yoğun sektörlerden yapılan ithalata karbon vergisi benzeri bir ücret uygulanmasını içerir. Bu sayede, hem AB içindeki üreticilerin rekabet gücünü korumak hem de karbon kaçağını önlemek hedeflenir. Mekanizma, çelik, çimento, alüminyum ve gübre gibi yüksek karbon salınımına sahip sektörlerle odaklanmaktadır. Karbon vergisi, fosil yakıtların yanması sonucu ortaya çıkan karbon dioksit emisyonlarını azaltmak amacıyla uygulanan bir vergidir. Bu sistem, karbon salınımına neden olan faaliyetlerin maliyetini artırarak şirketleri ve bireyleri daha temiz enerji kaynaklarına yönlendirmeyi hedefler. Vergi oranları, emisyon miktarına göre değişebilir ve gelirler genellikle çevre projelerine veya iklim değişikliğiyle mücadelele ayrılır.

Kaliforniya Emisyon İzin Sistemi (California Cap-and-Trade Program): Kaliforniya 2013 yılında enerji ve sanayi dahil olmak üzere çeşitli sektörleri kapsayan bir emisyon ticareti programı başlattı. Üst Sınır ve Ticaret Programı adlandırılan bu sistem, Kaliforniya'nın sera gazı (GHG) emisyonlarını azaltma stratejisinin önemli bir unsurudur. Program, hükümetin sera gazı emisyonlarını azaltma hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Emisyon izinleri için bir piyasa mekanizması kullanılmaktadır ve emisyon azaltımlarını teşvik etmek için mevcut izinlerin sayısı giderek azalmaktadır (Bilgici ve Ubay, 2021:61).

Quebec üst sınır ve ticaret emisyon ticaret sistemi (QEPP): Quebec'in üst sınır ve ticaret sistemi 2013'ten beri yürürlükte ve AB ETS ile birlikte çalışmaktadır. Elektrik, sanayi ve ulaşım dahil olmak üzere çeşitli sektörleri kapsamaktadır. Quebec, ekonomik büyümeyi sürdürürken emisyonlarını azaltmayı başarmıştır. "Karbon piyasası" olarak da bilinen bu sistem, karbona, yani salınan kirliliğe bir fiyat koyarak büyük şirketleri sera gazı emisyonlarını azaltmaya ya da neden oldukları kirliliğin bedelini ödemeye zorlamaktadır (quebec.ca).

Yeni Zelanda'nın Emisyon Ticaret Sistemi (New Zealand Emissions Trading Scheme- NZ ETS): Yeni Zelanda'nın Emisyon Ticareti Programı 2008 yılında uygulamaya konmuştur ve enerji, sanayi ve tarım dahil olmak üzere çeşitli sektörleri kapsamaktadır. Program, Yeni Zelanda'nın sera gazı emisyonlarını azaltma

hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Ayrıca sistem, Yeni Zelanda'nın Paris Anlaşması kapsamındaki uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesine yardımcı olmaktadır ve Yeni Zelanda'nın 2050 hedefine ve emisyon bütçelerine ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Bir emisyon izni piyasa mekanizması kullanır ve zaman içinde etkinliğini artırmak için revize edilmiştir (Bilgici ve Ubay, 2021:60).

1.4. Türkiye’de Çevresel Vergilendirmenin Hukuki ve Siyasi Bağlamı

Türkiye'nin sanayileşmesi son yıllarda önemli ölçüde artmış ve otomotiv, inşaat, tekstil, çelik ve elektronik sanayileri gibi sektörlerde güçlü bir varlık göstermiştir. Bu durum çevre üzerinde giderek artan bir baskı oluşturmakta ve hava kalitesi, su hizmetleri, su kaynakları, atık yönetimi, toprak erozyonu ve doğa koruma ile deniz çevresine ilişkin bir dizi soruna yol açmaktadır. Ulusal temsil sistemine sahip demokratik bir devlet olarak Türk hükümeti, ekonominin belirli sektörlerini canlandırmak için sanayi politikaları uygulamaktadır. Ulusal sanayinin büyümesini teşvik etmek için Devlet, teşvikler, sübvansiyonlar sunar ve programlar geliştirir. Devlet, düzenlemek, adil rekabeti sağlamak ve tüketici haklarını korumak için ekonomik düzenlemeler geliştirir ve uygular. Bunlara ek olarak Devlet, dışsallıklarda olduğu gibi makroekonomik istikrarı etkilemek için para ve maliye politikalarını kullanır (Ertekin ve Dam, 2020:67).

1.4.1. Türkiye’de Çevresel Sorunlarla Mücadelede Regülasyon ve Vergilendirme

Çevresel vergilendirme, Türkiye’de resmi olarak yürürlükte olan kanun ve yönetmeliklerde çok belirgin değildir. Bunun başlıca nedeni, Türkiye’de çevre vergisi olarak adlandırılan vergilerin çoğunun ekolojik bir amaç değil, mali kârlılık amacı taşımasıdır. Aşağıda listelenen kanunlar, belirtilen çevre vergisinin spesifik özellikleri temelinde çevre vergisinin kaynakları olarak kabul edilmektedir:

- Çevre Temizlik Vergisi (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun mükerrer 44’üncü maddesinde yer alan Çevre Temizlik Vergisi tespit edilmiştir):

Bahsedilen maddeye göre, Çevre Temizlik Vergisi (ÇTV), belediyeler (büyükşehir belediyelerinde su ve kanalizasyon idareleri) tarafından tahakkuk ettirilip tahsil edilen bir vergidir. Belediye sınırları ve mücavir alanlar içerisinde bulunan, konut, iş yeri ve diğer kullanımlara tahsis edilen binalar, belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanması durumunda çevre temizlik vergisine tabi tutulur.

- Atık Yönetimi Yönetmeliği (02.04.2015 tarih ve 29314 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmış):

Atık Yönetimi Yönetmeliği, atığın oluşumunun önlenmesi, kaynağında azaltılması, yeniden kullanılması, özelliğine ve türüne göre ayrılması, biriktirilmesi, toplanması, geçici depolanması, taşınması, ara depolanması, geri dönüşümü, enerji geri kazanımı dâhil geri kazanılması, bertarafı ve bertaraf işlemleri sonrası izlenmesi, kontrolü ve denetimi gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Bu faaliyetler, Türkiye'de 1983 yılında çıkarılan Çevre Kanunu ile yasal zorunluluk haline getirilmiştir (Müftüoğlu, 2015:4-5).

- Yenilenebilir Enerji Yasası (10/5/2005 tarihli ve 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunu):

Türk hükümeti, Türkiye'de yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygın olarak benimsenmesini teşvik etmeyi amaçlayan bir yasa çıkardı. Bu yasanın ana hedefi, rüzgâr, güneş ve hidroelektrik gibi temiz enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek ve ülkenin petrol ve gaz gibi yenilenebilir olmayan kaynaklara bağımlılığını azaltmaktır. Bu hedefe ulaşmak için, hükümet, yenilenebilir enerji projelerine yatırım yapan işletmelere ve bireylere vergi teşvikleri sağlayabilir. Bu, bu projelerin genel vergi yükünü azaltan vergi indirimleri veya muafiyetler içerebilir. Bu teşviklerin sağlanmasıyla, hükümet yenilenebilir enerjiye yatırımı teşvik etmeyi ve ülkenin daha sürdürülebilir ve çevre dostu bir enerji sistemine geçişini hızlandırmayı amaçlamaktadır.

Genel olarak, bu yasa, Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadele etme ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme çabalarında önemli bir adımı temsil ediyor. Temiz enerjinin kullanımını teşvik ederek ve ülkenin fosil yakıtlara olan bağımlılığını

azaltarak, Türkiye çevreyi korumaya ve gelecek nesillere daha parlak bir gelecek sağlamaya yardımcı olmayı hedeflemektedir.

- Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (27 Aralık 2017 tarih ve 30283 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmış):

Bu yasanın amacı, ambalaj ve ambalaj atıklarının yönetimi için bir çerçeve oluşturmaktır. Bu tür malzemelerin kullanımının sürdürülebilir ve çevre dostu bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Yasada, ambalaj konusunda daha çevre dostu uygulamaları benimsemeye işletmeleri ve bireyleri teşvik eden vergi mekanizmaları da bulunmaktadır. Böylelikle, daha yeşil bir geleceğe doğru ilerleyebilir ve gezegenimizi kirlilik ve atıkların zararlı etkilerinden korumaya yardımcı olabilir.

- Temiz Hava Koruma Yasası (1983 yılında çıkan 2872 sayılı Çevre Yasası'ndan alan bu Yönetmeliğin 2. maddesi):

Bu yasanın amacı, zararlı atmosferik emisyonlar ve bunların hava kalitesine etkisi sorununu ele almaktır. Bu hedefe ulaşmak için, yasa zararlı emisyonların miktarını azaltmayı ve çevre dostu uygulamaları teşvik etmeyi amaçlayan vergi hükümlerinin uygulanmasını önermektedir. Vergi hükümleri, kirlenici faaliyetlere bir ücret getiren karbon vergileri gibi önlemleri veya emisyonları azaltmak için ekonomik teşvikler sağlayan emisyon ticaret sistemleri gibi önlemleri içerebilir. Bu önlemlerin uygulanmasıyla, yasa, tüm bireyler için daha sağlıklı ve daha sürdürülebilir bir çevre teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

- Su Kirliliği ile Mücadele Yasası (31/12/2004 tarihli ve 25687 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinin birinci maddesinin ikinci fıkrası):

Söz konusu yasama, su kirliliğinin düzenlenmesi ve kontrolüne ilişkin olup, daha sürdürülebilir su yönetimi uygulamalarını teşvik etmek için mali mekanizmaları içerebilir. Su kalitesinin izlenmesi ve yönetimi için bir çerçeve sağlayarak, bu yasa, bu hayati kaynağın korunmasını ve sorumlu kullanımını teşvik etmeyi, insan faaliyetlerinin çevresel etkisini en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Hedeflenen politika

ve programların uygulanmasıyla, bu yasanın yerel toplumların sağlık ve refahını korumaya, ekosistemleri ve biyoçeşitliliği korumaya, su kaynaklarının uzun vadeli sürdürülebilirliğini desteklemeye yardımcı olacağı hedeflemektedir.

- İklim Değişikliği ile Mücadele Kanunu (Resmî Gazete Tarihli 17.05.2014 Resmî Gazete Sayılı 29003; sera gazı emisyonlarının takibi hakkında yönetmelik):

Bu özel yasa, iklim değişikliğiyle mücadele çabalarıyla doğrudan ilgili vergi konularını ele almak amacıyla tasarlanmıştır. Bu yasanın odaklandığı belirli alanlardan biri, sera gazı emisyonlarını azaltmayı teşvik etmek ve desteklemek için teşviklerin sağlanmasıdır. Bu teşvikler birçok şekilde olabilir, bunlar arasında yenilenebilir enerjiye yatırım yapan şirketlere vergi indirimi veya enerji verimli araç satın alan bireylere vergi muafiyeti **tanınabilir**. Bu düzenleme ile, çevre dostu uygulamaları ve davranışları teşvik ederek, sera gazı emisyonlarını azaltmayı ve iklim değişikliğinin küresel etkilerini hafifletmeyi hedeflemektedir.

- Motorlu Taşıtlar Yasası (10/7/2003 tarihli ve 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu ile 9/4/1987 tarihli ve 3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna dayanılarak hazırlanmıştır):

Bu önerilen yasa, çeşitli finansal önlemlerle daha temiz araçların kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır, örneğin motorlu taşıtlar üzerinde çevresel vergiler uygulanması. Amaç, motorlu taşımacılığın çevresel etkisini azaltmak ve sürdürülebilir hareketliliği teşvik etmektir. Daha temiz araçların kullanımını teşvik ederek, taşımacılığın hava kalitesi ve halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltır. Bu yasa, acil eylem gerekliliğini tanıyan ve daha temiz ve daha sağlıklı bir geleceğe ulaşmak için bir çerçeve sağlayan bir adımdır.

Türkiye’de çevre ile ilgili vergilendirme uygulamaları, doğrudan ve dolaylı olarak iki gruba ayrılabilir. Doğrudan “çevre” adını taşıyan tek vergi, yerel yönetimlere kaynak sağlamak amacıyla uygulanan Çevre Temizlik Vergisi’dir. Bu vergi, genellikle su faturalarına yansıtılır ve çöp toplama gibi çevresel hizmetlerin finansmanını destekler. Bunun dışında, çevresel etkilerle dolaylı ilişkilendirilebilecek Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi uygulamalar

mevcuttur. ÖTV, enerji ürünleri (örneğin benzin ve doğal gaz) üzerine uygulanarak fosil yakıt tüketimini azaltmayı hedeflerken, MTV karbon salınımı ve araç özelliklerine göre düzenlenmektedir. Ayrıca, 2019 yılında Çevre Kanunu'nda yapılan değişiklikle getirilen Geri Kazanım Katılım Payı, plastik poşetlerin ücretlendirilmesini içermektedir. Bu düzenleme, çevre kirliliğini azaltmayı amaçlayan bir politika aracı olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de karbon salınımını azaltmaya yönelik doğrudan bir karbon vergisi henüz bulunmasa da, Paris İklim Anlaşması çerçevesinde bu alanda ileride yeni mekanizmaların hayata geçirilmesi beklenmektedir.

1.4.2. Çevresel Vergilendirme Politikası Kurumsal Yapısı

Türkiye'de çevre vergilerinin uygulanması ve düzenlenmesinde çeşitli devlet kurumları yer almaktadır. Sorumlu ana organlar şeklinde listelenen kurumlar aşağıdaki gibidir:

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişliği Bakanlığı: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişliği Bakanlığı, çevresel vergilendirme de dahil olmak üzere çevre politikalarının geliştirilmesinde kritik bir paydaştır. Daha sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmeyi amaçlayan finansal araçların tasarımı, uygulanması ve düzenlenmesinde aktif bir rol oynamaktadır (04.07.2011 tarihli ve 27984 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname).

Gelir İdaresi Başkanlığı: Vergi otoritesi bilinen olarak Gelir İdaresi Başkanlığı, çeşitli vergilerin toplanmasında kritik bir rol oynar ve bu kapsamda çevresel vergiler de yer alır. Vergi yasaları ve düzenlemelerinin, çevresel vergiler de dahil olmak üzere uygulanması vergi otoritesi tarafından gerçekleştirilir. Bu düzenlemeler, bireylerin ve işletmelerin ilgili vergi yasalarına ve düzenlemelere uyum sağlamasını amaçlar. Vergi otoritesi ayrıca, çevre dostu uygulamaları ve davranışları teşvik etmek için tasarlanan vergi indirimleri gibi çeşitli vergi teşviklerinin uygulanmasını da denetler. Vergi yasaları ve düzenlemelerinin uygulanması yoluyla, vergi otoritesi çevreyi korurken sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik eder (16.05.2005 tarihli ve 25817 sayılı Resmî Gazete).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, enerji sektörüyle ilgili vergi düzenlemelerinin uygulanmasından sorumludur. Bakanlık sorumluluğu, yenilenebilir enerji yatırımlarını desteklemeyi amaçlayan vergi teşviklerinin yönetimini içerir. Türkiye'nin doğal kaynaklarının koruyucusu olarak, bakanlık, çevre koruma kurallarının ve standartlarının oluşturulması ve uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Bunun için, bakanlık, çevre koruma yasalarına uyumu teşvik eden vergi teşvikleri sağlamak için Hazine ve Maliye Bakanlığı veya Gelir İdaresi Başkanlığı ile işbirliği yapabilir. Böylece, bakanlık Türkiye'de sürdürülebilir ve çevre bilincine sahip bir enerji sektörünün oluşturulmasına yardımcı olacaktır (28/03/2020 tarihli ve 31082 sayılı Resmî Gazete).

Tarım ve Orman Bakanlığı: Tarım ve Orman Bakanlığı, sürdürülebilir tarım uygulamalarını destekleyen ve orman kaynaklarını koruyan finansal politikaların geliştirilmesinde önemli bir rol oynar. Tarım ve orman yönetimini ayartmak için çevre dostu tarım uygulamalarını teşvik edebilir ve ormanları koruyabilir. Doğru finansal politikalarla sürdürülebilir tarım uygulamaları teşvik edilebilir. Ekin dönüşümü ve organik gübreler gibi tarım tekniklerinin teşvik edilmesini içerebilir. Çiftçiler, bu yöntemleri kullanarak tarımın çevreye olan etkisini azaltabilir, toprak kalitesini iyileştirebilir ve mahsul verimini artırabilir. Bakanlık ayrıca orman kaynaklarını korumaya yardımcı olarak da destek olabilir. Ağaçlandırma ve ormanlandırma programları, biyoçeşitliliği korumak, iklim değişikliğini hafifletmek ve ekosistem hizmetleri sağlamak için gerekli olan ormanlık alanları restore edebilir ve genişletebilir (10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmî Gazete).

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, ulaştırma sektörüyle ilişkili finansal düzenlemeleri denetleme yetkisine sahiptir. Bu, elektrikli araçlar, bisikletler veya toplu taşıma gibi daha temiz ulaşım yöntemlerinin kullanımını teşvik eden önlemlerin uygulanmasını içerir. Ek olarak, bakanlık, çevreyi kirleten araçları hedef alan vergilendirme politikalarını da tanıtabilir ve bu şekilde daha yeşil alternatiflerin kullanımını teşvik edebilir. Bu tür çabalar, iklim değişikliğine önemli katkıda bulunan ulaştırma sektörünün karbon ayak izini azaltmada önemlidir (6/4/2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanun).

Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü: Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü, Türkiye’de çölleşme ve toprak erozyonu gibi çevresel sorunlarla mücadele etmekle görevli bir kamu kuruluşudur. Bu genel müdürlük, çölleşmeyi önlemek, erozyonla mücadele etmek, toprakların verimliliğini artırmak ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için çeşitli projeler yürütmektedir. Bu projeler arasında ormancılık faaliyetleri, erozyon kontrolü, toprak rejenerasyonu ve çevresel bilinçlendirme çalışmaları bulunmaktadır (29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi).

1.5. Fransa’da Çevresel Vergilendirmenin Hukuki ve Siyasi Bağlamı

Fransa, negatif dışsallıklarla mücadele için yasa ve düzenlemeler oluşturur. Yasa ve düzenlemelerin süreci karmaşıktır ve ayrıntılı bir yasama sürecini içerir. Süreç, çeşitli paydaşlar tarafından sorunların belirlenmesini, buna uygun kamu politikalarının oluşturulmasını, kamuoyu danışma ve demokratik tartışmayı, Meclis tarafından kabul edilmesini ve Cumhurbaşkanı tarafından yürürlüğe konmasını içerir. Yürürlük tarihinden itibaren bu yasalar, yetkili kurumlar tarafından uygulanır, düzenli olarak değerlendirilir, böylece negatif dışsallıklarla mücadelede etkinliklerini ve uygunluğunu sağlayarak sürdürülebilir ve çevreye saygılı bir kalkınmaya katkıda bulunur.

1.5.1. Çevresel Vergilendirme İle İlgili Yasa ve Yönetmeliklerin Analizi

Fransa’da çevresel vergilendirme, çevreye duyarlı davranışları teşvik etmek, sera gazı emisyonlarını azaltmak ve daha sürdürülebilir bir ekonomiye geçişi teşvik etmek için tasarlanmış çeşitli yasa ve yönetmeliklerle yönetilmektedir. Fransa’da çevresel vergilendirme ile ilgili yasa ve yönetmeliklerden bazıları şunlardır:

31 Aralık 1998 tarihli Finans Kanunu’nun 45. Maddesindeki Gümrük Kanunu’nun 266. maddesinde kodifiye edilen Kirletici Faaliyetler Genel Vergisi (Taxe Générale sur Activités Polluantes “TGAP”): TGAP (Taxe Générale sur les Activités Polluantes), Fransız çevre vergisi olarak tasarlanmıştır ve kirletici faaliyetleri vergilendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Hava kirliliği, atık su deşarjları, sera gazı emisyonları vb. gibi çeşitli endüstriyel ve ticari faaliyetlerle ilişkilendirilmiştir. Genel

olarak kirletici faaliyetler üzerindeki vergi, 31 Aralık 1998 tarihli Finans Kanunu'nun 45. maddesi ile getirilmiştir. Gümrük Kanunu'nun 266. Maddesi "kirletici faaliyetler üzerine genel bir vergi getirileceğini" belirtmektedir. TGAP, 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Boyer, 2020, s.161).

2013-1278 sayılı Kanun, Madde 32'deki kodifiye edilen İklim ve Enerji Katkısı (Contribution Climat-Energie "CCE"): Karbon vergisi olarak da bilinen ve 2014 Finans Yasası'nda oylanan CCE, fosil yakıtları vergilendirerek sera gazı emisyonlarının azaltılmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu vergi yakıtlara, doğal gaz ve diğer enerji kaynaklarına uygulanmaktadır (ecologie.gouv.fr). Ulusal Meclis'in 4 Haziran 2013 tarihli kararıyla desteklenen ve Ekolojik Vergilendirme Komitesi tarafından hazırlanan iklim enerjisi katkısı (CCE) uygulaması 21 Eylül 2013 tarihinde Başbakan Jean-Marc Ayrault tarafından duyurulmuştur. Söz konusu kanun 29 Aralık 2013 tarihinde 2014 Finans Kanunu'nun bir parçası olarak kabul edilmiş ve 1 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

30 Aralık 2022 tarihli ve 2022-1761 sayılı Kararnamede kodifiye edilen araçlar için ekolojik bonus-malus (Bonus-malus écologique pour véhicules): Ekolojik bonus-malus sistemi, temiz araç alıcılarına mali bonuslar vererek ve daha kirletici araçlara cezalar uygulayarak düşük CO2 emisyonlu araçların satın alınmasını teşvik etmektedir. Bu sistem, çevre dostu araçları teşvik etmek ve daha az çevresel etkiye sahip araçların kullanımını artırmak amacıyla uygulanmaktadır. Temiz araç alıcılarına verilen mali bonuslar, özellikle elektrikli araçlar, hibrit araçlar ve düşük CO2 emisyonlu dizel veya benzinli araçlar gibi çevre dostu seçenekleri tercih etmelerini teşvik etmektedir. Bununla birlikte, daha kirletici araçlar için uygulanan cezalar, yüksek CO2 emisyonlarına ve çevresel etkiye sahip araçların satın alınmasını azaltmaya yöneliktir. Bu sistem, çevre dostu araçları teşvik ederek çevresel sürdürülebilirliği desteklemekte ve toplumun genel olarak daha temiz bir hava ve çevre elde etmesine yardımcı olmaktadır (2021 Finans Yasası Madde 55, Mal ve Hizmet Vergisi Yasası Madde L421-62 ila L421-64 ve L421-71 ila L421-81).

10 Mart 2023 tarihli ve 2023-175 sayılı Yenilenebilir Enerji Üretimini Hızlandırılması Hakkında Kanundaki kodifiye edilen Isı Fonu (Fonds Chaleur):

Fransız Çevre ve Enerji Yönetimi Ajansı'nın (ADEME) Fonds Chaleur (Isı Fonu), yenilenebilir enerji kaynaklarından ısı üretimi ve geri kazanımına yönelik projeleri desteklemeyi amaçlamaktadır. Pratik anlamda bu mali yardım, %50'den fazlası yenilenebilir enerjiden sağlanan verimli ısıtma ağlarının geliştirilmesini desteklemektedir. Başka bir deyişle, Isı Fonu, ısı üretimi için yenilenebilir enerjilerin kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Yenilenebilir enerji kullanan şirketler için vergi teşvikleri mevcuttur (ademe.fr).

Yeşil Büyüme için Enerji Geçişi Yasası (Loi de Transition Énergétique pour la Croissance Verte "LTECV"): 17 Ağustos 2015 tarihli ve 2015-992 sayılı Yeşil Büyüme için Enerji Dönüşümü Kanunu: LTECV, enerji dönüşümü ve iklim değişikliği ile mücadele için iddialı hedefler koymaktadır. Bu yasa, çevre dostu davranışları teşvik etmek amacıyla vergi teşvikleri sunmaktadır. Özellikle, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi teşvik etmek, enerji verimliliğini artırmak ve sera gazı emisyonlarını azaltmak için vergi avantajları sağlanmaktadır. Ayrıca, enerji tüketimini azaltan ve çevreye daha az zarar veren ürünlerin ve hizmetlerin kullanımını teşvik etmek için vergi indirimleri ve muafiyetler de öngörülmektedir. Bu şekilde, LTECV, çevre dostu davranışları teşvik ederek daha sürdürülebilir bir enerji ve iklim politikası oluşturmayı amaçlamaktadır.

Atıkla mücadele ve döngüsel ekonomi yasası (10 Şubat 2020 tarihli 2020-105 sayılı Kanun): 10 Şubat 2020 tarihli 2020-105 sayılı Kanun, atık yönetimi ve döngüsel ekonomiye ilişkin kapsamlı bir yaklaşımı benimseyerek atıkların azaltılmasını ve döngüsel ekonominin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Bu kanun çerçevesinde, atıkların azaltılması ve döngüsel ekonominin teşvik edilmesi için çeşitli önlemler ve vergi hükümleri yer almaktadır. Özellikle, atıkların azaltılmasını teşvik etmek amacıyla onarım, yeniden kullanım ve geri dönüşüm gibi faaliyetlere yönelik vergi avantajları ve teşvikler öngörülmüştür. Ayrıca, atık yönetimi süreçlerinin ve döngüsel ekonomi uygulamalarının iyileştirilmesi için çeşitli teşvikler, finansal destekler ve teşvik mekanizmaları da içermektedir.

1.5.2. Çevresel Vergilendirme Politikası Kurumsal Yapısı

Fransa’da çevresel vergilendirmenin uygulanması çeşitli devlet kuruluşlarının sorumluluğundadır. Fransa’da çevresel vergilendirmeden sorumlu başlıca kurumları aşağıdaki gibidir:

Ekolojik Geçiş ve Bölgesel Uyum Bakanlığı (Ministère de la Transition écologique et de la Cohésion des territoires): Ekolojik Geçiş Bakanlığı, çevresel vergilendirme dahil olmak üzere Fransa’da çevre politikalarının geliştirilmesinin merkezinde yer almaktadır. Bu bakanlık, çevresel sorunlarla mücadele etmek, sürdürülebilirliği teşvik etmek ve çevreyi korumak için çeşitli politikaların tasarlanması ve uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çevresel vergilendirme, kirlenici faaliyetleri azaltmayı teşvik etmek ve çevre dostu davranışları ödüllendirmek amacıyla kullanılan bir araçtır ve Ekolojik Geçiş Bakanlığı bu alandaki politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında önderdir. Ayrıca, enerji dönüşümü, iklim değişikliğiyle mücadele, doğal kaynakların korunması ve çevresel sürdürülebilirlik konularında stratejilerin oluşturulması ve hayata geçirilmesinde de etkin bir rol oynamaktadır. Bu bakanlık, Fransa’nın çevre politikalarını şekillendirerek ülkenin çevresel açıdan daha sürdürülebilir bir geleceğe doğru ilerlemesine katkıda bulunmaktadır (26 Temmuz 2023 tarihli ve 2023-665 sayılı Kararname).

Kamu Mali İşleri Genel Müdürlüğü (Direction Générale des Finances Publiques “DGFİP”): Fransa’da Ekonomi ve Maliye Bakanlığı’na bağlı olan Kamu Mali İşleri Genel Müdürlüğü (DGFİP), vergi toplama sürecinden sorumlu bir kuruluştur. Özellikle çevresel vergilendirme gibi vergi tedbirlerinin uygulanmasında önemli bir rol oynarlar. DGFİP, çevresel vergilendirme politikalarının uygulanmasıyla ilgili olarak vergi mevzuatının hazırlanması, vergi toplama sürecinin yönetimi, vergi tahsilatı ve vergi denetimi gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösterir. Çevresel vergilendirme politikaları genellikle çevresel etkileri olan faaliyetleri ve ürünleri vergilendirerek çevresel sorunların azaltılmasını ve sürdürülebilir bir ekonomiye geçişi teşvik etmeyi amaçlar. DGFİP, bu politikaların etkili bir şekilde uygulanmasıyla Fransa’nın çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur (Kamu

Finansmanı Genel Müdürlüğüne ilişkin 3 Nisan 2008 tarihli ve 2008-310 sayılı Kararnameyi tadil eden 19 Eylül 2016 tarihli ve 2016-1234 sayılı Kararname).

Enerji ve İklim Genel Müdürlüğü (Direction Générale de l'Énergie et du Climat "DGEC"): Ekolojik Geçiş Bakanlığı'na bağlı olan Enerji ve İklim Genel Müdürlüğü (DGEC), enerji politikalarının düzenlenmesi ve teşvik edilmesi ile ilgilenmektedir. DGEC, enerji, enerji hammaddeleri ve küresel ısınma ile mücadele konularında politikaların hazırlanması ve uygulanmasından sorumludur. Bu kapsamda, yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesi, enerji verimliliğinin artırılması, sera gazı emisyonlarının azaltılması gibi hedefler doğrultusunda çeşitli vergi teşvikleri ve diğer destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve uygulanması DGEC'nin görevleri arasındadır. DGEC ayrıca enerji politikalarının etkinliğini değerlendirir ve gerektiğinde politika değişiklikleri önerir. Bu şekilde, DGEC enerji sektöründe sürdürülebilirlik ve çevresel koruma hedeflerine ulaşılmasına yol açar (9 Temmuz 2008 tarihli ve 2008-680 sayılı Kararname ve 9 Temmuz 2008 tarihli Emir).

Fransız Çevre ve Enerji Yönetimi Ajansı (ADEME): ADEME (Agence de la Transition Ecologique) çevre politikalarının uygulanmasına katılan önemli bir kamu kurumudur. ADEME, çevresel vergilendirme dahil olmak üzere çevresel politikaların oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir rol oynar. Kuruluş, sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek için vergi teşvik programlarına katılarak çevresel sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği gibi alanlarda hükümetin politika hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur. Ayrıca, ADEME çeşitli projeler ve kampanyalar aracılığıyla halkı çevre dostu davranışlara teşvik eder ve çevre koruma bilincini artırmaya çalışır. Bu şekilde, ADEME Fransa'nın çevresel sürdürülebilirlik ve enerji dönüşümü hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olur ve çevre politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunur (19 Aralık 1990 tarihli yasa).

Altyapı, Ulaştırma ve Hareketlilik Genel Müdürlüğü (Direction Générale des Infrastructures, des Transports et des Mobilités "DGITM"): Ekolojik Geçiş Bakanlığı'na bağlı olan Altyapı, Ulaştırma ve Hareketlilik Genel Müdürlüğü (DGITM), çevreyi kirleten araçların vergilendirilmesi veya daha temiz ulaşım türlerinin teşvik edilmesine yönelik tedbirler de dahil olmak üzere ulaşım ile ilgili vergi

düzenlemelerine katılabilir. DGITM, Fransa’da ulaşım politikalarının düzenlenmesi ve uygulanmasından sorumlu kuruluştur. Bu kapsamda, çevre dostu taşımacılığın teşvik edilmesi, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve çevre kirliliğinin önlenmesi gibi hedefler doğrultusunda vergi teşvikleri ve diğer önlemler alınabilir. Örneğin, düşük CO2 emisyonlu araçların alımını teşvik etmek için vergi indirimleri veya elektrikli araçların kullanımını teşvik etmek için vergi muafiyetleri gibi tedbirler alınabilir. DGITM, bu tür vergi düzenlemelerinin etkili bir şekilde uygulanması ve ulaşım sektöründe çevresel sürdürülebilirliğin artırılmasına katkıda bulunabilir (Ekoloji, Enerji, Sürdürülebilir Kalkınma ve Ülke Planlama Bakanlığı merkez teşkilatına ilişkin 9 Temmuz 2008 tarihli ve 2008-680 sayılı Kararnameyi tadil eden 28 Şubat 2022 tarihli ve 2022-273 sayılı Kararname).

Planlama, Konut ve Doğa Genel Müdürlüğü (Direction Générale de l’Aménagement, du Logement et de la Nature “DGALN”): Ekolojik Geçiş Bakanlığı’nın bir parçası olarak, Planlama, Konut ve Doğa Genel Müdürlüğü (DGALN), mekânsal planlama ve doğa koruma ile ilgili vergi düzenlemelerine müdahale etmesi istenebilir. DGALN, Fransa’da mekânsal planlama, konut politikaları ve doğa koruma gibi konularda faaliyet gösteren bir kuruluştur. Bu kapsamda, çevreyi korumak, doğal alanları korumak ve sürdürülebilir kentsel gelişimi teşvik etmek amacıyla vergi düzenlemeleri ve teşvik mekanizmaları geliştirilebilir. Örneğin, doğal alanları korumak için vergi avantajları sağlanabilir veya çevreye zarar veren faaliyetler için vergi uygulanabilir. DGALN, bu tür vergi düzenlemelerinin tasarımı ve uygulanmasında önemli bir rol oynayabilir (28 Şubat 2022 tarih ve 2022-273 sayılı Kararname).

Fransa ve Türkiye, çevresel dışsallıklarla mücadele etmek için benzer amaçlara sahip olmasına rağmen, çevresel sorunlarla başa çıkmak için farklı yasal ve kurumsal yaklaşımlar benimsemiştir. Örneğin, Fransa’da Yeşil Büyüme için Enerji Geçiş Yasası gibi belirli yasal düzenlemelerin kabul edilmesiyle birlikte, Türkiye’de çevresel zorluklara yanıt olarak farklı mevzuatlar uygulanmıştır. Ancak, bu benzerliklere rağmen, yasal düzenlemelerin detayları ve uygulama mekanizmaları farklılık gösterir, bu da kendi politikalarının etkinliğini etkileyebilir. Her iki ülkedeki çevresel vergi

rejimleri, ekonomik sektörlerin çeşitliliği ve çevresel önceliklerin yansımalarıdır. Örneğin, Fransa'da, sera gazı emisyonlarını azaltmayı hedefleyen enerji ve ulaşım gibi sektörlerde özel vergiler uygulanırken, Türkiye'de de imalat, orman ve tarım gibi sektörlerin çevresel etkilerinin hafifletilmesi için benzer düzenlemeler uygulanmaktadır. Bu karmaşıklık, her iki ülkenin kendi çevresel zorluklarını ele almak için uygun ve hedefe yönelik vergi politikalarına ihtiyacını yansıtır.

Ancak, farklı kurumlar arasındaki koordinasyon bazen zorluklar yaratabilir. Farklı yetki alanları ve kaynaklar, çevresel politikaların etkin bir şekilde uygulanmasında eksikliklere neden olabilir. Ayrıca, her iki ülkenin de çevresel düzenlemelerin gözetilmesini ve uygulanmasını güçlendirmenin yanı sıra, sürdürülebilir bir kalkınma için teknolojik yenilikleri ve özel sektör katılımını artırmak gibi ortak zorluklarla karşı karşıya olduğunu gözlemlenebilir.

Fransa ve Türkiye arasındaki çevresel politika ve uygulamalar arasındaki farklılıklar ve benzerlikler, her iki ülkenin kendi çevresel koşullarını ve önceliklerini yansıtır. Ancak, her iki ülkenin de karşılaştığı ortak zorluklar göz önüne alındığında, bilgi paylaşımı ve işbirliği yoluyla karşılıklı öğrenme ve en iyi uygulamaların paylaşılması, her iki ülkenin de çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasına yardımcı olabilir.

Avrupa Birliği (AB) çevre müktesebatı, Fransa'da çevre politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynarken, Türkiye'de aday ülke statüsü nedeniyle uyum sürecine rehberlik eden bir çerçeve sunmaktadır. AB çevre müktesebatı, üye ve aday ülkeler için çevre politikaları ve düzenlemeleri belirleyen kapsamlı bir çerçevedir. Fransa gibi üye ülkeler, bu müktesebatı doğrudan uygulamak zorunda olup çevre standartlarını yüksek düzeyde yerine getirmektedir. Türkiye ise bir aday ülke olarak, AB çevre müktesebatına uyum sağlamak için çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Fransa, AB'nin çevre politikalarının oluşturulmasında aktif bir rol oynar ve yenilenebilir enerji kullanımı, karbon salınımının azaltılması, döngüsel ekonomi gibi alanlarda AB direktiflerini tam anlamıyla uygulamaktadır. Özellikle karbon ticareti sistemi ve atık yönetimi konularında AB müktesebatına uyum sağlamak için öncü düzenlemelere sahiptir.

Türkiye ise, AB çevre müktesebatına uyum sürecinde mevzuatlarını uyarlamaya çalışmaktadır. Çevre Kanunu'nda yapılan değişiklikler, atık yönetimi ve plastik kullanımının azaltılması gibi düzenlemeler, AB direktiflerine uyumun bir parçasıdır. Ancak, ekonomik ve teknik kapasite kısıtları nedeniyle uygulama seviyesinde Fransa'ya kıyasla önemli eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle karbon ticareti ve yenilenebilir enerji hedefleri konularında Türkiye, henüz AB standartlarını tam anlamıyla yakalayamamıştır.



İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL VERGİ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

2.1. Türkiye’de Çevresel Vergilendirme Politikaları

Çevresel vergilendirme, Türkiye’de son zamanlarda gelişen bir kavramdır. 2019’dan önce, hükümet resmi olarak çevresel niteliği taşıyan tek bir vergi uygulaması başlattı. ‘‘Çevre Temizlik Vergisi’’ olarak adlandırılan vergidir. Bu vergi, çevreye zarar veren ekonomik faaliyetleri engellemek amacıyla tasarlanmıştır. Özellikle, atıkların kontrolsüz bir şekilde bertaraf edilmesi, kirletici emisyonların salınması gibi çevresel zararlara yol açan uygulamaları azaltmayı amaçlamaktadır. Bu tür çevre vergisi, genellikle yerel yönetimlerin sorumluluğunda olan çevre temizlik vergisi biçiminde uygulanıyordu. Samancı ve Karagöz (2019:74), Çevre Temizlik Vergisi üzerine yaptıkları çalışmanın giriş bölümünde verginin amacını şu şekilde ifade etmişlerdir: «Çevre Temizlik Vergisi’nin uygulanmasının başlıca amacı, çevre kirliliğini önlemek ve kirlenmeye neden olacak faaliyetlerin önüne geçmektir. Bu bağlamda, çevre temizlik vergisi, çevre literatüründe yer alan ‘‘kirleten öder’’ ilkesine uygun olarak, çevreyi kirletenlerden kirletme maliyetini karşılamayı hedeflemektedir.» Ayrıca, çevre dostu uygulamaları teşvik etmek ve sürdürülebilir kalkınma alanında adımlar atmak için bir araç olarak görülüyordu.

Hükümet, 2019 yılından itibaren çeşitli çevresel niteliği taşıyan vergileri uygulamaya başlamıştır (Samancı ve Karagöz, 2019:75). Çevresel niteliği taşıyan vergiler uygulanması, enerji ürünleri, orman ürünleri, madencilik ürünleri ve doğayı kirletme eğilimi gösteren ürünler üzerinden alınan vergilerle ilişkilendirilebilir. Türkiye’nin mevcut vergi mevzuatı çerçevesinde, çeşitli vergilerin çevresel etkileri olduğu söylenebilir; ancak bu vergiler merkezi hükümet tarafından resmi olarak çevresel vergi olarak tanınmamaktadır. Vergilerin rolleri, vergi matrahları ve etkileri, bu vergilerin çevre vergileri olarak sınıflandırıldığını kanıtlar.

Çevresel vergilendirme, Türkiye’nin çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacak önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu tür

politikaların uygulanmasıyla, çevre koruma bilincinin artırılması ve çevresel olarak zararlı faaliyetlerin azaltılması hedeflenmektedir. Bu da Türkiye'nin ekonomik büyümesini çevreye duyarlı bir şekilde sürdürmesine yardım edebilir.

2.1.1. Türkiye'de Çevresel Vergi Politikasında Tarihsel Evrim

Türkiye, çevresel vergi politikalarında zaman içinde önemli değişikliklere ve iyileştirmelere şahit olmuştur. Bu değişiklikler, çevresel sorunların farkına varılması, uluslararası taahhütlerin ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerinin benimsenmesi ve ekonomik büyüme ile çevresel koruma arasındaki dengeyi sağlama çabalarıyla yakından ilişkilidir.

1980'ler ve 1990'lar, çevresel endişelerin arttığı ve çevresel koruma politikalarının önem kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde çevresel vergilendirme, çevre koruma politikalarını finanse etmek ve çevresel etkileri azaltmak için önemli bir araç olarak kabul edilmeye başlanmıştır. İşte bu dönemde yaşanan bazı önemli gelişmeler:

- 1987- Çevre Temizlik Vergisi: Türkiye'de çevre vergilendirme politikalarının başlangıcı olarak kabul edilen ÇTV, çevre kirliliğini azaltmak amacıyla uygulamaya konuldu. Bu vergi, atık üreten işletmelerin çevre kirliliği yaratma maliyetlerini içermekteydi ve çevresel etkilere göre belirleniyordu.

- Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV): Motorlu taşıtların çevresel etkilerini azaltmak amacıyla, araçların motor gücüne ve egzoz emisyonuna göre belirlenen bir vergidir. 1980'lerden itibaren bu vergi, çevresel etkilere daha fazla odaklanarak şekillendirilmeye başlandı. Daha kirlletici araçların daha yüksek MTV ödemesi gerektiği gibi politikalar benimsendi.

- Özel Tüketim Vergisi (ÖTV): ÖTV, bazı tüketim mallarına uygulanan ve genellikle lüks ve çevresel olarak zararlı ürünlere odaklanan bir vergidir. 1980'ler ve 1990'lar boyunca, çevresel etkileri olan ürünler üzerinde ÖTV'nin artırılması ve bu yolla tüketimin azaltılması amaçlandı. Örneğin, lüks otomobiller, alkollü içecekler ve sigaraya daha yüksek ÖTV uygulandı (Taş ve Engin, 2023:359-360).

Ertekin ve Dam (2020:67-84) çalışmalarına göre, 2000’li yılların başında Türkiye, vergi politikalarını geliştirmek için çeşitli adımlar atmaya başladı. Bu adımların başında, enerji ve su tüketimi gibi çevresel etkilere dayalı vergilerin uygulanması ve çevreye zararlı atıkların bertaraf edilmesi üzerine vergi mekanizmalarının oluşturulması geldi. Aynı zamanda, çevresel olarak dostu ürünlerin ve teknolojilerin teşvik edilmesi amacıyla vergi indirimleri ve teşvikler de sağlandı. İşte bu dönemde Türkiye’de çevre politikalarının ana hatları:

- Çevresel vergi politikaları: Çevresel vergiler niteliği taşıyan vergiler, çevresel etkileri olan ürünlerin kullanımını azaltmayı ve çevre dostu ürünleri teşvik etmeyi amaçladı. Bu kapsamda, çevreye zararlı olan ürünlerin üretimine veya tüketimine vergi uygulandı. Örneğin, petrol ürünleri, yeraltından çıkartılan madenler, karbon emisyonları ve plastik poşetler gibi çevresel etkileri olan unsurlara vergiler getirildi.

- Katma Değer Vergisi (KDV) istisnaları ve muafiyetleri: Çevre dostu ürün ve teknolojileri teşvik etmek için KDV istisnaları ve muafiyetleri uygulandı. Özellikle yenilenebilir enerji teknolojileri, enerji verimliliği sağlayan ürünler ve yeşil binalar gibi çevre dostu ürünlerin satışında KDV avantajları sağlandı. Örneği: 28/2/2008 tarihli ve 5746 numaralı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun, çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri ile alanında bilimsel ve teknolojik gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel, bilimsel ve teknik içerik taşıyan faaliyetleri üzerinde bazı istisnalar, indirimler ve diğer avantajlar olmuştur.

- Sera Gazı Emisyon Ticareti Sistemi (ETS): “2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi”ne ulaşmak ve Avrupa Birliği Sınırdan Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) çerçevesinde etkilenecek sanayi sektörünü korumak için (Emisyon Ticaret Sistemi ve SKDM İlişkisi, ticaret.gov.tr) yıllardır Türkiye, sera gazı emisyonlarını azaltmak amacıyla Avrupa Birliği’nin emisyon ticareti sistemine benzer bir gönüllü sistemi uygulamaya başladı. Bu sistem, sera gazı emisyonlarına sınırlamalar getirerek, emisyon kotası dağıtarak ve emisyon ticareti yaparak sera gazı salımlarını azaltmayı hedefledi (İklim Değişikliği Eylem Planı, 2011-2023).

- Plastik Poşet Vergisi: Çevresel bir önlem olarak, plastik poşetlerin tüketimini azaltmak amacıyla 2019 yılında plastik poşetlere vergi uygulandı. Bu vergi, plastik poşet kullanımını azaltmayı ve çevreye olan zararlarını azaltmayı hedefledi. Örneği: 25.03.2019 tarihli ve 66745475-145.07-71201 sayılı Bakanlık Oluru ile yürürlüğe giren “Plastik Poşetlerin Ücretlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslarda Değişiklik Yapılmasına Dair Usul ve Esaslar”, Türkiye'deki plastik poşet kullanımını azaltmayı ve çevreye olan olumsuz etkilerini engellemeyi amaçlayan düzenlemeleri içermektedir.

Günümüzde, çevresel vergi politikaları giderek daha önemli hale gelmektedir. İklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi ve çevresel kirlilik gibi sorunlar, hükümetleri çevresel vergilendirme politikalarını güçlendirmeye yönlendirmektedir. Bu politikalar, çevresel etkileri olan ürün ve faaliyetleri vergilendirerek çevresel sorunları azaltmayı hedeflemektedir. Ayrıca, uluslararası alanda Mavi Ekonomi (Suluk, 2022:136-144) ve Yeşil Mutabakat (Aydınoglu ve Özdemir, 2022:107-121) gibi gelişmeler de çevresel vergi politikalarını etkilemektedir. Mavi Ekonomi, deniz ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını teşvik eden bir yaklaşımı ifade ederken, Yeşil Mutabakat ise Avrupa Birliği'nin sürdürülebilirlik hedeflerini ve politikalarını içeren kapsamlı bir planı temsil etmektedir. Bu uluslararası gelişmeler, ülkelerin çevresel vergi politikalarını belirlerken ve uygularken dikkate alınmaktadır. Ayrıca, vergi enstrümanları yanında sübvansiyonlar ve teşvikler de çevresel hedeflere ulaşmak için önemli araçlar haline gelmektedir. Örneğin, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik teşvikler veya enerji verimliliğini artırmaya yönelik teşvikler, çevresel açıdan sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek için kullanılmaktadır.

Türkiye'nin tarihine baktığımızda, çevresel vergi politikaları ve bu politikaların gelişimi konusunda çeşitli dönemlerde çeşitli adımlar atılmıştır. Özellikle son yıllarda, Türkiye çevresel vergilendirme alanında önemli adımlar atmış ve çevresel vergi politikalarını güçlendirmiştir. Bunun yanı sıra, vergi matrahlarının genişletilmesi ve oranların artırılması, yeni çevresel vergilerin uygulanması ve mevcut vergilerin çevresel kriterlere göre yeniden düzenlenmesi gibi adımlar atılmaktadır. Ayrıca vergi gelirlerinin çevresel yatırımlara yönlendirilmesi ve vergi uyumunun ile denetiminin

artırılmasıyla çevresel politikaların etkinliği ve uygulanabilirliği artırılmaya çalışılmaktadır. Bu önlemler, Türkiye'nin çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma çabalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Değişiklikler ise Türkiye'nin çevresel sorunlarla etkin bir şekilde mücadele etme ve çevresel sürdürülebilirliği sağlama çabalarının bir yansımasıdır. Ancak, önümüzdeki dönemde daha fazla iyileştirme ve yenilik gerekebilir, çünkü çevresel zorluklar giderek artmakta ve çevresel sürdürülebilirlik küresel bir öncelik haline gelmektedir.

2.1.2. Çevresel Vergi Türleri

Türkiye'de resmi olarak hâlen genel bir çevresel vergi uygulaması bulunmamaktadır. Ancak, 2010 yılında yürürlüğe giren “Çevre Kanunu” ile çevre kirliliği önlemeye yönelik bir dizi düzenleme yapılmıştır ve çevre kirliliğinin önlenmesi için alınacak tedbirler arasında “çevresel vergiler” de yer almaktadır. Bununla birlikte, 2019 yılında Türkiye Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020 yılı itibarıyla Türkiye'de sera gazı emisyonlarını azaltmak amacıyla çevresel vergi uygulanacağını açıklamıştı. Ancak, karbon vergisi henüz uygulanmaya başlamadı ve verginin nasıl uygulanacağı, verginin hangi sektörleri ve faaliyetleri kapsayacağı gibi ayrıntılar henüz belirlenmedi (Vural, 2023:20).

Ayrıca, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, çevresel vergiler genellikle dört temel kategoriye ayrılır. Bu kategoriler enerji, ulaştırma, doğal kaynaklar ve çeşitli kirlilik türleriyle ilişkilendirilen çevresel vergileri içerir (TÜİK, çevresel vergiler, 2008-2020).

2.1.2.1. Enerji vergileri

Enerji alanında çevresel vergi genellikle hem ulaşımda kullanılan yakıtların hem de yerinde sabit olarak kullanılan enerji ürünlerinin üzerinden alınan vergileri ifade eder. Bu vergiler, genellikle petrol ürünleri, doğal gaz gibi enerji kaynaklarına uygulanır.

Ancak, Türkiye'de çevre vergisi adı altında uygulanan yüksek oranlı enerji vergilerinin altında yatan asıl neden, petrol ve doğal gaz gibi kaynaklardan elde edilen

gelirdir. Bu vergiler, üretici veya tüketicileri çevreye duyarlı davranışlara yönlendirmemektedir. Ayrıca, çevrenin korunmasını teşvik eden etkiler de yaratmamaktadır. Türkiye’de bu vergilerin uygulanmasında, çevrenin korunması ve çevre kirliliği ile mücadele yerine, kamusal gelir elde etme amacı ön plandadır (Ertekin ve Dam, 2020:84).

Ulaşım sektöründe, enerji vergileri genellikle akaryakıt fiyatlarına yansırken, yerinde sabit kullanımda ise elektrik, doğal gaz veya diğer enerji kaynakları için doğrudan ödenir. ÖTV, belirli tüketim mallarından alınan bir vergi türüdür ve bu vergi genellikle ürünün tüketici tarafından satın alınmasıyla doğrudan ilişkilidir. Enerji ürünleri de bu kapsamda değerlendirilir ve ÖTV olarak uygulanır. ÖTV oranları, litre başına sabit bir tutar, litre başına belirli bir yüzde oranı veya her ikisinin bir kombinasyonu olarak belirlenebilir ve çevresel politikalar, ekonomik koşullar ve hükümetin gelir ihtiyaçları gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir (Gündüz, 2013:117). Örneğin, benzin için ÖTV oranı, motorin için belirlenen orandan farklı olabilir ve vergi miktarı litre başına ÖTV oranına bağlı olarak değişebilir.

Enerji alanında çevresel vergiler, belirli enerji ve emisyon türlerine uygulanan ücretlerdir. Bu vergiler genellikle çeşitli yakıtların enerji ve/veya karbon içeriğine dayanır. Vergi, bir yakıtın içerdiği enerjiye dayalı olarak hesaplanır, bu da ürettiği fiziksel ısı miktarıdır. Enerji alanındaki çevresel vergi, enerji ve karbon içeriğine bağlı olarak farklı yakıt türlerine farklı şekillerde uygulanır. Örneğin, yüksek enerji içeriğine sahip yakıtlar, düşük enerji içeriğine sahip yakıtlardan daha yüksek bir oranda vergilendirilebilir. Benzer şekilde, fosil yakıtlar, yenilenebilir enerji kaynaklarından daha yüksek bir karbon içeriğine sahip oldukları için daha yüksek bir oranda vergilendirilebilir. Enerji alanında çevresel vergi, düşük karbonlu veya yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek ve yüksek karbonlu fosil yakıtların kullanımını önlemek için önemli bir araçtır (Gündüz, 2013:116-117).

Enerji ürünlerinden alınan ÖTV’ler, çevre açısından birçok avantaj sağlamaktadır. Yürürlükte olan çevreye yararlı vergi örneği olarak akaryakıt, motorin ve doğalgaz üzerindeki ÖTV bulunmaktadır.

2.1.2.1.1. Akaryakıt, motorin ve doğalgaz üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)

Akaryakıt ve motorin Özel Tüketim Vergisi Türkiye’de akaryakıt tüketimine uygulanan bir vergidir. Motorlu taşıtlarda kullanılan akaryakıt ve motorinin ÖTV’si, fosil yakıtların kullanımını azaltmayı ve daha çevre dostu alternatiflere yönlendirmeyi hedefleyebilir. Bu vergi, çeşitli tüketim mallarına uygulanmış olup akaryakıt ve motorin gibi petrol ürünlerini de içerir (Tayla, 2012:450).

Bu vergiye ilişkin esasları düzenleyen Özel Tüketim Vergisi Kanunu’na ekli I sayılı listede sayılı madeni yağlar üzerine vergi konulduğu görülmektedir. Bu uygulama, karbon salımının temel kaynaklarından birisini teşkil eden petrol ve petrol ürünleri ile diğer madeni yağların maliyetini arttırıcı etki doğurması açısından çevre kirliliğinin önlenmesi noktasında dolaylı bir katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla bu vergi türünün, çevre vergisi olarak nitelendirilmesi mümkün olmasa da, hava kirliliğine ve küresel iklim değişikliğine karşı kısmi bir önlem sunduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu kapsamda, Özel Tüketim Vergisi, temel amacı hazineye gelir kazandırmak olmakla birlikte, ikincil olarak kirletici enerji kaynaklarının yerine, temiz enerji kaynaklarının ikamesinin sağlanması, kirlilik maliyetlerine katkı sunulması ve toplu taşımanın teşvik edilmesi gibi fonksiyonlar icra eden bir vergi konumundadır. Diğer taraftan, bu vergi türünün, Avrupa Birliği’nde sosyal maliyeti yüksek olan örneğin çevreyi olumsuz etkileyen bazı malları tüketmeyi sürdüren tüketicileri caydırmak ve cezalandırmak gibi sebeplerle oranları arttırılarak uygulandığı görülmektedir. Nitekim madeni yağlar (petrol ve petrol ürünleri) çevreye verdiği zararların sosyal maliyeti nedeniyle tüketiciyi caydırmak, cezalandırmak ve bu sosyal maliyetin finansmanını sağlamak gibi amaçlarla Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde en ağır vergilendirilen mal gurubunu teşkil etmektedir. 92/81AET ve 92/82/ AET31 sayılı direktifler kapsamında düzenlenmiş olan bu mal gurubu içerisindeki ürünler; motorlu araç yakıtları (kurşunlu ve kurşunsuz benzin, motorin, LPG, metan v.s.) ve ısınmada kullanılan yakıtlar (gaz yağı, kerosen, ağır fuel oil v.s.) şeklinde sınıflandırılabilir (Ercan, 2015:220-221).

Aynı durum, ÖTV’nin, Kanun’a ekli II sayılı listede sayılan motorlu araçların ilk iktisabında bu araçlar üzerinden alınması nedeniyle de söz konusudur. Bu sayede

Motorlu Taşıtlar Vergisinin yanı sıra bu araçların ilk iktisabında alınan Özel Tüketim Vergisi nedeniyle araçların maliyeti artmakta ve toplu taşımayı teşvik edici bir etki doğmaktadır. Bu, araç satın almama yoluyla olabileceği gibi mecbur kalmadıkça yeni araç almayarak trafikteki araç sayısının artmasını engellemek şeklinde de kendisini gösterebilir (Ercan, 2015:221).

Görüldüğü üzere, yıllara yayılı olarak motorlu araçların maliyetini arttıran Motorlu Taşıtlar Vergisinin yanı sıra Özel Tüketim Vergisi ile de bir kereye mahsus olarak motorlu araçların maliyeti arttırılmış olmaktadır. Bununla birlikte, karbon salımına neden olan petrol ve petrol ürünleri gibi kirletici enerji kaynaklarının da bu vergi kapsamında vergilendirildiği ve motorlu araçlarda kullanılan bu maddelerin de maliyetinin arttırılması söz konusu olduğundan, motorlu aracın piyasada oluşan değerinin oldukça yükselmesi sonucunun doğacağı aşikârdır. Bu durum gerek bu araçların edinilmesi gerekse de kullanılması noktasında caydırıcı bir etki doğurmaktadır (Ercan, 2015:221-222).

ÖTV, esas itibarıyla devletin mali gelirlerini arttırmayı amaçlayan bir vergi türü olup, çevresel hedeflerle doğrudan ilişkilendirilebilecek bir vergi olarak değerlendirilmesi zordur. Ayrıca son dönemde, Türkiye’de ÖTV uygulamaları, sosyal amaçlarla da düzenlenmeye başlamıştır, özellikle bazı ürünlerdeki fiyat artışlarının sosyal etkilerini dengelemek amacıyla. ÖTV’nin doğrudan çevresel ya da sosyal fayda sağlamak amacıyla uygulanması sınırlı olmakla birlikte, bazı düzenlemelerle bu alanda adımlar atılmaktadır.

2.1.2.2. Ulaştırma vergileri

Ulaştırma, modern toplumun vazgeçilmez bir parçasıdır ve insanların günlük yaşamlarında önemli bir rol oynar. Bu kapsam geniş bir yelpazede yolcu ve yük taşımacılığını içerir. Karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu gibi çeşitli taşıma modları, insanların ve malların bir yerden başka bir yere hareket etmesini sağlar.

Ancak, bu ulaşım sistemleri çevreye zararlı olabilir. Ulaşımın büyük bir kısmı fosil yakıtlara dayanır. Fosil yakıtlara dayanış, araçların egzozundan atmosfere karbondioksit ve diğer sera gazlarının salınımına sebep olur. Bu gazlar, sera etkisiyle

iklim değişikliğine katkıda bulunur ve çevre üzerinde uzun vadeli olumsuz etkilere sahiptir. Ulaşımın yaydığı kirleticiler hava kirliliğine sebep olmaktadır. Egzoz dumanları ve diğer kirleticiler, hava kalitesini düşürerek insan sağlığına zarar verebilir. Astım ve solunum yolu hastalıkları gibi sağlık sorunlarına yol açabilir ve özellikle şehirlerde yaşayan insanlar için ciddi bir sorun olabilir. Ulaşım altyapısının inşası doğal alanlara zarar verebilir. Yolların genişletilmesi, demiryolu hatlarının döşenmesi ve havaalanlarının inşası gibi faaliyetler doğal habitatları tahrip eder ve biyoçeşitliliği olumsuz etkiler. Bu da ekosistemlerin dengesini bozabilir ve bazı türlerin yaşam alanlarını yok edebilir. Ulaşımın neden olduğu trafik sıkışıklığı da çevresel etkilere sahiptir. Yoğun trafik, araçların daha fazla zaman harcamasına ve daha fazla yakıt tüketmesine sebep oluyor. Bu da hava kirliliğini artırır ve aynı zamanda ekonomik kayıplara yol açar.

Çevresel gürültü kaynakları içerisinde, yapılan araştırmalar sonucunda insanları en fazla rahatsız ettiği belirlenen gürültü kaynağı ulaşımıdır. Ulaşım gürültüsü, üzerinde en fazla araştırma yapılan çevresel gürültü kaynağıdır. Yaşam alanlarında, ulaşım gürültüleri arasında en fazla kişiyi rahatsız eden motorlu araçlardan kaynaklanan karayolu gürültüsüdür. Karayolu gürültüsü, yerleşim yerlerinin tamamında en yaygın olan, sürekli olması bakımından rahatsızlık değeri çok yüksek olan gürültü tipidir. Karayolu gürültüsü genel olarak çok fazla parametreye bağlı olmasına rağmen, araçların sayısı ve ağırlıkları, ulaşımındaki yüksek hız, engebeli ve bozulmuş yollar, dönemeç ve kavşaklar gibi parametreler gürültünün seviyesini en çok etkileyen parametrelerdir (Paşaoğlu, 2013:16).

Türkiye’de, ulaştırma politikalarının uygulanmasında çevresel sürdürülebilirlik ve olumsuz dışsallıkların azaltılması önemli bir odak noktası olmuştur. Çevresel vergi politikalar da bu çerçevede uygulanmaktadır. Bu politikaların etkin bir şekilde uygulanması, çevre kalitesini iyileştirme ve vatandaşların yaşam kalitesini artırma potansiyeline sahiptir. Çevresel vergi politikaları, çevresel etkileri azaltmak ve sürdürülebilir bir ulaşım ortamı sağlamak amacıyla belirli ürünlerin veya faaliyetlerin vergilendirilmesini içermektedir. Ulaşım alanında çevresel vergi

politikaları, çeşitli şekillerde uygulanabilir. Ulaşım alanında en önemli çevresel politikalarından Motorlu Taşıtlar Vergisidir.

2.1.2.2.1. Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV)

MTV mali amaçlı bir vergidir. 197 sayılı MTV Kanununa göre, MTV, Türkiye’de araç sahiplerinin ödemekle yükümlü oldukları taşıt vergisidir. Kara ve hava taşıtları da dâhil olmak üzere motorlu taşıtların üzerinden bu vergi ödenmektedir.

MTV tarifelerinde sayılan taşıtlar, tükettikleri yakıtlar neticesinde karbon salımına neden olan motorlu hava ve kara araçlarıdır. Bu sebeple, Motorlu Taşıtlar Vergisi, hava kirliliğine ve küresel ısınmaya sebep olarak çevre üzerinde negatif dışsallık yaratan bu araçların kullanımının azaltılması, toplu taşımanın özendirilmesi veyahut da daha az kirleten yeni teknolojilerin teşviki gibi işlevleri itibariyle aynı zamanda çevre kirliliğinin önlenmesine dolaylı olarak hizmet edebilen bir vergi türüdür. Gerçekten de, toplu taşımayla kat edilecek bir mesafenin bu araçların satın alınması yoluyla kat edilmesi halinde trafiğe çıkacak araç sayısının artması neticesinde ortaya çıkacak kirlilik, toplu taşımaya göre çok daha fazla olmaktadır. Bu yöntemde, satın alınacak araçların satın alım aşamasında değil, kullanıldığı süre içerisinde her yıl ocak ve temmuz aylarında tahsil olunan bir vergi olan Motorlu Taşıtlar Vergisi, vergiye tabi araçların kullanım maliyetini artırmakta, böylece özel olarak bu araçlara sahip olmak isteyenler açısından caydırıcı bir etki yaratabilmektedir. Aynı şekilde, vergisel avantajların sunulması durumunda üretici firmaları daha az kirlilik üreten araçları (teknolojileri) üretmeye, tüketicileri ise bunları kullanmaya teşvik etmeye de müsait bir vergidir (Ercan, 2015:216-217).

Kanun tarifelerinde motor hacmi arttıkça ödenecek verginin arttığı görülmektedir. Her ne kadar motorlu aracın değeriyle doğru orantılı olduğu gerekçesiyle vergi miktarının belirlenmesinde vergi ödeme gücünün kavranmasına yönelik olarak böyle bir ölçüye başvurulmuş ise de, istisnalar dışında motor hacmi büyük olan araçların daha fazla karbon salımına neden olduğu görüldüğünden bu yollu bir vergi kademelendirmesinin çevresel açıdan da yararlı olduğu ortadadır (Ercan, 2015:217).

Öte yandan, Kanun'daki tarifeler uyarınca motorlu taşıtın yaşı büyüdükçe ödenecek vergi miktarının azalması da, düşük karbon salımına yönelik yeni teknolojilerin hızla geliştiği çağımızda bu nitelikteki yeni araçların teşvik edilmesi gerekmekte iken, çevre bakımından tam tersine zararlı neticeler doğurmaktadır. Verginin mali niteliğini ortaya koyan en önemli hususlardan birisi de budur. Buna karşın, bahse konu verginin Avrupa Birliği ve OECD ülkelerindeki gibi karbon salımını temel alan bir çevre vergisi haline dönüştürülmesi için çalışmalar devam etmektedir (Ercan, 2015:219).

Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki, çevresel amaçla konulmuş bulunmasa ve temelde mali amaçlı bir vergi olsa da, MTV, çevreye olumlu sayılabilecek etkilerinin mevcudiyeti sebebiyle çevre vergisi değil, fakat çevreye yararlı vergilerden sayılması daha doğru olacaktır (Ercan, 2015:220).

2.1.2.3. Kaynak vergileri

Doğal kaynakların çıkarılması üzerinden alınan vergiler, çevre vergileri sınıflandırmasında önemli bir yere sahiptir. Çevresel vergiler kategorisinde yer alan doğal kaynak vergileri, çevresel zararların önlenmesi amacıyla doğal kaynakların çıkarılmasının çevresel etkilere yol açtığı güçlü görüşler doğrultusunda vergilendirilmesini desteklemektedir. Bu vergiler, çevre korumaya yönelik ihtiyatlı bir yaklaşımın bir parçası olarak değerlendirilmekte ve çevre vergileri kapsamında yer almaktadır. Doğal kaynakların çıkarılması üzerinden alınan vergilerin çevre vergileri kapsamında değerlendirilmesi, çevresel koruma politikalarının bir parçası olarak önemli bir adımdır. Bu vergiler, doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde yönetilmesini teşvik etmekte ve çevresel etkilere karşı önlem alınmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, çevre vergileri arasında doğal kaynak vergilerine yer verilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik önemli bir adımdır (Özden, 2016:505).

Enerji ürünleri, Türkiye'de daha değerli bir kaynak haline geldiğinden, örnek olarak kullanılması daha uygundur.

2.1.2.3.1. Enerji ürünleri üzerinde alınan vergi (KDV)

Türkiye’de enerji ürünleri üzerinden alınan vergi, Katma Değer Vergisi (KDV) şeklindedir.

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 9’uncu maddesinin (1) numaralı fıkrasının Hazine ve Maliye Bakanlığına verdiği yetkiye dayanarak, belirli mal veya hizmet teslimlerinde KDV tevkifatı uygulanmaktadır.

KDV, üretimden tüketime her aşamada malların ve hizmetlerin satış değerleri üzerinden oransal olarak alınmakla beraber; her üretim ve dağıtım aşamasında yaratılan katma değerlerin indirim mekanizması kullanılmak suretiyle vergilendirilmesini sağlayan yayılı bir muamele vergisidir. İndirim mekanizması sebebiyle üretici, dağıtıcı ve satıcıların ödedikleri vergiyi fiyatlara yansıtabilmesi fakat tüketicilerin bu imkânlarının bulunmaması, dolayısıyla verginin tamamının nihai tüketici üzerinde kalması, istisnalar dışında genel bir muamele vergisi olması gibi sebepler KDV’nin çevre vergisi niteliği kazanmasını olanaksızlaştırmaktadır (Ercan, 2015:222).

Buna karşın, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nun verginin konusunu düzenleyen 1’inci maddesi uyarınca; işlemin Türkiye’de yapılmış olması kaydıyla ticari, sınaî faaliyetler çerçevesinde yapılan teslimler, her türlü mal ithalatı ile aynı maddenin üçüncü fıkrasının (e) bendinde düzenlenen boru hattı ile ham petrol, gaz ve bunların ürünlerinin taşınması hizmetleri kapsamına; çevreye zararlı, kirletici özellikleri bulunan vergiden muaf tutulmamış her türlü malın teslimi ile diğer faaliyet kapsamındaki boru hattı ile ham petrol, gaz ve bunların ürünlerinin taşınması hizmetlerinin ifası gireceğinden, bu mal ve hizmetler Katma Değer Vergisine tabi olacak, böylece başta karbon bazlı yakıtlar olmak üzere çevreye negatif maliyet yükleyen her ürünün maliyeti artmış olacaktır. Bu durumda, her ne kadar karbon bazlı yakıtlardan akaryakıt mahiyetindekilerinden ÖTV de alınıyor olması neticesinde verginin vergisinin alınmasına sebebiyet vermekte ise de, KDV’nin bahse konu yakıtların maliyetini artırmak suretiyle çevre kirliliğinin önlenmesi noktasında dolaylı bir katkı sağladığı açıktır. Bu sayede KDV aynı zamanda ÖTV’nin ve Motorlu Taşıtlar

Vergisinin yanı sıra kirletici enerji kaynaklarının yerine, temiz enerji kaynaklarının ikamesinin sağlanması ve toplu taşımayı teşvik etme gibi tali fonksiyonlar icra eden bir vergi konumunu da kazanmaktadır (Ercan, 2015:223).

Görüldüğü üzere, öncelikli amacı kamu gelirlerini artırmak olan KDV, dolaylı olarak çevrenin korunmasına da katkıda bulunabileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, çevresel etkileri göz önünde bulundurulduğunda, uygulanan MTV veya ÖTV ile benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Günümüzde bu tür vergiler çevre vergisi olarak kabul edilirken, söz konusu verginin de en azından çevresel fayda sağlayan vergiler kategorisinde değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

2.1.2.4. Kirlilik vergileri

Çevre vergileri arasında yer alan kirlilik vergileri, çeşitli çevresel etkilere yönelik vergileri içermektedir. Bu vergiler, kirli su ve hava, emisyonlar, katı atık ve gürültü gibi çevresel faktörlere dayalı olarak uygulanmaktadır. Özellikle katı atık vergileri, geri dönüşümü teşvik etmeyi ve katı atık miktarını azaltmayı hedeflemektedir. Katı atık vergilerinin amacı, çeşitli yollarla çevresel etkilere katkı sağlamaktır. Öncelikle, katı atık vergileri sayesinde katı atık kaynaklı çöp alanlarından yayılan metan gazı emisyonu azaltılarak sera gazı etkisi azaltılabilir. Bu da iklim değişikliği ile mücadeleye olumlu bir katkı sağlayabilir. Ayrıca, katı atık vergileri su kaynaklarının kirlenmesini azaltabilir ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyebilir (Özden, 2016:505).

Gürültü, koku, kötü görüntüler ve katı atığın yanması sonucu ortaya çıkan toksik etkiler gibi çevresel sorunların önlenmesinde de kirlilik vergilerinin önemli bir rolü olabilir. Bu vergiler, çevresel etkilerin azaltılmasına yardımcı olabilir ve çevre kalitesinin korunmasına katkı sağlayabilir (Özden, 2016:505). Kirlilikle bağlantılı çevre vergilerinin özelliklerini taşıyan çeşitli vergiler bulunmaktadır. Bu vergilerin ana amacı devlet için gelir sağlamak olsa da, dolaylı olarak çevrenin korunması üzerinde de bir etkisi vardır. Bunlar arasında, Çevre Temizlik Vergisi yer almakta olup, dolaylı yoldan çevreye zararlı ürünlerin kullanımını azaltmayı ve çevrenin korunmasını teşvik etmektedir.

2.1.2.4.1. Çevre Temizlik Vergisi

Çevre Temizlik Vergisi, 15/07/1993 tarihli ve 3914 sayılı Kanun'la, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun mükerrer 44'üncü maddesinde düzenlenerek yürürlüğe girmiştir. Bu maddede 25/12/2003 tarihli ve 5035 sayılı Kanun'un 41'inci maddesiyle yapılan değişiklikten önce bu vergi, 'katı atık ile ilgili' ve 'atık su ile ilgili' Çevre Temizlik Vergisi olarak ikiye ayrılmaktaydı.

Katı atıkla ilgili Çevre Temizlik Vergisi, binaların niteliklerine göre içerisinde yer aldıkları ve her bir bina grubu bakımından ayrı miktarda vergi öngören bir tarifeye göre belirlenmekteydi. Binaların boş veya kullanılmıyor olması, bina malikleri veyahut da malik gibi tasarruf edenler bakımından vergi yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktaydı. Bu durumda, kullanılmayan, boş binaların katı atık hizmetlerinden faydalanmalarının söz konusu olamadığı, dolayısıyla çevre ile ilgili birim veyahut da bu birimin temsilcisi niteliği taşımadıkları gözetildiğinde, bu binalar üzerinden alınan fakat çevre ile bağlantısı kalmayan katı atıkla ilgili Çevre Temizlik Vergisi, fiilen ek bir emlak vergisine dönüşmekteydi. Kullanılan binalar üzerinden alınan katı atıkla ilgili Çevre Temizlik Vergisi ise sadece çevre temizlik hizmetlerine hasredilmiş olmakla birlikte, üretilen atık miktarı değil de, atık üretici birimleri temsil eden bina grupları esas alınmak suretiyle karşılıksız olarak belirleniyor olması ve ücret görünümünde olmaması yönleriyle bir çevre vergisi niteliğindedi (Ercan, 2015:212).

Öte yandan, atık sularla ilgili Çevre Temizlik Vergisininin, tüketilen suyun bedelini aşmayacak şekilde belediye meclislerince belirlenecek miktarlarda tarh ve tahakkuk ettirileceği ve su bedeli ile birlikte tahsil edileceği, tahsil edilen miktarın sadece çevre temizlik hizmetlerinde kullanılabileceği öngörülmekteydi. Buna göre, adı geçen vergi, vergiden daha çok, (kanalizasyon-atık su) kamu hizmeti karşılığında ve kamu gücüne dayanılarak alınması, ücret görünümünde olması ve sadece çevre kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere özel bir fonda toplanması yönleriyle mali yükümlülük niteliğindedi. Nitekim mali yükümlülükler, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarında, kişilerden, kimi kamu hizmetleri karşılığında ya da bir hizmet karşılığı olmaksızın maliyet-kâr esaslı güdülmeksizin kamu gücüne dayanılarak alınan paralar şeklinde tanımlanmaktadır. Doktrinde de, kişilerden, belirli grupların ihtiyaçlarının

karşılanması maksadıyla kimi kamu hizmetleri karşılığında ya da bir hizmet karşılığı olmaksızın kamu gücüne dayanılarak alınan ve çoğunlukla özel fonlarda toplanan paralar şeklinde tanımlar mevcuttur (Ercan, 2015:212-213).

Hal böyle iken, verginin karmaşık yapısı, atık su ile ilgili Çevre Temizlik Vergisinin (büyükşehirlerde atık su bedelinin) doktrinde ücret ve harç olarak nitelendirilmesi, vergilendirme işlemlerinin yargı kararları ile sık sık iptal edilmesi kanun koyucuyu yeni bir düzenleme yapmaya yöneltmiştir. Bu çerçevede, 5035 sayılı Kanun'un 41'inci maddesiyle mükerrer 44'üncü madde değiştirilerek atık su vergisi katı atık vergisi şeklindeki ayırım ile birlikte, özel fonda toplanma ve çevre temizlik hizmetlerine hasredilme esası kaldırılmış, ücret görünümünden uzaklaştırılmıştır. Ayrıca, atık su ile ilgili Çevre Temizlik Vergisinin tüketilen su bedeli esas alınarak tarh edilme özelliği, konutlardan alınan Çevre Temizlik Vergisinin hesaplanma yöntemi haline getirilmiştir. Buna paralel olarak, mezkûr maddenin altıncı fıkrası ile, belediyenin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan, fakat su ihtiyacını belediyece tesis edilmiş su şebekesi haricinden karşılayan konutlara ilişkin Çevre Temizlik Vergisinin binalara ilişkin tarifinin yedinci grubunun ilgili belediye meclisince belirlenecek derecesi üzerinden hesaplanması usulüne geçilerek vergilerin karşılıksız olma özelliği korunmuştur. Böylece, esası da tamamen vergi haline gelen tek Çevre Temizlik Vergisine geçilmiştir. Çevre temizlik hizmetlerinden faydalanmadığı açık olan boş veya kullanılmayan binaları vergiye tabi kılan üçüncü fıkra hükmünün, vergi mükellefinin binaları kullananlar olarak belirlenmesi suretiyle değiştirilmesi de bu verginin çevre vergisi niteliğini pekiştirmiştir (Ercan, 2015:213-214).

Görüldüğü üzere, bu vergi türü öncelikle, belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan tüm binalar üzerinden alındığından, gerek üretim gerekse de tüketim birimlerince oluşturulan katı atıkların ve atık suların, yani doğrudan su ve toprak kirliliğine neden olan faaliyetlerin çevre üzerinde yarattığı negatif dışsallıkların (kirlilik maliyetinin) içselleştirilmesini amaçlamaktadır. Lakin su ihtiyacını belediyece tesis edilmiş su şebekesinden karşılayan konutlarda katı atık miktarları gözetilmeksizin yalnızca su tüketim miktarları esas alınmak suretiyle vergi miktarının belirleniyor olması ve su tüketim bedelinin vergi matrahı olması sebebiyle çevre

temizlik vergisi vasıtasıyla negatif dışsallığın tam anlamıyla içselleştirilmesi mümkün olamamaktadır. Vergi miktarı binaların niteliklerine göre belirlenen binalar açısından ise durum daha da olumsuzdur. Keza katı atık ve atık su yönünden bir tespitin yapılabilmesi bu yolla imkânsıza yakındır. Bina nitelikleri ile katı atık ve atık su miktarının ve bunun yarattığı maliyetin hesaplanmasının güçlüğü sebebiyle, negatif dışsal maliyetin bu binalar bakımından da gerçek anlamda içselleştirilmesi olası değildir (Ercan, 2015:214-214).

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, çevresel motivasyonla uygulanması, mükellefleri en azından konutlardaki su tüketimini azaltmaya teşvik etme potansiyeli taşıması nedeniyle sınırlı da olsa önleyici bir niteliğe sahiptir. Ayrıca, kirlilik yaratan birimlerin sebep olduğu negatif dışsallıkların kısmen içselleştirilmesine katkıda bulunması, çevre politikaları açısından “önleme” ve “kirleten öder” ilkelerinin hayata geçirilmesine hizmet etmektedir. Bu unsurlar, Çevre Temizlik Vergisi’ni Türkiye’nin çevre vergisi haline getiren temel etkenlerdir.

2.1.2.4.2. Poşet veya ambalaj üzerinde ücretler

Poşetlerin ücretlendirilmesi, 07/12/2022 tarihli 66745475-145.07-5218975 numaralı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü Kararnamesi’nde belirtilmiştir.

Bahsedilen kararnamenin birinci maddesine göre, poşetler ve ambalajların ücretlendirilmesine ilişkin usul ve esaslar, çevrenin korunması, kaynak verimliliğinin sağlanması ve plastik poşet kullanımının azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu bakış açısından, plastik poşetler ve ambalajlardan alınan ücretlerin, devlet için gelir elde etmekten ziyade çevrenin korunmasına daha fazla yönlendirildiği kabul edilebilir. Ayrıca, bu ücretlendirilmeye ilişkin usul ve esaslar, 8/08/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 3., 18., 20., 26., ve Ek 13. Maddeleri ile 27/12/2017 tarih ve 30283 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanarak 1/1/2018 tarihinde yürürlüğe giren Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği’ne dayanarak hazırlanmıştır.

Kararnamenin 5. maddesinin (3) numaralı fıkrasına göre, plastik poşetler veya ambalaj tüketicilerinin tamamı, istisnasız olarak bu maliyete tabidir. Bu durum, kullanıcıların davranışlarını ya plastik poşetlerden vazgeçmeye ya da ambalajlarını

yeniden kullanmaya yönlendirebilir. Bunun yanı sıra, plastik ambalaj veya poşetler hiçbir yerde ödemesiz olarak sunulmayacaktır. Bu zorunluluk, insanlar üzerinde caydırıcı bir etki yaratmakta ve onları çevre için daha faydalı olan alternatif ürün muhafaza yöntemlerini benimsemeye zorlayabilmektedir.

Ayrıca, Avrupa Birliği'nde plastikler üzerindeki ücretler 'plastik katkı payı' olarak adlandırılmaktadır. 'Plastik katkı payı', AB'nin ekolojik vergilendirme araçlarından biridir. AB, özellikle 2030 yılına kadar Avrupa pazarındaki tüm ambalajların geri dönüştürülebilir olmasını sağlamayı, plastik tüketimini azaltmayı ve mikropplastiklerin kullanımını sınırlamayı hedeflemektedir. Plastikler geri dönüşümle ilgili hedefleri, 1994 tarihli bir direktifle belirlenmiştir (Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 20 Aralık 1994 tarihli 94/62/CE sayılı Direktifi, ambalajlar ve ambalaj atıkları ile ilgilidir) (Lequeux, 2023).

Görüldüğü üzere, plastik ambalajlar ve poşetlerin tüketimiyle ilgili ücretler, çevresel bir amaçla tüketicilere yüklenmektedir. Gerçekten de, plastikler çevre için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle, plastikler üzerindeki maliyetler çevre için büyük bir yarar sağlamakta ve çevresel maliyetler olarak dikkate alınması gereken uygun kriterler sunmaktadır; dolayısıyla, çevre vergi olarak değerlendirmelidir. Ayrıca poşet ücreti sosyal/iç siyaset amaçlarıyla yakın zamana kadar hiç zamlanmadı, çevresel kaygıların geri plana atılmasını ortaya koymaktadır.

2.1.3. Türkiye'de Çevresel Vergi Mevcut Politikalarının Ekonomik Etkisi

Türkiye'deki çevresel vergi politikalarının sonuçlarını değerlendirmek için kullanılacak nicel veriler arasında çevresel vergi gelirleri, emisyon azaltımı, yeşil teknolojiye yapılan yatırımlar ve endüstriyel verimlilik artışı gibi göstergeler bulunmaktadır. Çevresel vergi gelirlerinin miktarı, vergi politikalarının uygulanabilirliği ve etkinliği hakkında bilgi sağlarken, emisyon azaltımı verileri çevresel etkilerin azaltılmasındaki ilerlemeyi gösterir. Ayrıca, yeşil teknolojiye yapılan yatırımların artması ve endüstriyel verimliliğin artması, çevresel vergi politikalarının ekonomik etkilerini ölçmede önemli göstergelerdir. Bu kısmında, çevre vergilerinin gelirleri, toplam vergi gelirleri, ekonomi ve harcamalar gibi çeşitli ekonomik göstergeler üzerindeki potansiyel etkilerini inceleyeceğiz.

2.1.3.1. Çevresel vergi gelirleri

Çevresel vergi gelirleri, Türkiye’de çevre koruma ve kalkınma için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Çevresel vergi gelirleri sadece çevreyi korumakla kalmayıp aynı zamanda ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemekte ve sürdürülebilir bir gelecek için temel bir kaynak oluşturmaktadır. Ertekin ve Dam’ın akademik çalışması, vergilerin Türk Devlet gelirlerinin büyük bir payını oluşturduğunu, özellikle çevresel vergilerin bu gelirler içinde önemli bir yer kapladığını ortaya koymaktadır. Türkiye ve diğer ülkelerde vergi gelirlerinin yüzde 50’den fazlasının vergilerden oluştuğunu ve ekolojik vergilerin toplam vergi gelirlerinin yüzde 5 ila 10’unu oluşturduğunu bulan bu çalışmalar, ekolojik vergilerin çevresel sorunları azaltmada etkili olabileceğini vurgulamaktadır (2020:83-84). Ertekin ve Dam’ın çalışması, ÇTV ve MTV gibi Türk hükümeti tarafından resmileştirilen çevre vergisi olarak kabul edilen vergileri incelemektedir. Çalışmada, vergilerin kategorilere göre (enerji, ulaştırma, kirlilik ve doğal kaynaklar) detaylı bir şekilde ele alınması yapılmamıştır. Ancak, bazı vergilerin özellikleri itibarıyla çevresel vergilerle benzerlik gösterdiği kabul edilmektedir. Çevresel vergilerden elde edilen gelirler, TÜİK’ün 2022 raporunda kendi kategorilerindeki vergiler ve ilgili gelirler olarak ayrıntılı bir şekilde listelenmektedir.

Çizelge 2.1. 2008-2021 Arasında Türkiye’de Çevresel Vergiler Gelirleri (milyon TL)

Yıl	Toplam	Enerji vergileri	Ulaştırma vergileri	Kaynak vergileri	Kirlilik vergileri
2008	34 740	24 570	9 716	349	104
2009	34 112	25 632	8 053	338	89
2010	44 603	32 579	11 483	423	117
2011	50 037	34 470	14 813	586	169
2012	53 555	37 058	15 577	746	173
2013	65 932	46 511	18 475	858	88
2014	69 288	47 085	21 120	987	96
2015	80 054	52 519	26 630	822	83
2016	88 712	57 918	29 762	943	89
2017	100 513	65 341	33 836	1 177	159
2018	91 138	57 721	31 142	1 871	404
2019	96 671	64 054	29 571	2 557	489
2020	140 972	72 780	64 137	3 767	288
2021	131 698	35 674	87 067	8 379	578

Kaynak: TÜİK, 2022

Çizelge 2.1, 2008-2021 yılları arasında Türkiye'deki çeşitli çevresel vergi kategorilerinin yıllık toplamlarını ve her kategoriye göre dağılımını göstermektedir. Veriler enerji, ulaşım, kaynak ve kirlilik vergilerini kapsamakta ve milyon TL cinsinden ifade edilmektedir.

2008'de 34,740 milyon TL olan toplam çevresel vergiler, 2021'de 131,698 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu değişim, 2008-2021 döneminde yaklaşık dört katlık bir artış olduğunu göstermektedir. 2008'de 24,570 milyon TL olan enerji vergileri, 2017'de zirve yaparak 65,341 milyon TL'ye ulaşmış, ardından düşüş eğilimi göstermiştir. 2021'de enerji vergileri 35,674 milyon TL'ye gerilemiştir. 2008'de 9,716 milyon TL olan ulaşım vergileri, sürekli artarak 2021'de 87,067 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2020 ve 2021 yıllarında enerji vergilerini geçerek en yüksek kategori olmuştur. 2008'de 349 milyon TL olan kaynak vergileri, yıllar içinde kademeli olarak artarak 2021'de 8,379 milyon TL'ye ulaşmıştır. Kaynak vergilerinde belirgin bir artış eğilimi 2018 yılından sonra gözlemlenmektedir. 2008'de 104 milyon TL olan kirlilik vergileri, 2021'de 578 milyon TL'ye yükselmiştir. Kirlilik vergileri diğer kategorilere kıyasla daha düşük kalmış, ancak 2020 ve 2021 yıllarında artış göstermiştir. Kaynak vergileri 2018'den sonra belirgin bir artış göstermiş ve 2021'de en yüksek değerine ulaşmıştır.

2.1.3.2. Çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki yeri

Çevresel vergiler, ülkelerin mali sağlamlaşmasına katkıda bulunabilir. Bu vergiler çevresel faydalarının yanı sıra, hükümetler için önemli gelir kaynakları oluşturur ve hükümetler için ek gelir kaynağı oluşturarak kamu harcamalarını finanse etmeye, diğer vergileri düşürmeye veya borçları geri ödemeye yardımcı olabilir (OECD, 2015).

Çizelge 2.2. 2008-2020 Yıllar Arasında Türkiye'de Çevresel Vergilerin Toplam Vergi Gelirlerindeki Payı

Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pay (%)	14,04	14,33	15,03	13,44	13,13	13,87	13,3	13,22	12,96	12,53	9,59	9,04	11,01

Kaynak: OECD, Çevresel politika araçları ve değerlendirmesi, 2021

Çizelge 2.2, 2008-2020 yılları arasında çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payını yüzde olarak göstermektedir. 2008 yılında çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payı %14,04 iken, 2020 yılında bu oran %11,01'e düşmüştür. Bu oldukça önemli bir paydır. Ne yazık ki bu durum, çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki öneminin azaldığını göstermektedir. Gözlemlenen azalma eğilimi, çevresel vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki rolünün azaldığını ve belki de çevresel sürdürülebilirlik açısından olumsuz bir eğilimi işaret edebilir. Yıllar içinde çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payı dalgalanmalar göstermiştir. Özellikle 2017 yılında %9,59 ile en düşük seviyeye gerilemiş, ancak 2018 ve 2019 yıllarında daha düşük seviyelerde kalmaya devam etmiştir. 2020 yılında ise %11,01 ile bir miktar toparlanma görülmektedir. 2008-2009 yıllarında çevresel vergilerin payı nispeten yüksek seyretmiş, 2008'de %14,04 ve 2009'da %14,33 olarak kaydedilmiştir. 2010 yılında bu oran %15,03 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2011 yılında %13,44 seviyesine inmiş, ardından 2013 yılında %13,3'a kadar gerilemiştir. 2014 ve 2015 yıllarında %13,22 ve %12,96 seviyelerinde istikrarlı bir düşüş gözlemlenmiştir. 2017 yılında %9,59 ile önemli bir düşüş yaşanmış ve bu düşüş 2018 yılında %9,04 ile devam etmiştir. 2019 yılında en düşük seviyeye (%9,04) gerilemiştir. 2020 yılında ise %11,01 ile bir artış eğilimi görülmektedir.

Çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payındaki değişiklikler, hükümetin çevresel vergi politikalarındaki değişikliklerini yansıtabilir. Örneğin, 2017 yılındaki keskin düşüş, çevresel vergilere yönelik bir politika değişikliğine veya vergi oranlarında yapılan düzenlemelere işaret edebilir. Ekonomik durgunluk dönemlerinde veya ekonomik krizlerde, çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payı değişebilir. Örneğin, 2018-2019 yıllarındaki düşüş, ekonomik koşullardan kaynaklanmış olabilir. Çevresel vergilerden elde edilen gelirlerin, çevre koruma ve sürdürülebilirlik projelerine ne ölçüde yönlendirildiği, bu vergi gelirlerinin etkisini değerlendirmede önemlidir.

2.1.3.3. Çevresel vergilerin gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı

Ekolojik vergilerin, vergi gelirlerinin artırılmasında ve dolayısıyla ülkenin ekonomik performansının iyileştirilmesinde önemli bir rol oynayabileceği

düşünülmektedir. Vergi politikalarının ekonomik büyümeyi desteklemesi ve vergi gelirlerinin etkin bir şekilde yönetilmesi, bir ülkenin ekonomik performansını olumlu yönde etkileyebilir.

Ekolojik vergiler, bir ülkenin vergi gelirlerinde mühim bir yer tutarak GSYH'nin kayda değer bir bölümünü oluşturabilir. Vergi politikalarının ekonomik toparlanma ve büyüme üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde incelendiğinde teyit edilmiştir. Bu yüzden vergi gelirlerinin genellikle gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) ile ilişkilendirildiği ve bu politikaların ekonomik büyümeyi etkileyebileceği dikkate alınmalıdır. Ayrıca, vergi politikalarının ekonomik performans üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla vergi gelirleri ile GSYH arasındaki ilişki incelenmiştir (Heady vd., 2011: 59-80).

Çizelge 2.3. 2008-2021 Yılları Arasında Türkiye'deki Çevresel Vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYH) Olan Oranları

Yıl	Çevresel Vergilerin (Milyon TL)	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) (Milyon TL)	GSYH'nin içinde çevresel vergilerin payı (%)
2008	34 740	1 002 756	3,22
2009	34 112	1 006 372	3,34
2010	44 603	1 167 664	3,71
2011	50 037	1 404 928	3,46
2012	53 555	1 581 479	3,25
2013	65 932	1 823 427	3,49
2014	69 288	2 054 898	3,25
2015	80 054	2 350 941	3,3
2016	88 712	2 626 560	3,26
2017	100 513	3 133 704	3,09
2018	91 138	3 758 774	2,3
2019	96 671	4 311 733	2,09
2020	140 972	5 048 220	2,63
2021	131 698	7 248 789	1,82

Kaynak: TÜİK (data.tuik.gov.tr/) ve OECD (oecd.org/env/tools-evaluation/environmentaltaxation) web sitesinden alınan verileriyle tarafımızdan oluşturulmuş.

Çizelge 2.3'te yer alan veriler, 2008-2021 yılları arasında Türkiye'deki çevresel vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYH) olan oranını göstermektedir. 2008 yılında çevresel vergilerin miktarı 34,740 milyon TL iken, 2021 yılında bu rakam 131,698 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu, yaklaşık 3,8 kat artış göstermektedir. Çevresel

vergilerdeki en yüksek artış, 2020 yılında gözlemlenmiştir ve bu yıl 140,972 milyon TL ile zirveye ulaşmıştır. Bu artış, yeşil vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki yerini ve kamu maliyesi için önemini koruduğunu göstermektedir. Bu gelirler, kamu harcamaları ve çevresel projeler için önemli bir finansman kaynağıdır.

Çevresel vergilerin GSYH içindeki payı 2008 yılında %3,22 iken, bu oran 2021 yılında %1,82'ye düşmüştür. Bu, çevresel vergilerin ekonomi içindeki göreceli öneminin azaldığını göstermektedir. En yüksek oran 2010 yılında %3,71 ile kaydedilmiş, sonrasında genel olarak bir düşüş eğilimi gözlemlenmiştir. Türkiye'nin GSYH'si incelenen dönemde sürekli artış göstermiştir. 2008'de 1,002,756 milyon TL olan GSYH, 2021'de 7,248,789 milyon TL'ye ulaşmıştır. GSYH'deki bu artış, çevresel vergilerin nominal olarak artmasına rağmen, oransal olarak düşmesine sebep olmuştur. 2014 yılında karbon vergisi gibi yeni çevresel vergilerin yürürlüğe girmesi, bu yıllarda çevresel vergilerin miktarında belirgin artışa neden olmuştur. Ancak, çevresel vergilerin GSYH'ye oranının düşmesi, bu vergilerin ekonominin büyüklüğüne oranla daha etkili olduğunu veya diğer vergilerin artışı ile dengelendiğini gösterebilir. Yeşil vergilerin GSYH içindeki payındaki düşüşe rağmen, bu vergiler hala GSYH'nin önemli bir bölümünü temsil etmektedir. Bu durum, yeşil vergilerin ekonomi için önemli bir kaldıraç olduğunu gösterip, çevresel kaygıların geri plana atıldığını göstermektedir.

2.2. Fransa'da Çevresel Vergilendirme Politikaları

Fransa'da çevresel vergilendirme, yeşil bir ekonomiye geçişi teşvik etmek ve hane halklarının ve işletmelerin davranışlarını değiştirmek için kullanılan önemli bir ekonomik araçtır. Çevresel vergilendirme, 1980'lerden beri Avrupa'da uygulanmaktadır. Fransa'da ise son yıllarda giderek artan bir gelişme göstermektedir. Son yıllarda çevre vergileri, Avrupa'da hızla gelişen bir maliye politikası aracı haline gelmiştir (Eurostat, 2019). Fransa'daki çevresel vergilendirme politikaları oldukça çeşitlidir. Atıklar veya kirletici ürünlere yönelik vergiler gibi caydırıcı politikalar olmaktadır; ayrıca teşvik edici pozitif politikalar da içermektedir, o da sübvansiyonlar, muafiyetler, vergi indirimleri gibi vergisel harcamaları içerir. Fransa'da, çevresel vergilendirme kullanımı, "kirleten-öder" ilkesine dayanmaktadır. Bu ilke, Çevre

Şartı'nda temellendirilmiştir: “Herkes, çevreye verdiği zararın onarımına katkıda bulunmalıdır.” Ancak, Fransa'da çevresel vergilendirme genellikle tüketim üzerine odaklanmıştır. Çeşitli çevre vergileri, başlıca fosil yakıtları (benzin, fuel oil, motorin vb.), elektrik ve doğal gazı kapsar. Bu vergilerin dörtte üçü enerji tüketimine dayanmaktadır (%82), taşımacılık (yakıt dışında) Fransa'da çok az vergilendirilir (%12), aynı şekilde oluşan kirlilikler (%5) ve kaynaklar (%1) da az vergilendirilmiştir (Ekolojik Geçiş Bakanlığı, 2017). Fransa'da, çevreye zararlı ürün veya faaliyetlere uygulanan yaklaşık kırk farklı vergi bulunmaktadır. Ekolojik Geçiş Bakanlığı'na göre, bu vergiler enerji, ulaşım, kaynaklar ve kirlilik üzerine uygulanan vergiler olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2.1. Fransa'da Çevresel Vergi Politikasında Tarihsel Evrim

1960'ların ortalarından itibaren, Fransa'daki çevresel endişeler giderek artmış ve çevreyi koruma konusundaki bilinç ve önem de artmıştır. Bu dönemde, çevresel etkileri azaltmak ve doğal kaynakları korumak için çeşitli politika ve önlemler geliştirilmiştir. Bu bağlamda, çevresel vergiler ve diğer vergisel araçlar, çevre kirliliğini azaltmak ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu çevresel vergisel araçlar, genellikle belirli faaliyetlerin çevresel maliyetlerini içselleştirmeyi ve bu maliyetleri oluşturanlar tarafından ödenmesini sağlamayı hedefler. Şu tüm politika ve önlemler, yasa koyucuların vergiyi çevresel veya ekolojik amaçlarla kullanma arzusunu gösteren unsurları ele almaktadır. Bu nedenle tarih bakımından, eski vergilerin tüm geçmişini, petrol ürünlerine uygulanan iç vergi (TİPP) gibi çevresel olarak kabul edilen unsurları kapsamayabilir. Yasa koyucular, çevresel hasarı azaltmak ve sürdürülebilirliği teşvik etmek için vergi politikalarını uzun zamandır bir araç olarak kullanmaktadır (Gomez ve Gudefin, 2019:16).

TİPP'nin 1929'da Fransa'da iç petrol vergisi (TİP) olarak oluşturulduğu unutulmamalıdır. Bu oluşturulma süreci, Fransa'nın rafinaj endüstrisini düzenleme ihtiyacıyla ilgiliydi. Başlangıçta verginin amacı, çevresel kaygılara yanıt vermek değildi, ancak zamanla yasama organlarının aldığı kararlarla değişmiştir. İktisadi İşler İnceleme Komiserleri Gomez ve Gudefin tarafından yapılan çalışmada, 1960'tan bu yana Fransız çevresel vergilendirme politikasını şekillendiren önemli yasaları sıralamıştır.

1964 yılında Fransa’da, su kaynaklarının yönetimi ve korumak için iki önemli su vergisi yasalaştırıldı. İkisi, 16 Aralık 1964 tarihli 64-1245 sayılı Su Rejimi ve Dağılımı ve Kirlilikle Mücadele Kanununda yer almaktaydı. Bu vergiler, çevresel amaçlarla vergi politikalarının ilk örneklerinden bazılarını oluşturmakta ve günümüzde de uygulanmaktadır. Bu kanun, su kaynaklarının yönetimi ve korunması için sorumlu olan “Su Ajansları”nı kurmuştur. Bu kanun kapsamında iki tür su vergisi oluşturuldu. Birincisi su alma vergisidir. Su alma vergisi, tüketilen ve çekilen su miktarına dayalı olarak tahsil edilir. Bu verginin amacı, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek ve su israfını caydırmaktır. İkinci vergi ise kirlilik vergisidir. Kirlilik vergisi, evsel ve ticari kullanımdan kaynaklanan kirlilik miktarına dayalı olarak tahsil edilir. Bu verginin amacı, su kirliliğini azaltmak ve su kaynaklarının korunmasına katkıda bulunmaktır. Bu vergiler, “kirletici-ödeyen” ilkesine dayanmaktadır (Gomez ve Gudefin, 2019:16-17).

1969 yılında Fransa, ormansızlaşmayı caydırmak ve orman alanlarını korumak için bir orman tahribat vergisi yasalaştırdı. O vergi, 24 Aralık 1969 tarihli 69-1160 sayılı 1969 Mali Yılı Düzeltici Kanununda bulunmuştu. Bu kanun, orman tahribatını durdurmak ve orman alanlarını korumak için bir orman tahribat vergisi oluşturdu. Yasa koyucular, bu verginin iki ana etkisini öngörüyordu: birisi, orman tahribatını cazip kılan faktörleri ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Bu, ormanlık alanların değerini, tahrip edilebilecek diğer arazilerin değerine yaklaştırarak gerçekleştirildi. İkincisi, orman tahribat vergisi gelirleri, orman ağaçlandırma ve arazi düzenlemesi gibi orman alanlarını koruma ve genişletme faaliyetlerini finanse etmek için kullanıldı. Orman tahribat vergisi, ormanlık alanın tahrip edilen kısmının değeri üzerinden hesaplanıyordu. Bu değer, ormanlık alanın tarımsal veya ormancılık amaçlı kullanım için piyasa değeri olarak belirleniyordu (Gomez ve Gudefin, 2019:17).

1985 yılında Fransa, hassas doğal alanlarda inşaatı caydırmak ve bu alanları korumak için bir inşaat vergisi yasalaştırdı. Bu kanun (18 Temmuz 1985 tarihli 85-729 sayılı), hassas doğal alanları tanımladı ve her departmanın bu alanlarda inşaat iznine tabi olan binalar için bir vergi uygulama yetkisi verdi. Verginin oranı bina değerinin %2’si ile sınırlıydı ve vergi gelirleri, halka açık doğal alanların satın alınması veya

düzenlenmesi için kullanıldı. İnşaat Vergisi'nin üç ana amacı vardı. Yüksek vergi oranı, hassas doğal alanlarda inşa etmeyi daha az cazip hale getirmeyi amaçlıyordu. Vergi gelirleri, bu alanların satın alınması ve korunmasına yardımcı olmak için kullanılmıştı. Vergi gelirleri, halka açık doğal alanların satın alınması ve geliştirilmesi için kullanılmıştı (Gomez ve Gudefin, 2019:17).

1998 yılında Fransa, kirletici ürünler üreten, ithal eden veya satan tüm işletmeleri kapsayan bir Kirlilik Vergisi (TGAP) yasalaştırdı (30 Aralık 1998 tarihli ve 98-1266 numaralı 1999 Mali Yılı Maliye Kanunu). Bu vergi, çevresel amaçlarla vergi politikalarında önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir ve günümüzde de uygulanmaktadır. Bu kanun, Kirlilik Vergisi'ni (TGAP) kurdu. Verginin amacı, kirliliği caydırmak, kirleticileri kirliliklerinin maliyetini karşılamaya teşvik etmek ve çevresel koruma faaliyetlerini finanse etmektir. Kirlilik Vergisi, hava, su ve toprak kirliliğine neden olan çok çeşitli ürünlere uygulandı. Vergilendirmeye tabi ürünler arasında petrol ürünleri, kimyasallar, atıklar ve bazı tarım ürünleri yer aldı. Kirlilik Vergisi, kirletici maddenin türüne ve miktarına göre hesaplanmıştır. TGAP'nin kurulması, aslında önceden var olan birden fazla çevresel vergiyi birleştirerek gerçekleşmiştir. Bu vergilerin arasında 31 Ağustos 1989 tarihli 89-649 sayılı kararname ile kurulmuş olan “temel yağlar üzerine parafiskal vergi”, 3 Mayıs 1995 tarihli 95-515 sayılı kararname ile “hava” bileşeni olarak TGAP'ye dahil edilmiş olan “hava kirliliği parafiskal vergisi”, 2005 yılında “hava gürültüsü kirliliği vergisi” ile değiştirilmiş olan “gürültü vergisi”. Bu verginin birleştirilmesi, çevresel amaçlarla vergi politikalarında daha kapsamlı ve tutarlı bir yaklaşım sağlamıştır. TGAP, kirliliği tek bir vergi altında ele alarak, kirleticilerin sorumluluğunu artırmıştır (Gomez ve Gudefin, 2019:17-18).

TGAP kapsamı, kirletici ürünlerin ve faaliyetlerin daha geniş bir yelpazesini içerecek şekilde kademeli olarak genişletilmiştir. Bu genişleme, çevresel korumaya yönelik vergi politikasının kapsamını ve etkisini önemli ölçüde artırmıştır. 2000 yılında üç yeni kirletici faaliyet TGAP'ye eklenmiştir. Üç yeni unsur: çamaşır deterjanı üretimi, bitki koruma ürünlerinin üretimi (2008 yılında su ajanslarına tahsis edilen “yaygın kirlilik vergisi” olarak dönüştürülmüştür) ve maden çıkarma vergisi'dir.

2013'te hava bileşenine beş yeni madde eklenmiştir: arsenik, selenyum, merkür, benzen ve polikromatik hidrokarbonlar. 2014'te hava bileşenine yedi yeni madde eklenmiştir: kurşun, çinko, krom, bakır, nikel, kadmiyum, vanadyum. Aynı yılda da tek kullanımlık plastik poşet üreticileri de TGAP'ye dahil edilmiştir (Gomez ve Gudefin, 2019:18).

2007 yılında Fransa'da düzenlenen Grenelle¹ Çevre Zirvesi, ülkenin çevresel sürdürülebilirliğini geliştirmeye yönelik önemli bir dönüm noktası oldu. Bu zirvede, sera gazı emisyonlarını azaltmak, yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik etmek ve doğal kaynakları korumak gibi çeşitli konularda taahhütler kabul edildi. Grenelle Zirvesi'nin önemli bir sonucu, çevresel vergi politikalarının geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik artan bir ilgiydi. Grenelle Zirvesi'nin taahhütlerini yerine getirmek için 2009 yılında "Grenelle I Yasası" olarak bilinen 2009-967 sayılı yasa kabul edildi. Bu yasa, çevresel vergi politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması için bir çerçeve oluşturdu. Yasada yer alan bazı önemli kararlardan enerji vergisinin artırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik eden vergiler, atık yönetimine yönelik vergiler ve ulaşım vergisinin artırılması bulundurulmaktadır (Gomez ve Gudefin, 2019:18-19).

2015 yılında kabul edilen Enerji Dönüşümü ve Yeşil Büyüme Yasası (17 Ağustos 2015 tarihli ve 2015-992 sayılı yeşil büyüme için enerji dönüşümüne ilişkin Kanun), Fransız çevresel vergi politikasında önemli bir dönüm noktasıydı. Bu yasa, sera gazı emisyonlarını azaltmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik etmek için çeşitli hedefler ve politikalar belirledi. Enerji Dönüşümü ve Yeşil Büyüme Yasası, doğrudan önemli vergi reformları içermese de çevresel vergi politikasının geliştirilmesi için bir çerçeve oluşturdu. Yasada yer alan bazı önemli kararlardan: Karbon vergisi hedefi (2030 yılına kadar ton başına 100 Euro seviyesine ulaşacak şekilde karbon vergisini kademeli olarak artırma hedefi); yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik eden vergiler (güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimini ve kullanımını teşvik eden vergiler); enerji verimliliğini teşvik

¹ Grenelle, Fransa'nın Paris şehrinin güneybatısında yer alan bir mahalledir. Şehrin 15. bölgesinin bir parçasıdır. 15. bölge Rue du Commerce.

eden vergiler (binalarda ve diğer alanlarda enerji tasarrufunu teşvik eden vergiler) ve ulaşım vergisinin artırılması (hava kirliliğini ve trafik sıkışıklığını azaltmak için araç vergilerinin artırılması) şeklindedir (Gomez ve Gudefin, 2019:19).

2016 yılında kabul edilen Biyoçeşitlilik, Doğa ve Manzara Yasası (Ağustos 2016 Tarihli 2016-1087 Sayılı Biyolojik Çeşitlilik, Doğa ve Peyzajın Yeniden Fethine İlişkin Kanun), Fransız çevresel politikasında bir kilometre taşıydı. Bu yasa, biyolojik çeşitliliği korumak, doğal ortamları restore etmek ve manzaraları korumak için kapsamlı bir çerçeve oluşturdu. Bu yasa, doğrudan önemli vergi reformları içermese de çevresel vergi politikasının geliştirilmesi için bir çerçeve oluşturdu. Yasada yer alan bazı önemli kararlardan biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik vergiler; kirliliği azaltmaya yönelik vergiler, tarım ve ormancılıkta sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden vergilerdir. Yasadaki en önemli hükümlerden biri, “geriye gitmeme” ilkesidir (principe de non-régression). Bu ilke, çevre korumayla ilgili yasalarda geriye gitmenin mümkün olmadığı anlamına gelir. İlke, çevresel vergi politikasının geliştirilmesi ve uygulanması için önemli bir rehberdir. Zira ilke, çevreyle ilgili olarak geçmişte yapılmış iyileştirmelerin, ilerleyen dönemlerde geri alınmasını veya zayıflatılmasını engeller. Bu durum, çevre vergisi politikalarının tutarlılık ve süreklilik içinde uygulanmasına yardımcı olur. Yasa ayrıca Fransız Biyoçeşitlilik Ajansı’nı kurmuştur. Bu ajans, biyolojik çeşitliliği korumak ve doğal ortamları restore etmek için sorumlu kamu kuruluşudur. Yasa, biyoçeşitlilik kaybının telafi edilmesi ilkesini de tanımıştır. Bu son ilke, bir proje biyolojik çeşitliliğe zarar verirse, bu zararın başka bir yerde telafi edilmesi gerektiği anlamına gelir (Gomez ve Gudefin, 2019:19).

Fransa, son yıllarda artan çevresel vergi politikası mevzusunda öncü ülkelerden biridir ve 20. yüzyılın sonlarından beri çevresel maliyetleri içselleştirmek ve daha sürdürülebilir bir ekonomiye geçişi teşvik etmek için vergi araçlarını kullanmaktadır. 21. yüzyılda Fransa, bir dizi kanun ve yönetmelik aracılığıyla, sera gazı emisyonlarını azaltmaya ve iklim değişikliğiyle mücadeleye odaklandı. Fransa, yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik etmek ve enerji verimliliğini artırmak için çeşitli sübvansiyonlar, teşvikler ve düzenlemeler de uygulamaktadır. Ayrıca, Fransa’da çevresel vergi politikasının evrimi, sürdürülebilirliğe olan güçlü bir bağlılığı göstermektedir. Devlet,

çevresel maliyetleri içselleştirmek, sera gazı emisyonlarını azaltmak ve daha temiz bir ekonomiye geçişi teşvik etmek için vergi araçları ve diğer politikaları aktif bir şekilde kullanmaktadır.

2.2.2. Çevresel Vergi Türleri

Fransa'da hem bireyler hem de işletmeler için geçerli olan çevresel vergilendirme çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Bu tür çevresel vergiler doğrudan vergiler (genel kirletici faaliyet vergisi veya TGAP gibi); dolaylı vergiler (enerji tüketimine yönelik vergiler gibi); katkı payları veya harçlardan (toplama ağlarının modernizasyonuna yönelik harçlar gibi) oluşturulmuştur. Çevresel vergiler, enerji, ulaşım, doğal kaynaklar (toprak dahil), atıklar ve insan inşaatlarının çevresel etkileri gibi alanları kapsar. Enerji vergileri, çevresel vergi gelirlerinin ana kaynağını oluşturur. Tüm bu kaynaklar, özel bir bütçe belgesi olan Yeşil Bütçe²'de sunulmaktadır (notre-environnement.gouv.fr). Fransa'daki çevre vergilerinin sınıflandırılması, hükümetin çevresel sorunları ele almak ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için benimsediği çok yönlü yaklaşımı yansıtmaktadır. Eurostat istatistiklerine göre, Fransa'daki çevre vergileri üç ana gruba ayrılmıştır: enerji vergileri, taşıma vergileri ve kirlilik ve kaynaklar üzerine vergiler. Her biri, çevre vergilendirmesinin belirli bir yönünü temsil eder ve hükümetin çeşitli çevresel zorlukları vergi önlemleri aracılığıyla ele alma çabalarını yansıtır.

2.2.2.1. Enerji vergileri

Fransa'da enerji vergileri, öncelikle enerji tüketimine dayalı olarak önemli bir rol oynamaktadır ve 2018'de gelirlerin %84'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, bu vergilerin bir kısmı fosil yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonlarına dayalı olarak da alınmaktadır, bu da iklim değişikliği ile mücadele ve sera gazı emisyonlarını azaltma çabalarıyla uyumlu bir şekilde gerçekleşmektedir. Karbon vergisinin 2014 yılında uygulanmaya başlaması, Fransa'nın çevresel sürdürülebilirlik konusundaki taahhüdünü daha da pekiştirmiştir. 2019 yılına gelindiğinde, Fransa, benzin ve dizel

² Her yıl, Maliye Yasası'nın bir ekine olarak, çevreye yönelik olumlu veya olumsuz etkileri olan tüm harcamaları kapsar.

için AB'deki vergilendirme seviyelerinde dördüncü sırada yer almıştır, bu da hükümetin daha temiz enerji alternatiflerini teşvik etme ve fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltma konusundaki kararlı tutumunu yansıtmaktadır. Bu yüksek vergilendirme seviyesi, aşırı yakıt tüketimini engellemek için bir düzenleme önlemi olarak ve tüketicileri yeşil alternatiflere yönlendirmek için ekonomik bir teşvik olarak hizmet etmektedir (Dauteuil, Hanafi, ve Jousseume, 2020:7). Ancak, enerji vergilerinden elde edilen önemli gelirlere rağmen, Fransa'nın vergi sisteminin aynı zamanda çeşitli istisnalar ve indirimler de içerdiği unutulmamalıdır, özellikle ulaşım ve tarım sektörlerine başlıca faydalar sağlamaktadır. 2018 yılında sadece bu istisnalar ve indirimler, toplamda 5,85 milyar avroya ulaşmıştır, bu da çevresel politika hedefleri ile ekonomik istikrar ve sosyal refahı destekleme ihtiyacı arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulamaktadır (Hanafi, 2020:5).

Fransa'da elektrik, gaz ve petrol ürünlerine ilişkin vergilendirme, 27 Ekim 2003 tarihli 2003/96/CE ve 19 Aralık 2019 tarihli (AB) 2020/262 sayılı direktifler dahil olmak üzere Avrupa Birliği hukuku tarafından düzenlenmektedir. Bu direktifler, enerji ürünlerinin tüketimine ilişkin vergilendirme politikalarını ve uygulamalarını belirler ve AB üyesi ülkelerin bu alanda uyumlu bir yaklaşım benimsemesini sağlar. Bu çerçevede içinde, Fransa'daki vergi politikaları ve uygulamaları, AB'nin enerji politikalarıyla uyumlu olarak geliştirilir ve AB'nin enerji dönüşümü ve sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlar (Ekolojik Geçiş Bakanlığı, 2024).

2.2.2.1.1. Enerji Ürünlerine Uygulanan Yurt İçi Tüketim Vergisi (Taxe Intérieure sur la Consommation de Produits Énergétiques – TICPE)

TICPE'nin kökenleri, Fransa'daki rafinaj endüstrisini düzenlemek amacıyla Mart 1928'de uygulamaya konulan TIP'e (Taxe Intérieure Pétrolière [İç Petrol Vergisi]) dayanmaktadır. Bu dönemde, TIP'den elde edilen gelirler, 1973 ve 1979'daki petrol krizlerinin etkisiyle 1970'lerde önemli ölçüde artmıştır. Petrol krizlerinin enerji politikalarına ve ekonomilere olan etkisi, Fransa'nın enerji sektöründe de önemli değişikliklere ve vergi politikalarında revizyonlara yol açmıştır. 2011 yılında, verginin kapsamının petrol dışındaki enerji kaynaklarına da

genişletilmesiyle, verginin adı Petrol Ürünleri Üzerinden Alınan Yurt İçi Tüketim Vergisi'nden "Enerji Ürünlerine Uygulanan Yurt İçi Tüketim Vergisi" olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik, enerji ürünlerinin genel tüketimine daha kapsamlı bir şekilde odaklanılmasını sağlamıştır, çünkü enerji tüketimi sadece petrol ürünlerinden değil, diğer enerji kaynaklarından da kaynaklanmaktadır. 2011'den beri, TICPE, TIPP'nin (Petrol Ürünleri Üzerinden Alınan Yurt İçi Tüketim Vergisi) yerini almıştır. Bu vergi, özellikle petrol ürünleri olmak üzere enerji ürünlerinin tüketimi üzerinden Devlet tarafından tahsil edilmektedir (Ekolojik Geçiş Bakanlığı, 2024).

31 Aralık 2021 tarihine kadar, TICPE, gümrük kanununun 265. ve sonraki maddeleri tarafından öngörölmüştür. Ancak, 1 Ocak 2022'den itibaren, doğal gazlar ve kömürler dışındaki enerji ürünlerine yönelik alınan vergi, artık gümrük kanunu kapsamında değildir. Doğal gaz ve kömür dışındaki enerji ürünlerine yönelik alınan vergi, mallar ve hizmetler üzerindeki vergilere ilişkin "Enerjiler, alkoller ve tütünler" bölüm'ün maddelerinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır (Maddeler L312-1'den L312-107'ye kadar) (Ekolojik Geçiş Bakanlığı, 2024).

TICPE, bir dolaylı vergidir. Bu vergi, kullanılan farklı petrol ürünlerine (mazot, benzin vb.) dönüşüm sırasında, hacim veya ağırlıklarına göre orantılı olarak uygulanır. TICPE'nin ödeme sorumluluğu, yakıt olarak kullanılan enerji ürünlerinin üretimini, ithalatını ve/veya depolanmasını yöneten uzmanlar tarafından yerine getirilir. Bu vergi, enerji ürünlerinin dolaşıma sokulması sürecinde işletilen faaliyetlerin bir sonucu olarak tahsil edilir. Bu faaliyetler arasında enerji ürünlerinin rafine edilmesi, ithal edilmesi, depolanması ve dağıtılması gibi işlemler bulunur. Bu şekilde, TICPE'nin uygulanması, enerji sektöründeki tüm profesyonel aktörlerin faaliyetlerine dahil olur ve verginin adil bir şekilde tahsil edilmesini sağlar (Ekonomi ve Finans Bakanlığı). Vergi oranları, bir bölgeden diğerine ve kullanılan petrol ürününün türüne göre değişiklik gösterebilir.

Çizelge 2.4. Fransa'nın Bölgelerine ve Petrol Ürünlerine Göre Enerji Ürünlerine 2023 Yılında Uygulanacak Oranlar

Fransa Bölgesi	Diğer bölgeler	Korsika (Korse)
Dizel: 62,64 c€/l	Dizel: 60,75 c€/l	Dizel: 59,40 c€/l
SP95-E5 et SP98: 70,04 c€/l	SP95-E5 et SP98: 69,02 c€/l	SP95-E5 et SP98: 67,29 c€/l
SP95-E10: 68,04 c€/l	SP95-E10: 67,02 c€/l	SP95-E10: 65,29 c€/l
<p>Not:</p> <ul style="list-style-type: none"> - SP95: 95 oktan ve hacimce %5'e kadar etanol içeren kurşunsuz benzin; - SP98: 98 oktan kurşunsuz benzin; - SP95-E10 ise hacimce %10'a kadar etanol içeren kurşunsuz benzin. 		

Kaynak: Ekonomi ve Finans Bakanlığı (<https://www.economie.gouv.fr/entreprises/taxes-energetiques-taux>)

2.2.2.1.2. Doğal gaz üzerinden alınan yurt içi tüketim vergisi (Taxe Intérieure de Consommation de Gaz Naturel- TICGN)

TICGN, Fransa'da doğal gazın özel bir tüketim vergisidir ve TICPE'nin kapsamına girmeyen doğal gazı hedef almaktadır. Bu vergi, doğal gazın yakıt olarak kullanıldığı noktada uygulanır ve kullanım miktarına bağlı olarak tahsil edilir. Bu verginin amacı, doğal gazın kullanımının çevresel ve ekonomik etkilerini yansıtarak enerji verimliliğini artırmak ve çevre dostu enerji kaynaklarına geçişi teşvik etmektir. TICGN'nin uygulanmasıyla ilgili vergi oranları ve detaylar, ulusal enerji politikalarına göre değişebilir. Bu vergi, doğal gazın endüstriyel, ticari ve evsel kullanımını kapsar ve doğal gazın enerji üretiminden ısıtma sistemlerine kadar geniş bir yelpazede kullanımını kapsar. 31 Aralık 2021 tarihine kadar, doğal gazlar üzerindeki vergi, Gümrük Kanununun 266. maddesi tarafından öngörülmüştür. Ancak, şimdi bu vergi, mallar ve hizmetler üzerindeki vergilere ilişkin "Enerjiler, alkoller ve tütünler" bölüm'ün maddelerinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır (Madde L312-1'den L312-107'ye kadar). TICGN'nin temel oranı, yasayla belirlenmiş olup, €/MWh cinsinden (Mal ve Hizmet Vergileri Kanunu, Madde L312-19) ifade edilir ve 8,45 €/MWh olarak belirlenmiştir (Ekonomi ve Finans Bakanlığı, 2023). Bu vergi, doğal gazın enerji üretimi, endüstriyel kullanımı ve evsel ısınma gibi çeşitli amaçlarla kullanıldığı durumlarda uygulanır. TICGN'nin temel oranı, doğal gazın tüketimine bağlı olarak değişebilir ve belirli durumlarda istisnalar veya indirimler uygulanabilir, ancak bu temel oran genellikle referans alınır. Gaz vergisi, doğal gazın kullanımıyla ilgili

çevresel ve enerji politikalarını desteklemek amacıyla uygulanır ve doğal gazın daha etkin ve çevre dostu bir şekilde kullanılmasını teşvik etmeyi amaçlar.

2.2.2.1.3. Kamu Elektrik Hizmetine Katkı Payı (Contribution au Service Public de l'Électricité- CSPE)

CSPE, Fransa'da elektrik tüketimine uygulanan bir vergidir. Amacı, yenilenebilir enerjilere destek, elektrik şebekesinin modernizasyonu ve enerji yoksunluğuyla mücadeleyi finanse etmektir. CSPE, Fransa'da enerji dönüşümünün finansmanında önemli bir unsurdur. Yenilenebilir enerjilerin gelişimini desteklemek ve iklim değişikliğiyle mücadeleye katkıda bulunmak için kullanılır. Elektrik vergisi, Gümrük Kanunu'nun 266. maddesinin C fıkrası tarafından tanımlanmıştır. 31 Ocak 2023 tarihine kadar CSPE'nin oranı, kontör altındaki güç ve tüketici türüne göre değişir. 36 kVA'dan fazla güce sahip işletmeler için oran 0,5 €/MWh'dir. Bireyler ve küçük işletmeler için (36 kVA veya daha az güce sahip), oran 1 €/MWh'dir. Ancak, 2024 yılında CSPE miktarı, abonelik güçleri ne olursa olsun, tüm işletmeler için 20,5 €/MWh olarak belirlenmiştir (Lambeau, 2024:1).

2.2.2.1.4. Kömür üzerindeki yurtiçi tüketim vergisi (La taxe intérieure de consommation sur le charbon- TICC)

Kömür üzerindeki yurtiçi tüketim vergisi, Fransa'nın karbon vergisi politikasının bir parçasıdır ve enerji dönüşümüne fon sağlamak için önemli bir gelir kaynağını temsil etmektedir. Bu vergi, kömür, linyit ve kok kömürü gibi fosil yakıtların tüketimi üzerinden alınmaktadır. Tüketiciye satışı sırasında tedarikçilere uygulanır (economie.gouv.fr, 2023). Ayrıca, kömür ithal eden veya üreten bireylere de uygulanır (impots.gouv.fr, 2023).

Fransız Gümrük Kanunu'nun 266. Maddesinin B fıkrası, kömür üzerindeki iç tüketim vergisinin yönetimini düzenlemektedir. Bu madde, verginin uygulanma koşullarını ve vergiye tabi tutulan ürünleri belirtir. TICC'nin uygulanmasıyla ilgili tüm detaylar ve prosedürler bu yasal düzenleme altında yer almaktadır. TICC oranı, megavat-saat (MWh) başına belirlenen bir sabit değerdir. Bu sabit değer, işletmenin faaliyet gösterdiği sektöre ve tüketim miktarına göre değişiklik gösterebilir. Örneğin:

01 Ocak 2019 ile 01 Ocak 2020 tarihleri arasında yürürlükte olan Gümrük Kanunu versiyonuna göre, tedarikçiler, ithalatçılar veya üreticiler için genel TICC oranı megavat-saat başına 14,62 Avro olarak belirlenmiştir. Ancak sera gazı kotası piyasasına tabi şirketler ve büyük enerji tüketicileri için bu oran, megavat-saat başına 1,19 Avro olarak tespit edilmiştir (29 Aralık 2013 tarihli ve 2013-1278 sayılı Kanununun 32. Maddesi). Karbondan kaçan riski taşıyan ve yüksek enerji tüketen şirketler için bu oran, megavat-saat başına 2,29 Avro olarak belirlenmiştir (29 Aralık 2014 tarihli ve 2014-1655 sayılı kanununun 57. Maddesi). Tedarikçinin türüne bağlı olarak, TICC beyanı üç aylık veya yıllık olarak yapılabilir.

2.2.2.2. Taşıma vergileri

Fransa'da, 17 farklı vergiden oluşan kapsamlı bir ulaşım vergisi sistemi mevcuttur. Bu vergiler 2018 yılında toplam 6,32 milyar Avro gelir sağlamıştır. Buna rağmen, diğer Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Fransa'nın ulaştırma vergilerinden elde ettiği gelir nispeten düşüktür ve çevre vergisi gelirinin yalnızca %11'ini oluşturmaktadır. Bu durum, gösterişsiz vergi oranlarından kaynaklanmaktadır. Fransa, bu durumdan kaçınmak için farklı çözümler üretmektedir. Ağır yük taşıtlarına uygulanan vergiler, ticari taşımacılığın neden olduğu çevresel etkileri ve yol bozulmasını ele almayı amaçlamaktadır. Ayrıca, hava taşımacılığındaki vergilerin artırılması da aktif olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler, bu sektördeki nispeten düşük vergi oranlarının korunmasıyla birlikte yapılmaktadır (Dauteuil, Hanafi, ve Jousseume, 2020:7-8).

Fransa'nın bu çabaları, çevresel sürdürülebilirliğe olan bağlılığının ve vergilendirmenin ulaşım modellerini şekillendirmede ve çevresel zararı azaltmada oynadığı önemli rolünü anlatmaktadır. AB'nin çevresel hedeflerine uyum sağlamaya yönelik daha geniş girişimlerin bir parçası olarak Fransa, farklı ulaşım türleriyle ilişkili gerçek çevresel maliyetleri daha doğru bir şekilde yansıtmak için ulaşım vergilerini artırmanın yollarını araştırmaya devam etmektedir.

2.2.2.2.1. Araç tescil belgeleri (carte grise) vergisi

Araçların tescil belgeleri, Fransız Genel Vergi Kanunu'nun 1599. Maddesi ve sonraki hükümleri uyarınca araç tescil belgesi vergisini gerektirmektedir. Bu vergi, Fransa'daki bölgeler ve yerel yönetimi yararına kurulmuştur. Vergi, iki şekilde uygulanmaktadır: Sabit bir tutar olarak veya aracın özelliklerine göre oransal bir şekilde. Sabit vergi, belirli bir miktarda tahsil edilirken, oransal vergi aracın gücü, yaşı ve diğer özelliklerine bağlı olarak değişir. Araç tescil belgeleri vergisi, damga vergisi usullerine göre tahsil edilip takip edilir (Genel Vergi Kanunu, madde 1599 fıkra). Damga vergisi, devletin resmî belgeler üzerindeki onayı için alınan bir vergidir ve belirli kurallara tabidir. Bu doğrultuda, araç sahipleri ruhsat işlemleri sırasında, belirtilen vergi tutarını ödemekle yükümlüdürler. Ödenen bu vergiler, ilgili yerel yönetimlerin bütçelerine katkı sağlar ve yerel hizmetlerin finansmanında kullanılır.

Fransa'da bölgesel araç tescil ücreti için üç farklı oransal kategori vardır. Birincisi normal orandır (GVK, madde 1599, I-1 fıkrası). Bu oran, genel olarak tüm araçlar için uygulanır ve her bölge kendi normal oranını belirleyebilmektedir. İkinci kategori indirimli oranlardır (GVK, madde 1599, I-2 ve I-3 fıkraları). Bu oranlar, belirli kriterleri karşılayan araçlar için uygulanır. İndirimli oranlara hak kazanan araçlardan elektrikli ve hibrit araçlar, düşük emisyonlu araçlar ve engelli kişilere ait araçlar bulunmaktadır. Son kategori ise sabit oranlardır (GVK, madde 1599, I-4 fıkrası, 7. Fıkra ve 10. fıkra). Sabit oranlar, belirli araç türleri için sabit bir miktardır ve motosikletler, römorklar ve karavanlar gibi araçlara uygulanmaktadır.

2.2.2.2.2. Motorlu taşıt sigortası üzerinde alınan vergi

GVK'nin 1001. Maddesi, Fransa'da motorlu kara araçları için zorunlu olan sigorta primlerine ilişkin vergi yasasını düzenler. Bu yasa, motorlu kara araçlarının sigorta zorunluluğunu ve bu sigortaların vergilendirilmesini belirler. Bu madde, araçların ticari veya tarımsal kullanımına bağlı olarak farklı vergi oranlarının uygulanmasını sağlar. Maddeye göre, 3,5 ton ve üzerindeki ticari araçlar ve tarımsal faaliyetlerde kullanılan araçlar için bir vergi indirimi öngörülür. Bu araçlar, toplam izin verilen yük ağırlığına göre belirlenen bir sınırı aşan ve genellikle ticari taşımacılık veya tarımsal faaliyetlerde kullanılan araçlardır. Bu kapsamda, kamyonlar, kamyonetler ve

minibüsler gibi ticari araçlar ile sadece tarımsal faaliyetlerde kullanılan ve işletmenin işleyişi için gerekli olan araçlar vergi açısından %15 oranında bir indirim tabidir. Ancak, bu indirim sadece belirli bir kullanım amacına sahip araçlar için geçerlidir. Diğer taraftan, ticari olmayan, bireysel veya turistik amaçlarla kullanılan araçlar için, örneğin otomobiller, motosikletler ve diğer kişisel araçlar için, vergi oranı %33'e yükselir. Diğer yandan, motorlu kara araçları için zorunlu sigorta kapsamına girmeyen, çeşitli risklere karşı yapılan diğer sigortalar, GVK'nin 1001. Maddesinin 5. tekrar fıkrasında belirtilen %18 oranında vergiye tabidir. Bu farklı vergi oranları, araçların kullanım amacı ve doğasına bağlı olarak vergilendirmenin adil bir şekilde yapılmasını sağlar. Örneğin, ticari faaliyetler için gerekli olan araçların vergilendirilmesinde daha düşük bir oranın uygulanması, işletmelerin maliyetlerini azaltırken, bireysel kullanım için tasarlanmış araçların vergilendirilmesinde daha yüksek bir oranın uygulanması, vergi gelirlerini artırır ve kamu hizmetlerine daha fazla kaynak sağlar.

2.2.2.2.3. Araçların iş amaçlı kullanımına ilişkin vergiler (eski adıyla Şirket Araç Vergisi-TVS)

TVS, 2023 yılına kadar, işletmelerin profesyonel faaliyetlerine ait olan, turizm veya çok amaçlı kullanım kategorisine giren araçlara sahip olan şirketlerin ödediği bir vergiydi. 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren, şirket araçları vergisi (TVS) yerine iki yeni vergi getirildi: yıllık CO₂ emisyon vergisi ve araçların yaşına göre yıllık vergi (Mal ve Hizmetler Vergisi Kanunu: L421-93 ila L421-167 maddeleri). İlk vergi, CO₂ emisyon oranına, trafiğe çıkış tarihine ve bazı durumlarda vergi gücüne bağlı olarak belirlenir. İkinci vergi ise, yakıt türüne ve trafiğe çıkış tarihine bağlı olarak belirlenir. Vergi tarifesinde, araçlara göre üç emisyon kategorisi bulunmaktadır (Boluze, 2024:19):

- Kategori E: Bu kategori, sadece elektrik veya hidrojenle (veya ikisinin kombinasyonu) çalışan araçları kapsar ve 2024 yılında vergi tutarı 0 €'dir;

- Kategori 1: Bu kategori, ateşlemeli motorla çalışan ve "Euro 5"³ veya "Euro 6" emisyon değerlerini karşılayan araçları kapsar (2024 yılında vergi miktarı 100 €'dur);

³ Motosiklet üreticilerinin Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'nde satışa sunmak için uyması gereken kurallardır, Euro 4 ve Euro 5 Nedir? Farkları Nelerdir? arabam.com'da (Öz, 2022).

- Diğer kirletici araçlar: Bu kategori, diğer tüm araçları kapsar ve 2024'te vergi miktarı 500 €'dir.

Herhangi bir şirket veya tek kişilik işletme (mikro işletmeler de dahil olmak üzere), ekonomik faaliyetleri kapsamında insan taşımacılığı için araç kullanan veya sahip olan tüm kuruluşlar bu vergilere tabidir. Araçlar ekonomik amaçlarla kullanımına ilişkin bu vergilere tabidir. Bu yeni vergilere tabi olan araçlar, öncelikle yalnızca insan taşımacılığı için amaçlanan araçlardır. Bunlar, "bireysel araç" olarak kaydedilmiş araçlardır (taşıma belgesinde VP olarak belirtilir) (Karayolu Kanunu, madde R311-1).

2.2.2.3. Kirlilik ve kaynak vergileri

Fransa Ekoloji Geçiş Bakanlığı'nın 2021 çevre raporuna göre, Fransa'daki çevreye yayılan kirliliğe yönelik vergiler, toplam çevre vergileri gelirlerinin yalnızca %4'ünü oluşturmakta olup, doğal kaynakların kullanımına ilişkin vergilerin payı ise %1'in altındadır. Bu durumun başlıca sebebi, Fransa'daki düşük düzeydeki doğal madenleri çıkarma faaliyetleridir.

Dauteuil, Hanafi ve Jousseau tarafından yürütülen çalışma (2022:9-10), 2021 Fransa Ekoloji Geçiş Bakanlığı'nın çevre raporunun bulgularını teyit etmektedir. Kirlilik ve kaynaklar üzerine alınan vergiler, toplam çevresel vergi gelirlerinin %5'ini oluşturur ve genellikle iki ana bileşenden meydana gelir: Kirletici faaliyetlerden alınan vergiler (TGAP) ve su kaynakları kullanımına ilişkin ücretler. Bu iki kaynak, kirlilik ve kaynaklar üzerindeki vergilerden elde edilen gelirin yaklaşık %90'ını oluşturur.

2.2.2.3.1. Kirletici faaliyetlerden alınan vergi (TGAP)

TGAP, 1 Ocak 1994 tarihinde oluşturulmuş olup, başlangıçta atıklar, kirlilik emisyonları, havadaki gürültü kirliliği ve yağlayıcılar olmak üzere dört bileşeni kapsamaktadır. TGAP, kirlilik yaratanın ödemesi ilkesine dayanarak kurulmuş olup, çeşitli hedeflere yönelmektedir (Gazzano, vd., 2018, s.). Maliye Bakanlığı'nın vergisel bilgilerine göre, TGAP, dört bileşenden oluşur: Tehlikeli ve tehlikeli olmayan atıklar; kirletici maddelerin emisyonları; çamaşır deterjanları, yardımcı yıkama maddeleri,

yumuşatıcılar gibi yıkama için kullanılan maddeler ve çıkarılan malzemeler. TGAP, şirketler tarafından ödenir. Bu vergi, tehlikeli maddeler kullanan şirketleri cezalandırmayı amaçlamaktadır (Gümrük Kanunu'nun 266. Maddesi).

TGAP'nin atık bileşeni, atıkların depolanması veya işlenmesi için tesislere ve atıkları başka bir ülkeye transfer eden şirketlere uygulanır. Kirletici maddeler emisyon bileşen, çevre koruma için sınıflandırılmış tesislere uygulanır. Kayıt veya izin gerektiren ve kirletici maddeler yayan bu tesisler TGAP kapsamında vergilendirilir. TGAP'nin deterjanlar bileşeni, çamaşır deterjanları, yardımcı yıkama maddeleri, yumuşatıcılar veya yıkama için kullanılan maddelerin ilk teslimatını veya kullanımını gerçekleştiren şirketlere uygulanır. Çıkarılan malzemeler bileşeni, çıkarılan malzemelerin (kum, çakıl, taş vb.) ilk teslimatını veya kullanımını gerçekleştiren şirketlere uygulanır.

TGAP'nin çıkarılan malzemeler bileşeninin tarifesi, her yılın başında Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan bir tarife cetveline dayanır.

Deterjanlar üzerindeki TGAP, ton başına Euro cinsinden ifade edilmekte olup, yıkama yardımcıları ve kumaş yumuşatıcı ürünler dahil olmak üzere deterjan preparatlarının fosfat içeriğine göre dağıtılmaktadır. 2024 yılındaki TGAP, fosfat içeriğine bağlı olarak 50 ila 300 Euro arasında değişiklik göstermektedir. TGAP'ın çıkarma malzemelerine, tehlikesiz atıkların depolanmasına ve tehlikesiz atıkların termal işlenmesine yönelik kısımları ton başına belirlenmektedir. Aynı şekilde, tehlikeli atıklar ve radyoaktif metal atıklara ilişkin TGAP da ton başına belirlenmektedir (impot-gouv.fr).

2.2.2.3.2. Su kirliliği ücretleri (Redevances pollution eau)

“Redevances pollution eau” terimi, su kirliliğinin kontrolü, önlenmesi ve azaltılması için su kullanıcılarından veya kirliliğe katkıda bulunan diğer kuruluşlardan alınan ücretleri ifade eder. Bu ücretler genellikle su kirliliğine neden olan faaliyetlerin miktarına veya yoğunluğuna bağlı olarak belirlenir ve çevresel koruma faaliyetlerine kaynak sağlamak için kullanılır. Evsel su kirliliği ve toplama şebekeleri sistemlerinin modernizasyonu için alınan ücretler, çevre kanununun belirlediği çerçevede içinde,

özellikle de Çevre Kanunu'nun L.213-10-3 ve L.213-10-6 maddeleri uyarınca düzenlenmektedir. Bu maddeler, su kirliliğinin kontrolü ve toplama sistemlerinin geliştirilmesi için öngörülen finansal mekanizmaları ve ilgili prosedürleri ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Bu doğrultuda, su kirliliği ve toplama sistemlerinin modernizasyonu ile ilgili gereksinimler, belirlenen yasal çerçeve içinde uygulanır ve ilgili tarafların sorumluluklarını ve ödemelerini düzenler. Su kirliliği ücretleri, ev kullanıcılarının ve benzer grupların su tüketimine doğrudan orantılıdır. Su fiyatlarını artırarak, insanları su tüketimlerini azaltmaya teşvik ederler. Bu da su tasarrufunu teşvik etmek, sızıntıları önlemek, yağmur suyunu tekrar kullanmak gibi adımları içerir. Bu ücretler, özel kişiler ve kirleticileri evsel kirlilikle aynı nitelikte olan veya atıklarının miktarı endüstriyel faaliyetler için hesaplama gerektirmeyecek kadar düşük olan ekonomik aktörler tarafından ödenir. Su kirliliği ücreti, içme suyu hizmetine abone olan her kişiye faturalandırılan su miktarı üzerinden hesaplanır. Doğal ortamdan alınan su miktarı da eklenir. Ücretin oranı, bölgedeki tespit edilen kirlilik düzeylerine ve bunların azaltılması, ortadan kaldırılması ve suyun ekolojik durumunun iyileştirilmesi için gereken çabalara göre değişkenlik gösterir. Su kirliliği ücretinin miktarı (Avro/m³ cinsinden) çevresel olarak belirlenen ortamların veya alanların doğasına göre belirlenir (eau-seine-normandie.fr).

2.2.2.3.3. Su alımı için alınan ücretler (Redevances prélèvement eau)

“Redevances prélèvement eau” ifadesi, su alımı için alınan ücretleri ifade etmektedir. Bu tür ücretler, suyun doğal kaynaklarından (nehirler, göller, yeraltı suyu gibi) alınan suyun kullanımı için ödenir. Su alımı ücreti, çevre kanununun ilgili maddeleri, özellikle L.213-10-9 sayılı maddeye göre belirlenir. Bu legal düzenlemeler, su alımı ücretin hesaplanması ve tahsilatı ile ilgili prosedürleri ve hedeflenen çevresel amaçları tanımlar. Bu kaynak ücreti genellikle su kaynaklarının sorumlu bir şekilde kullanılmasını teşvik etmek, hidrofil ekosistemlerin korunmasını desteklemek ve su yönetimi faaliyetlerini finanse etmek amacıyla tasarlanmıştır. Su alımı ücreti, suyun çekildiği miktar, suyun kalitesi veya belirli bir bölgedeki çevresel koruma hedefleri gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir. Su alımı ücretine ilişkin düzenlemeler, kullanıcıları (ödeme yapacak olanları) suyun kesin olarak ne kadar alındığını bilmeye

ve bu miktarları kaydetmeye zorlar, aynı zamanda herkesi su alımlarını azaltmaya teşvik eder. Ücret, bir yıl boyunca alınan su miktarına dayanır ve bu miktar su sayacıyla ölçülür. Su alınan suyun ölçülmesi için teknik veya mali nedenlerle bir ölçüm cihazı kurmanın imkânsız olduğu durumlarda, ücret, sabit bir miktar veya alınan suyun özellikleri ve işletme koşullarından hareketle belirlenen bir miktar üzerinden tahsil edilebilir. Su kaynağından su alımı için ücretler miktarları (içme suyu temini için), valilik kararnamesiyle belirlenir. Örnek olarak, 2019 ile 2024 arasındaki dönemde, bu oranlar baz bölgelerde (yüzey suları için) m³ başına 3,8 sent; baz bölgelerde (yeraltı suları için) m³ başına 6,6 sent; diğer bölgelerde ise m³ başına 8,2 sent olarak belirlenmiştir (eau-seine-normandie.fr).

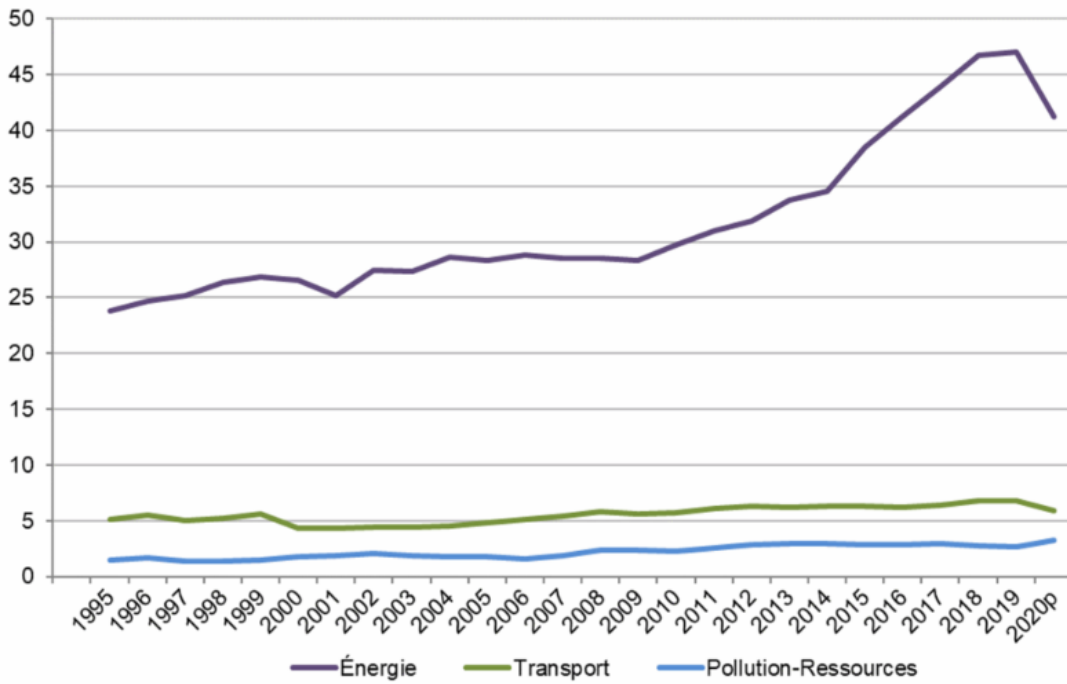
2.2.3. Fransa’da Çevresel Vergi Mevcut Politikalarının Ekonomik Etkisi

Fransa’da çevresel vergi politikalarının etkisini değerlendirmek üzere ADEME (Fransa Çevre ve Enerji Yönetim Ajansı), Fransız Parlamentosu gibi ve çeşitli uluslu veya uluslararası kurumlar tarafından yapılan çalışmalar, bahsedilen politikaların etkinliğini ve sonuçlarını incelemektedir. Bu tür çalışmaların ana amacı, çevresel vergilerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini analiz etmek, politika yapımcıların ve kamuoyunun bilgilendirilmesini sağlamaktır.

2.2.3.1. Çevresel vergi gelirleri

2020 itibarıyla Fransa’da çevresel vergi gelirleri önemli ölçüde artış göstermiştir. Enerji vergileri, bu gelirlerin büyük kısmını oluşturmaktadır. Ulaşım vergileri ikinci en büyük kategori olarak öne çıkarken, kirlilik ve doğal kaynak vergileri daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Aslında 2020 yılında, Fransa’daki çevresel vergi gelirleri 50,4 milyar Avroya ulaşmıştır. Bu rakam, 1995 yılında yaklaşık 41 milyar Avro olan çevresel vergi gelirlerinden önemli bir artışı ifade etmektedir. Enerji vergileri, 41 milyar Avroyu aşarak çevresel vergi gelirlerinin %82’sini oluşturmaktadır. Bu durum, büyük ölçüde enerji ürünleri iç tüketim vergisinin (TICPE) toplam enerji vergilerinin %65’ini oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, Fransa’nın enerji tüketimini azaltma ve çevresel sürdürülebilirliği artırma çabalarının bir yansımasıdır. Ulaşım vergileri, çevresel vergi gelirlerinde ikinci büyük

kategoriyi oluşturmaktadır. 2020 yılında ulaşım vergilerinden elde edilen toplam gelir 6 milyar Avroya ulaşmış ve çevresel vergi gelirlerinin %12'sini temsil etmiştir. Diğer çevresel vergiler, daha düşük paylara sahip olmakla birlikte önemli bir rol oynamaktadır. Kirlilik vergileri, 2020 yılında 2,8 milyar Avro gelir elde etmiş ve çevresel vergi gelirlerinin %6'sını oluşturmuştur. Doğal kaynak vergileri ise 381 milyon Avro gelir ile çevresel vergi gelirlerinin %1'inden az bir kısmını kapsamaktadır. Bu düşük oran, Fransa'da madencilik faaliyetlerinin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır (Kamu İstatistikleri, SDES, 2021)



Grafik 2.1. Grafik b: Kategorilere Göre Fransız Çevresel Vergi Gelirleri (Milyar Avro)

Kaynak: Fransız Veri ve İstatistik Araştırmaları Servisi (SDES), 2021

Grafik 2.1'de 1995'ten 2020'ye kadar Fransa'da enerji, ulaşım ve kirlilik-doğal kaynak vergilerinden elde edilen çevresel vergi gelirlerinin yıllık değişimi gösterilmektedir. Enerji (mor çizgisi) vergileri, 1995 yılından başlayarak 2020 yılına kadar önemli bir artış göstermiştir. 1995'te yaklaşık 25 milyar seviyesindeyken, 2019'da zirveye ulaşarak 45 milyara kadar çıkmıştır. 2020'de hafif bir düşüş görülmektedir, ancak yine de genel olarak artış eğilimi göstermiştir. Bu artış, enerji talebindeki artış veya enerji sektöründeki genişlemeyle ilişkili olabilir. Ulaşım (yeşil

çizgisi) vergisi ise 1995'ten 2020'ye kadar nispeten sabit kalmıştır. Genellikle 5 milyar seviyesinin altında kalmış ve küçük dalgalanmalar göstermiştir. 2019 ve 2020 yıllarında hafif bir azalma dikkat çekmektedir. Ulaşım sektöründeki bu durağanlık, belki de ulaşım teknolojilerinde veya ulaşım politikalarında radikal değişimlerin olmamasıyla açıklanabilir. Kirlilik-kaynaklar (mavi çizgisi) kategorisi de zaman içinde oldukça sabit kalmıştır. 1995'ten 2020'ye kadar neredeyse yatay bir seyir izlemiştir. Çok az değişim göstermiştir, genel olarak düşük seviyelerde seyretmiştir. Kirlilik ve kaynak yönetimi konularında belli bir denge yakalandığını veya bu alanlarda ciddi bir gelişme veya gerileme olmadığını göstermektedir.

2021 yılında Eurostat verilerine göre Fransa'da toplanan çevresel vergiler gelirleri 54,447 milyar avro olarak kaydedilmiştir. 2022 yılında bu rakamın 54,856 milyar avroya yükselmesi, çeşitli ekonomik ve politik faktörlerin etkisiyle açıklanabilir (2024).

2.2.3.2. Çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payı

Fransa'da çevresel vergilerin gelirleri, çevresel etkileri azaltmaya ve daha sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmeye yönelik kamu politikalarının finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Çevresel vergiler, toplam vergi gelirleri içinde dikkate değer bir paya sahiptir.

Çizelge 2.5. Fransa'da Çevresel Vergilerin Toplam Vergi Gelirlerindeki Payı (%)

Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Pay (%)	4,32	4,43	4,47	4,43	4,4	4,45	4,45	4,73	4,91	4,98	5,13	5,1	4,78	4,82	4,5

Kaynak: Eurostat, 2024

Çizelge 2.5, 2008-2022 yılları arasında Fransa'da çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payını yüzdelik olarak göstermektedir. 2008-2010 yılları arasında çevresel vergilerin payı %4.32'den %4.47'ye hafif bir artış göstermiştir. 2011-2014 dönemindeki oran yaklaşık %4.4 civarında sabit kalmıştır, küçük dalgalanmalar gözlenmiştir. 2015-2019 dönem, çevresel vergilerin payında belirgin bir artış görülmektedir. 2015'te %4.73 olan oran, 2019'da %5.1 seviyesine yükselmiştir. Özellikle 2016'da %4.91, 2017'de %4.98 ve 2018'de %5.13 ile sürekli bir artış trendi

izlenmiştir. 2020’de %4.78’e düşen çevresel vergilerin payı, 2021’de %4.82’ye hafif bir artış göstermiş, ancak 2022’de %4.5 seviyesine düşmüştür.

2015-2019 dönemde çevresel vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payının artması, Fransa’nın çevresel vergilendirme politikasında değişiklikler yaptığını veya bu alanda daha agresif bir yaklaşım benimsediğini gösterebilir. Bu artış, çevresel koruma ve sürdürülebilirlik politikalarının bir sonucu olabilir. 2020’de başlayan düşüş, 2022’de %4.5 ile devam etmiştir. Bu durum, çevresel vergilendirme politikasında bir değişiklik, ekonomik faktörler veya pandemi gibi dış etkenlerden kaynaklanabilir.

2.2.3.3. Çevresel vergilerin GSYH içindeki payı

Çevresel vergiler ile bir ülkenin ekonomik ağırlığı (ki bu genellikle GSYH ile ölçülür) arasında önemli bir ilişki olmaktadır. Bu ilişki, ülkelerin ekonomik performansları ve çevresel politikalarının etkileşimini anlamak için kritik öneme sahiptir.

Böylelikle, 2020 yılı itibarıyla Fransa’nın çevre vergilerinden elde ettiği gelirlerin, gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) %2,19’sine tekabül ettiği görülmektedir. %2.2’yi Avrupa Birliği standartlarına göre dönüştürmüştür. Bu oran, Avrupa Birliği ortalaması olan %2,24’ün biraz altındadır (SDES, 2022).

Çizelge 2.6. 2010-2022 Yılları Arasında Fransa’da Ekolojik Vergilerin Ulusal GSYH İçindeki Payı

Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Çevre vergilerinin GSYH’ye oranı (%)													
Çevre vergileri	1,9	1,9	2	2	2	2,2	2,2	2,3	2,4	2,3	2,2	2,2	2,1
Enerji	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,8	1,9	1,9	2	1,9	1,8	1,8	1,7
Ulaştırma yakıt vergi	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2
Ulaştırma	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Kirlilik ve Kaynak	0,12	0,13	0,15	0,15	0,15	0,14	0,14	0,13	0,12	0,12	0,12	0,13	0,13

Kaynak: Avrupa Komisyonu (taxation-customs.ec.europa.eu/)

Analizde, 2010-2022 yılları arasında çevre vergilerinin GSYH içindeki oranları incelenmektedir. Çevre vergilerinin toplam oranı 2010 yılında %1,9 iken, 2022 yılında

%2,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran yıllar içinde hafif dalgalanmalar göstermiştir. En yüksek oran %2,4 ile 2019 yılında gözlemlenmiştir. Enerji vergileri, çevre vergilerinin önemli bir bileşenini oluşturmakta ve en yüksek oran 2019 yılında %2 ile kaydedilmiştir. 2010 yılında %1,5 olan oran, 2022 yılında %1,7'ye çıkmıştır. Enerji vergilerinde genel olarak bir artış trendi gözlenmekte ancak son yıllarda bu oran azalmaya başlamıştır. Ulaştırma yakıt vergilerinin GSYH'ye oranı 2010 yılında %1,2 iken, 2022 yılında %1,2 olarak aynı seviyede kalmıştır. Bu kategori, yıllar içinde en az dalgalanma gösteren kategori olmuştur. En yüksek oran %1,3 ile 2017 ve 2019 yıllarında kaydedilmiştir. Ulaştırma vergileri, yıllar boyunca %0,3 seviyesinde sabit kalmış, ancak 2021 ve 2022 yıllarında %0,2'ye düşmüştür. Bu, ulaştırma vergilerinde belirgin bir azalma olduğunu göstermektedir. Kirlilik ve kaynak vergileri, diğer kategorilere kıyasla oldukça düşük oranlarda seyretmektedir. 2010 yılında %0,12 olan oran, 2022 yılında %0,13 olarak kaydedilmiştir. Yıllar içinde bu oran genellikle %0,12 ile %0,15 arasında değişmiştir.

Çevre vergilerinin GSYH içindeki payının yıllar içinde genel olarak sabit kaldığını, ancak belirli kategorilerde dalgalanmalar yaşandığını söyleyebilir. Enerji vergilerinin toplam çevre vergileri içindeki payı önemli bir yer tutarken, ulaştırma ve kirlilik vergilerinin oranları nispeten düşük kalmıştır. Özellikle enerji ve ulaştırmada yakıt vergilerinin toplam vergiler içindeki payı, çevre politikalarının ve ekonomik şartların bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

2.3. Çevresel Vergilendirme Politikalarının Çevresel Etkileri

Çevresel vergi politikaları, hem çevresel hem de ekonomik sürdürülebilirliği destekleyen kapsamlı bir strateji olarak değerlendirilmelidir. Çevresel vergi politikaları, çevre korumanın ötesinde birden fazla yan fayda sağlayabilir (Heine ve Black, 2019:8). Örneğin: çevresel vergiler, hava kirliliğine neden olan emisyonları azaltarak hava kalitesini iyileştirir. Özellikle sanayi bölgelerinde yaşayan insanların sağlık kalitesini artırır. Hava kalitesindeki iyileşme, solunum yolu hastalıklarının ve diğer sağlık problemlerinin azalmasına neden olur. Böylece sağlık hizmetleri üzerindeki yük de hafifler. Çevresel vergiler, enerji tüketiminde verimliliği artırmak için teşvik sağlar. Böylece hem evlerde hem de iş yerlerinde enerji maliyetlerinin

düşmesine yol açar. Çevresel vergiler, fosil yakıt kullanımını azaltarak yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi hızlandırır. Öyle ise uzun vadede enerji güvenliğini artırır ve dışa bağımlılığı azaltır. Çevresel vergi politikaları, yeşil teknolojilere ve yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımları artırarak yeni iş imkanları yaratır. Temiz teknoloji ve inovasyon için bir teşvik oluşturur ve uzun vadede ekonomik büyümeyi destekler. Doğal kaynakların daha sürdürülebilir kullanımını teşvik eder ve su, toprak ve biyolojik çeşitlilik gibi kaynakların korunmasına yardımcı olur. Atık üretimini azaltarak ve geri dönüşümü teşvik ederek kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlar (Dünya Bankası, Karbon Fiyatlandırmasının Durumu ve Eğilimleri, 2022).

Bu kısımda, analizler çevresel vergilerin dışsallıklar üzerindeki etkilerine odaklanacaktır.

2.2.4. Türkiye’de Çevresel Vergilerinin Olumsuz Dışsallıklar Üzerindeki Çevresel Etkileri

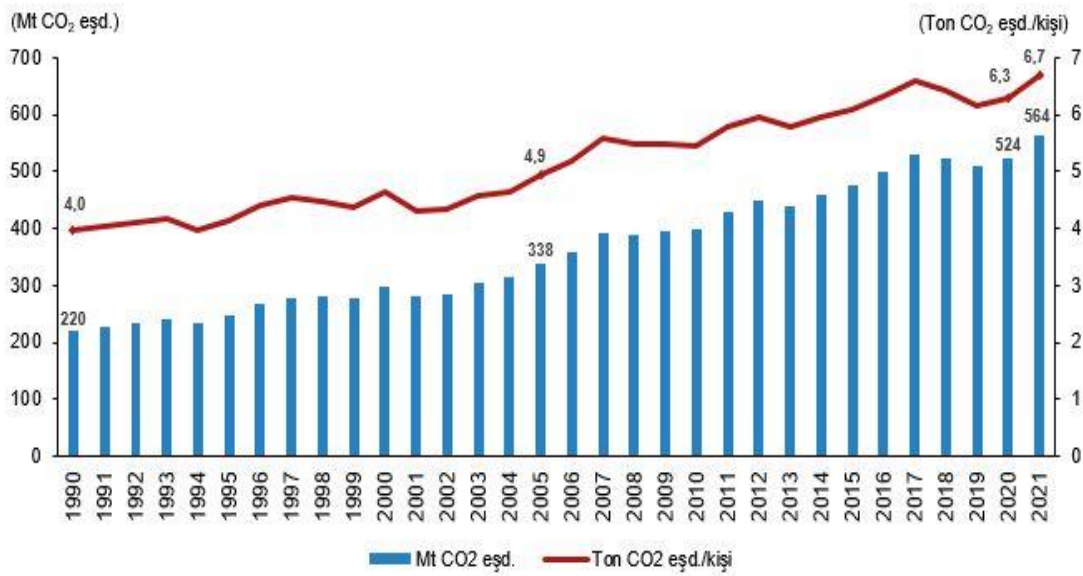
Çevresel vergilendirme politikasının birinci işlevi, üretim ve/veya tüketim davranışlarını değiştirerek çevresel olumsuz dışsallıkları azaltmaktır. Olumsuz dışsallıklara yol açan ekonomik davranışları değiştirmeye yönelik çevresel vergilendirme politikaları, çevreyi arzu edilen bir durumda korur (Rotillon, 2007, s. 109).

Bu bağlamda, çevre vergilerinin sera gazı emisyonlarını azaltacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, atık seviyelerini kontrol etmek ve azaltmak amacıyla uygulanmalı, doğal kaynakların sorumlu ve tutarlı bir şekilde kullanılmasını sağlamalıdır.

2.2.4.1. Çevre vergilerinin sera gazı emisyonları üzerindeki çevresel etkisi

Çevresel vergiler ve sera gazları emisyonları arasında hem doğrudan hem de dolaylı bir ilişki vardır. Çevresel vergiler, çevreye zarar veren faaliyetleri ve emisyonları azaltmak için kullanılan ekonomik araçlardır. Bu vergiler, genellikle karbon vergileri ve emisyon ticaret sistemleri (ETS) gibi uygulamalar şeklinde ortaya çıkar. Çevresel vergiler, sera gazı emisyonlarını azaltma konusunda ekonomik bir

teşvik sağlar. Daha yüksek fosil yakıt maliyetleri, daha düşük karbon ayak izine sahip alternatiflere yönelmeyi teşvik eder. Çevresel vergilerden elde edilen gelirler, yenilenebilir enerji projelerini finanse etmek, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek veya karbon azaltım projelerine yatırılabilir. Bu da dolaylı olarak sera gazı emisyonlarının azalmasına katkı sağlar. Çevresel vergiler, hükümetlerin belirlediği emisyon azaltma hedeflerine ulaşmada önemli bir araçtır (Yavuz, 2021, s. 1942-1943).



Grafik 2.2. 1990-2021 Yılları Arasında Türkiye’de Toplam ve Kişi Başına Düşen Sera Gazı Emisyonları

Kaynak: TÜİK, 2022, Sera Gazı Emisyon İstatistikleri, 1990-2021

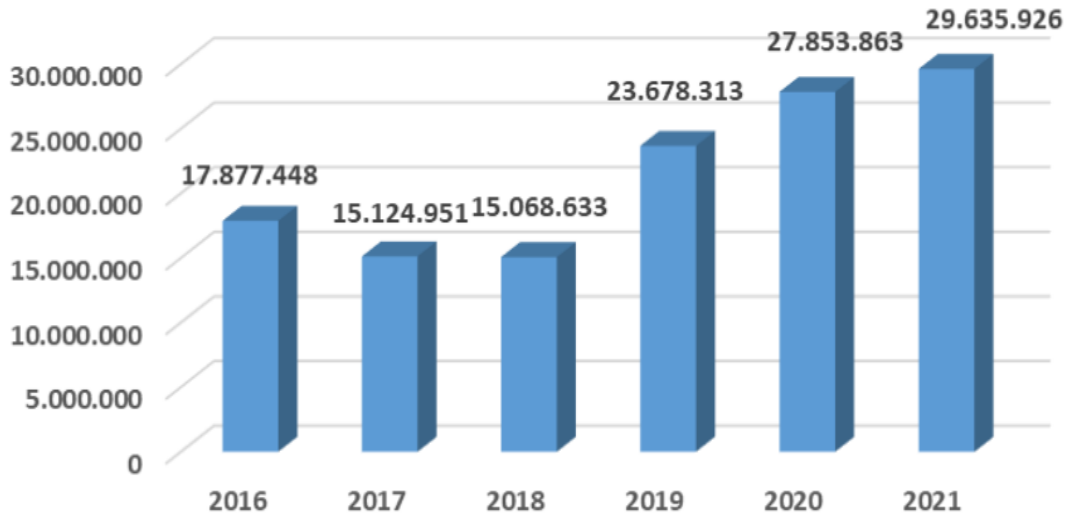
Grafikte 2.2, Türkiye’nin 1990-2021 yılları arasındaki toplam karbon dioksit (CO₂) eşdeğeri emisyonlarının (mavi sütunlar) ve kişi başına düşen CO₂ eşdeğeri emisyonlarının (kırmızı çizgi) zaman içindeki değişimi gösterilmektedir. 1990’da 220 milyon ton olan CO₂ emisyonları, 2021’de 564 milyon tona yükselmiştir. Emisyonlar 2000’li yıllardan itibaren sürekli bir artış trendi göstermektedir. 1990’da kişi başına 4.0 ton olan CO₂ emisyonları ise, 2021’de 6.7 tona yükselmiştir. 2000’li yılların ortalarında kişi başına emisyonlarda belirgin bir artış gözlenmektedir. 2017-2020 yılları arasında emisyonlarda bir stabilizasyon eğilimi varken, 2021’de tekrar bir artış gözlenmektedir.

Türkiye’de çevresel vergiler ve politikaların uygulandığı dönemler göz önüne alındığında, 2000’li yılların ortasından itibaren çevresel vergilerin daha etkili olduğu görülmektedir. 2011 ve sonrasında çeşitli çevre dostu politikalar ve vergilendirme yöntemleri benimsenmiştir. Grafikte genel bir artış trendi olmakla birlikte, çevresel vergilerin etkili olduğu dönemlerde emisyon artış hızında bir yavaşlama gözlemlenmektedir. Örneğin, 2017-2020 yılları arasında emisyonların düşük olduğu görülmektedir. Ancak 2021’de emisyonlarda tekrar bir artış gözlenmektedir. Bu artış, çevresel vergilerin yeterince etkili olmadığını veya başka faktörlerin devreye girdiğini gösterebilir (örneğin, ekonomik büyüme, enerji tüketiminde artış, vb.).

Çevresel vergiler, teorik olarak CO2 emisyonlarını azaltmada önemli bir araçtır. Ancak, grafikte görülen trendler, çevresel vergilerin emisyonlar üzerindeki etkisinin sınırlı olabileceğini veya diğer faktörlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Türkiye’de çevresel vergilerin etkinliğini artırmak için daha kapsamlı ve bütünlük politikaların uygulanması gerekebilir.

2.2.4.2. Çevre vergilerinin atık yönetimi üzerindeki çevresel etkisi

Bu kısımda, Yavuz’un çalışması (2021:1937-1943) temel alınarak, ekolojik vergilerin negatif dışsallıklar üzerindeki etkisi incelenecektir. Ekolojik vergilerin, çevresel sorunları azaltmada ne kadar etkili olduğu, özellikle atık yönetimi ve tehlikesiz ve tehlikeli atık miktarları, sonra özel ve tıbbi atıklar üzerinden değerlendirilecektir. Bu bağlamda, Türkiye’deki birikmiş atıklar ile çevre vergileri arasındaki ilişki detaylandırılacaktır.



Grafik 2.3. Türkiye’de 2016-2021 Yılları Arasında Tehlikesiz Atık Miktarı (Ton)

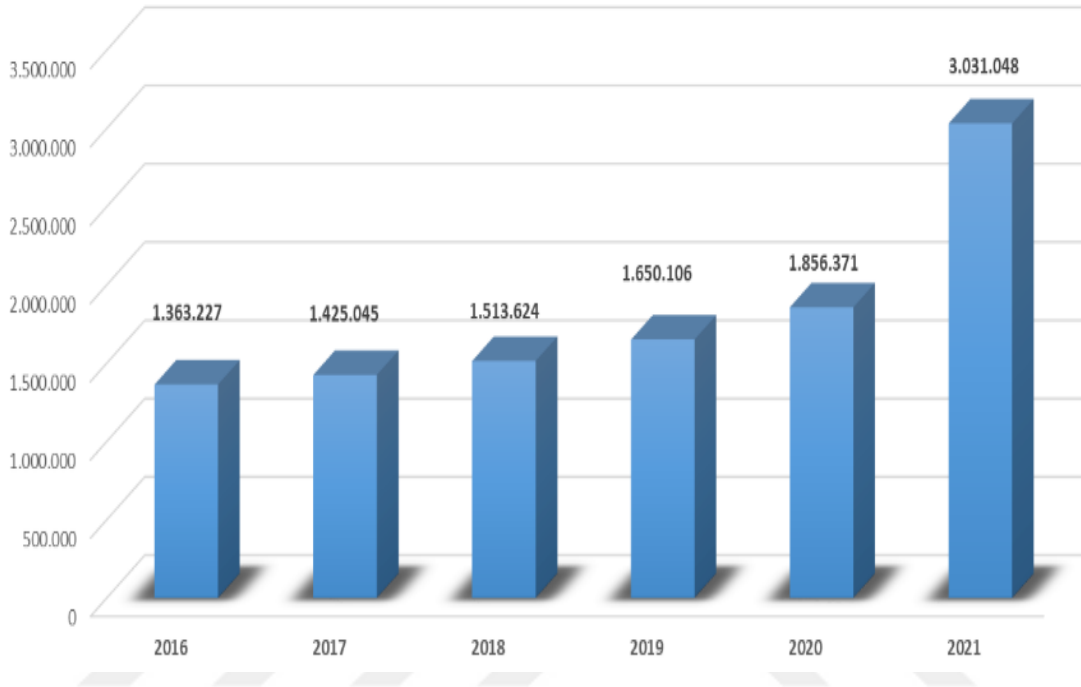
Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim değişikliği Bakanlığı, Atık İstatistikleri Bülteni (2021)

Grafik 2.3, Türkiye’de 2016-2021 yılları arasında tehlikesiz atık miktarını ton cinsinden göstermektedir.

2016’dan 2017’ye ve 2017’den 2018’e doğru tehlikesiz atık miktarında bir azalma gözlemlenmektedir. 2016 yılına göre 2017 yılında yaklaşık 2.752.497 ton azalma (%15.4 azalma) görülmüştür. 2017 yılına göre 2018 yılında ise çok küçük bir azalma (%0.37 azalma) görülmüştür. 2018’den 2019’a geçişte önemli bir artış söz konusudur (8.609.680 ton artış, %57.1 artış). 2019’dan 2020’ye geçişte de artış devam etmektedir (4.175.550 ton artış, %17.6 artış). 2020’den 2021’e geçişte artış yine devam etmektedir (1.782.063 ton artış, %6.4 artış).

Çevresel vergiler, atık yönetiminde önemli bir rol oynayabilir. 2016’dan 2018’e kadar tehlikesiz atık miktarındaki azalma, çevresel vergilerin ve düzenlemelerin etkili olduğunu gösterebilir. Bu dönemde uygulanan politikalar, işletmeleri ve bireyleri daha sürdürülebilir atık yönetimi uygulamalarına yönlendirmiş olabilir. Ayrıca, ekonomik durgunluk veya üretimdeki azalmalar da bu düşüşte rol oynamış olabilir. 2019-2021 yılları arasında görülen artış ise, ekonomik büyüme, sanayi üretimindeki artış, nüfus artışı veya çevresel düzenlemelerdeki değişiklikler ile açıklanabilir. Çevresel vergilerin artırılması ve sıkı düzenlemeler, atık miktarını azaltabilirken, ekonomik büyüme gibi faktörler de atık miktarını artırabilir. Bu

bağlamda, çevresel politikaların ve vergilerin sürekli olarak izlenmesi ve uyarlanması gereklidir. Ancak, bu artışın çevresel vergilerin etkinliğini sorgulatması da mümkündür.



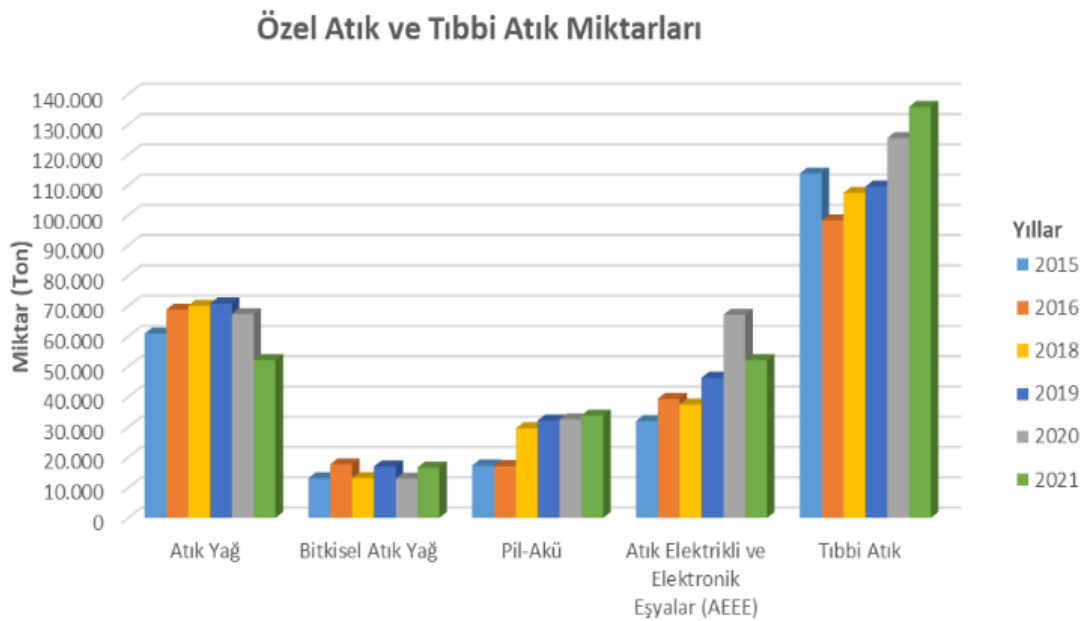
Grafik 2.4. Türkiye’de 2016-2021 Yılları Arasında Tehlikeli Atık Miktarı (Ton)

Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim değişikliği Bakanlığı, Atık İstatistikleri Bülteni (2021)

Grafik 2.4, Türkiye’de 2016-2021 yılları arasında tehlikeli atık miktarını ton cinsinden göstermektedir. Veriler, Türkiye’deki tehlikeli atık miktarının incelenen dönemde genel bir artış eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. 2021 yılında, tehlikeli atık miktarında belirgin bir sıçrama görülmektedir.

2016 yılında 1.363.227 ton olan tehlikeli atık miktarı, 2018 yılında 1.513.624 tona yükselmiştir. Bu dönemdeki artış, yaklaşık %11.04 oranında bir artışı ifade etmektedir. Bu artışın nedenleri arasında ekonomik büyüme, sanayi üretimindeki artış ve nüfus artışı sayılabilir. Ayrıca, bu dönemde çevresel vergilerin etkisi sınırlı kalmış olabilir, dolayısıyla tehlikeli atık üretiminde bir azalma sağlanamadığı düşünülebilir. 2019 yılında tehlikeli atık miktarı 1.650.106 tona çıkmış ve 2020 yılında 1.856.371 tona yükselmiştir. Bu dönemdeki artış yaklaşık %12.5 oranında gerçekleşmiştir. Bu artış, çevresel düzenlemelerdeki eksiklikler, sanayi üretiminin artması ve belki de

yetersiz çevresel vergilendirme politikalarına bağlanabilir. 2021 yılında tehlikeli atık miktarı önemli bir artış göstererek 3.031.048 tona ulaşmıştır. Bir önceki yıla göre yaklaşık %63.2 oranında bir artış ifade etmektedir. Bu dramatik artış, çeşitli faktörlerle açıklanabilir. Sanayi ve üretim faaliyetlerindeki artış, pandeminin etkileriyle ilgili atık yönetimi sorunları, veya yetersiz çevresel düzenlemeler ve vergi politikaları bu artışa katkıda bulunmuş olabilir.



Grafik 2.5. Türkiye’de 2015-2021 yılları arasında özel atık ve tıbbi atık istatistikleri miktarları (Ton)

Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim değişikliği Bakanlığı, Atık İstatistikleri Bülteni (2021)

Bu kısımda, Türkiye’de 2015-2021 yılları arasında özel atık ve tıbbi atık miktarlarının yıllara göre değişimi değerlendirilecektir.

2015-2019 yıllarda atık yağ miktarları genel olarak 70.000 ton civarında sabit kalmıştır. 2020 yılında bir miktar artış gösterirken, 2021 yılında azalma gözlemlenmektedir. Bitkisel atık yağ miktarlarında 2015-2021 yılları içinde hafif dalgalanmalar olmuştur, ancak genel olarak 20.000-30.000 ton arasında seyretmiştir. Pil ve akümülatör atık miktarları, 2015 yılından itibaren kademeli bir artış göstermiştir. 2018 ve 2021 yıllarında belirgin artışlar gözlemlenmiştir. AEEE miktarlarında genel bir artış eğilimi gözlemlenmektedir. 2018 ve 2021 yıllarında belirgin artışlar dikkat

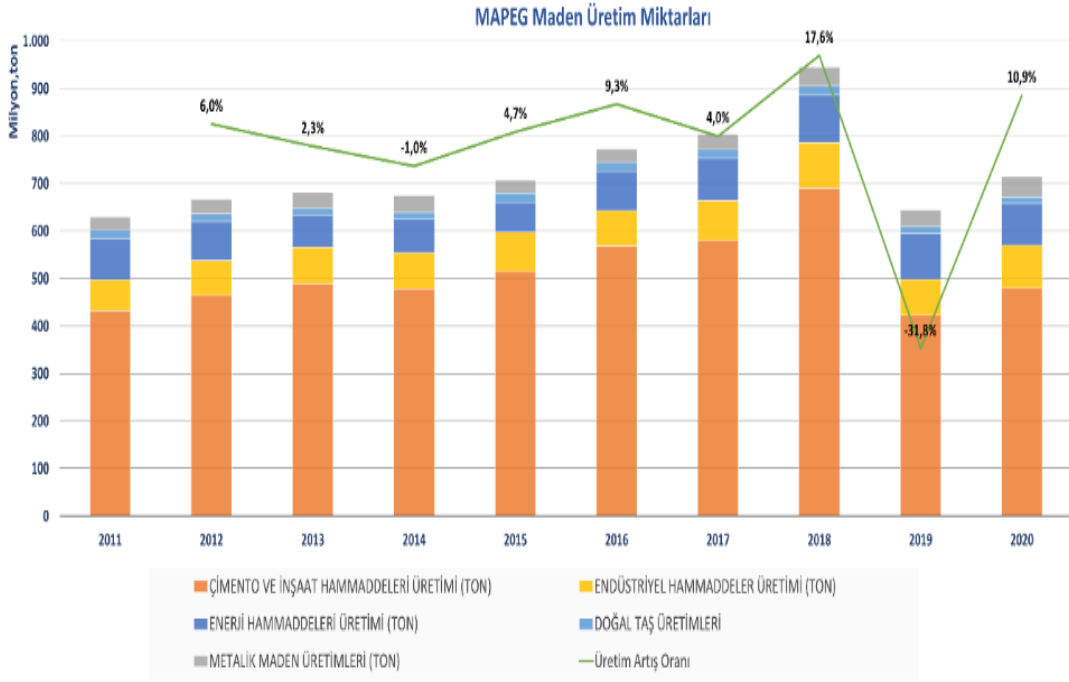
çekmektedir. Tıbbi atık miktarları her yıl düzenli olarak artış göstermiştir. Özellikle 2020 ve 2021 yıllarında belirgin bir artış gözlemlenmiştir.

Endüstriyel faaliyetlerin artması ve teknolojinin gelişmesi, özellikle elektronik atıklar (AEEE) ve pil-akü atıklarının artmasına neden olabilir. Sağlık hizmetlerindeki artış ve pandeminin etkisiyle tıbbi atık miktarlarında belirgin artışlar gözlemlenmiştir.

2015-2021 yılları arasında Türkiye’de atık miktarlarında genel bir artış eğilimi gözlemlenmektedir. Bu artış, ekonomik büyüme, sanayi ve teknoloji kullanımı, sağlık hizmetlerinin genişlemesi gibi faktörlerle ilişkilidir. Çevresel vergiler, atık miktarlarının yönetiminde ve azaltılmasında önemli bir araç olabilir. Ancak, bu vergilerin etkinliği, düzenli olarak gözden geçirilmesi ve uyarlanması gereken politikalar ve teşviklerle desteklenmelidir. Özellikle pil-akü ve AEEE gibi atık türlerinde geri dönüşüm oranlarının artırılması, çevresel vergilerin doğru uygulanmasıyla mümkündür.

2.2.4.3. Çevre vergilerinin madencilik üzerindeki çevresel etkisi

Çevre vergileri madencilik ve taş ocakçılığı gibi çevreye yüksek derecede zarar veren sektörlerde caydırıcı bir rol oynamaktadır. Bu vergiler, çevresel tahribatı azaltmanın yanı sıra, sürdürülebilir üretim yöntemlerine geçişi teşvik etmekte ve çevre koruma ile ekonomik kalkınma arasında bir denge kurulmasına yardımcı olmaktadır. Doğal kaynakların çıkarılması, bir yandan ülke ekonomisi için önemli bir kâr kaynağı olmasına karşın, diğer yandan ciddi çevresel bozulmalara ve biyolojik çeşitliliğin yok olmasına yol açmaktadır. Bu durum, çevre vergilerinin kritik bir rol üstlenmesini gerektirmektedir. Çevre vergileri, doğrudan çevresel bozulmayı ve biyolojik çeşitliliğin kaybını azaltmayı amaçlayarak, bu tür faaliyetleri yavaşlatmayı hedeflemelidir.



Grafik 2.6. Türkiye’de 2011-2020 Yıllar Arasında Maden Üretim Miktarları

Kaynak: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Madencilik Sektörü Gelişim Raporu (2020)

Bu kısımda, Türkiye’de 2011-2020 yılları arasında maden üretim miktarları analiz edilecek ve değişimlerin çevresel vergilerle olası ilişkisi değerlendirilecektir. Analiz, şekil verilerine dayanmaktadır ve maden üretim miktarlarının yıllara göre değişimi ile üretim artış oranlarını kapsamaktadır.

2011-2020 dönemi maden üretim miktarları çeşitli kategorilere ayrılmıştır: çimento ve inşaat hammaddeleri üretimi, endüstriyel hammaddeler üretimi, enerji hammaddeleri üretimi, metalik maden üretimleri ve doğal taş üretimleri. Yıllara göre üretim miktarlarının değişim oranları aşağıdaki gibidir.

2011-2012 döneminde önemli bir artış kaydedilmiştir. Bir sonraki yıl, bu artış oranı bir miktar azalmıştır. 2013-2014 döneminde ise hafif bir düşüş gözlenmiştir. 2014-2015 döneminde yeniden bir artış yaşanmış ve bu eğilim 2015-2016 döneminde daha da belirgin hale gelmiştir. 2016-2017 döneminde artış devam etmiş, ancak önceki yıla kıyasla daha düşük bir oranda gerçekleşmiştir. 2017-2018 döneminde dikkate değer bir artış yaşanmış, ancak 2018-2019 döneminde büyük bir düşüş meydana gelmiştir. 2019-2020 döneminde ise tekrar artış gözlenmiştir.

Ekonomik büyüme ve inşaat sektöründeki genişleme, çimento ve inşaat hammaddeleri üretiminde artışa neden olmuştur. Bu özellikle 2011-2012, 2015-2016 ve 2017-2018 dönemlerinde belirgin olmuştur. Sanayi üretimindeki artış, endüstriyel ve enerji hammaddeleri üretiminde de artışa yol açmıştır.

Çevresel vergiler ve düzenlemeler, maden üretim miktarlarını etkileyen önemli faktörlerdir. Ancak, bu vergilerin etkinliği uygulama şekline ve oranlarına bağlıdır. Öyleyse, 2019 yılında maden üretiminde %31,8'lik bir azalma gözlemlenmiştir. Bu azalma, çevre koruma politikalarının sıkılaştırılması, ekonomik durgunluk veya dış faktörlerden kaynaklanmış olabilir. 2020 yılında maden üretiminde %10,9'luk bir artış gözlemlenmiştir. Pandemi sonrası ekonomik toparlanma süreci, maden üretiminde artışa neden olmuş olabilir. Bununla birlikte, pandemi dönemindeki kısıtlamalar ve ekonomik belirsizlikler, 2019 yılındaki üretim düşüşüne katkıda bulunmuş olabilir.

2.2.5. Fransa'da Çevresel Vergilerinin Olumsuz Dışsallıklar Üzerindeki Çevresel Etkileri

Çevresel vergilendirme, ekonomik ve çevresel verimliliği artıran önemli bir araçtır. OECD'nin 2010 yılında yayımladığı "Vergilendirme, İnovasyon ve Çevre" başlıklı rapora göre, çevresel vergilendirme bir dizi avantaj sunmakta ve Fransa da dahil olmak üzere OECD ülkeleri bu avantajlardan giderek daha fazla yararlanmaktadır. Raporda, çevre vergilerinin ekonomik ve çevresel verimliliği artırma potansiyeline dikkat çekilmektedir. Örneği: çevresel vergiler, NO_x ve SO_x gibi belirli kirleticilerin emisyonlarını azaltarak hava kalitesini iyileştirir. Yeşil vergiler, doğal kaynakların daha verimli kullanılmasını teşvik eder ve atık miktarını azaltır.

Giderek artan sayıda OECD ülkelerin ekonomisi, çevresel vergiler ve harçlar uygulayarak çevresel bozulmayı azaltmaya yönelik adımlar atmaktadır. OECD ülkeleri, mevcut çevre vergilerinin ekonomik ve çevresel verimliliğini artırmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedir.

OECD ülkeleri, yeşil vergilerin çevresel açıdan çok etkili olabileceğini keşfetmektedir. Bu vergiler, çevresel tahribatı azaltırken ekonomik büyümeyi ve

inovasyonu teşvik eder. Örneğin: Fransa, atık bertarafı ve hava kirliliği gibi alanlarda çevre vergileri uygulayarak önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Derlenmekte olan veriler, Fransa'daki sera gazı emisyonlarının yanı sıra atık ve kaynak yönetimi de kapsamlı bir şekilde incelenecektir. Böylece, yeşil vergilerin çevreyi korumadaki etkisini belirlememizi sağlamaktadır.

2.2.5.1. Fransız çevresel vergilerinin sera gazı emisyonları üzerindeki etkisi

Fransa'daki sera gazı emisyonları beş ana kaynaktan gelmektedir (notre-environnement):

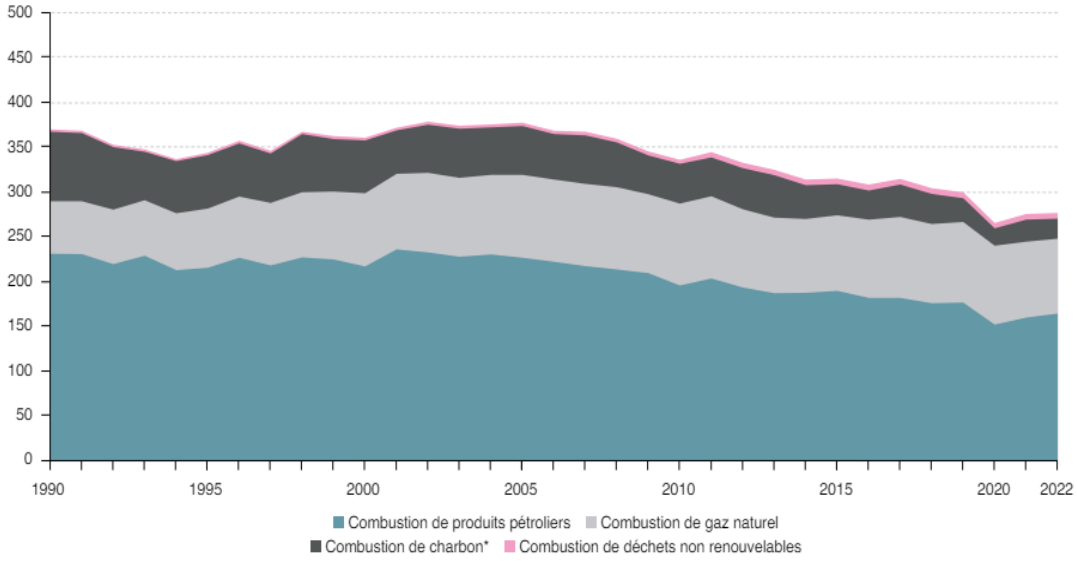
- Fosil yakıtların, taşımacılık, ısınma, enerji dönüşüm sanayisi ve imalat sanayisinde petrol ve türevleri, gaz ve kömür gibi enerji kaynakları olarak kullanılması: Bu yakma işlemi, ağırlıklı olarak karbondioksit (CO₂) yayar.

- Tarım ve hayvancılıkla ilgili biyolojik süreçler: Tarım, büyük oranda ruminantların sindirimi ve hayvancılık atıklarından salınan metan (CH₄) ile azotlu gübrelerin kullanımı sırasında salınan diazot monoksit (N₂O) yayar. Tarım, Fransa'daki toplam CH₄ emisyonlarının %69'unu ve toplam N₂O emisyonlarının %89'unu temsil etmektedir.

- Endüstriyel süreçler ve çözücüler: Bu süreçler CO₂ ve florlu gazlar yayar.

- Atıkların işlenmesi ve değerlendirilmesi: Atık yönetimi, atıkların bozulması sırasında CH₄ ve atıkların yakılması sırasında CO₂ yayılmasına neden olur.

- Arazi kullanımı, arazi değişikliği ve ormanlar: Bu faaliyetler, arazi ve orman yönetimi uygulamalarına bağlı olarak CO₂ ve diğer sera gazlarının emisyonlarını ve emilimlerini etkiler.



Grafik 2.7. 1990-2022 Yılları Arasında Enerji Kaynaklı Fransız CO2 Emisyonları (milyon ton)

Kaynak: İstatistiksel Veriler ve Çalışmalar Dairesi Başkanlığı (SDES), Enerji Bilançosu, 2023

Grafik 2.7, 1990'dan 2022'ye kadar fosil yakıtların yanmasından kaynaklanan CO2 emisyonlarının farklı kaynaklarını göstermektedir. Grafikte yer alan kaynaklar şunlardır: Mavi renk ile gösterilen petrol ürünlerinin yanması, gri renk ile gösterilen doğal gaz yanması, siyah renk ile gösterilen kömür yanması ve pembe renk ile gösterilen yenilenemeyen atıkların yanmasıdır.

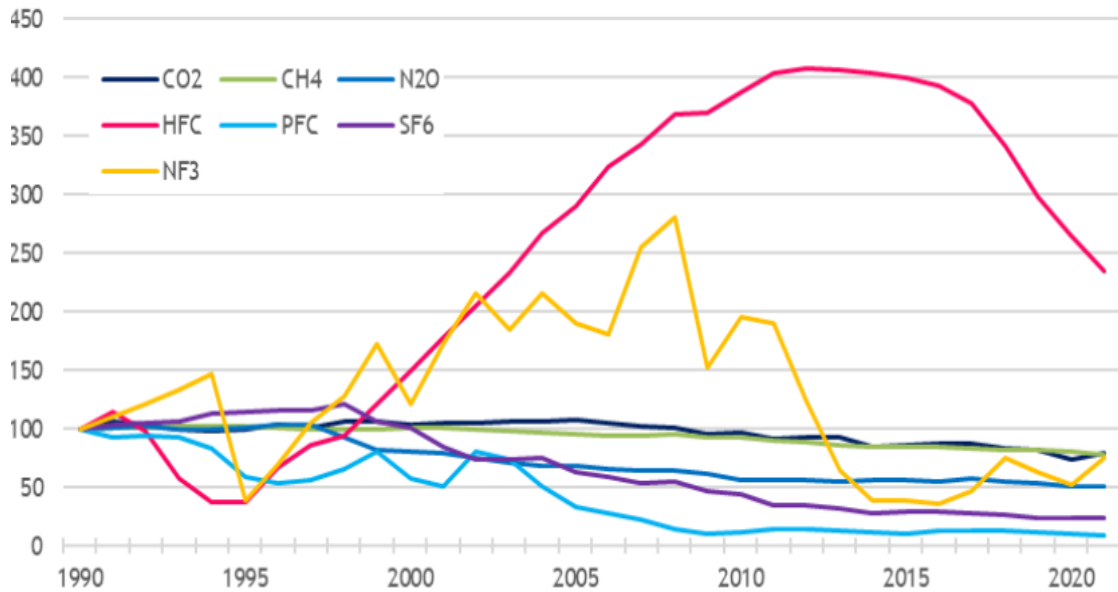
1990'dan 2022'ye kadar genel olarak CO2 emisyonlarında belirgin bir düşüş gözlemlenmektedir. Bu azalma, özellikle kömür ve petrol ürünlerinin yanmasından kaynaklanan emisyonlarda görülmektedir. Doğal gaz yanmasından kaynaklanan emisyonlar ise daha az dalgalanma göstererek nispeten sabit bir seyir izlemiştir. Petrol ürünlerinin yanmasından kaynaklanan emisyonlar en büyük payı oluştururken, bunu doğal gaz ve kömür takip etmektedir. Yenilenemeyen atıkların yanmasından kaynaklanan emisyonlar ise diğer kaynaklara göre oldukça düşük bir seviyede kalmıştır.

Grafik, çevresel vergilendirme politikalarının etkinliğini göstermektedir; çünkü 1990'dan 2022'ye kadar fosil yakıtların yanmasından kaynaklanan CO2 emisyonlarında belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Çevresel vergiler ve teşvikler, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmak için önemli bir rol oynamıştır.

Grafikte, kömür kullanımının azaldığı ve doğal gazın daha fazla kullanıldığı, ancak toplamda fosil yakıtlara bağımlılığın azaldığı görülmektedir. Bu değişiklikler, yenilenebilir enerji kaynaklarına ve enerji verimliliğine yönelik yatırımların artmasıyla uyumludur. Çevresel vergiler, aynı zamanda endüstriler ve tüketiciler üzerinde ekonomik etkiler yaratmış olabilir. Sosyal olarak, enerji geçişinin desteklenmesi ve düşük karbonlu ekonomiye geçiş, uzun vadede sürdürülebilir kalkınma ve çevresel koruma açısından önemlidir.

Sonuç olarak grafik, Fransa'nın çevresel politikalarının ve vergilerinin fosil yakıt kaynaklı CO2 emisyonlarını azaltmada etkili olduğunu göstermektedir. Bu tür politikaların devam etmesi, daha temiz enerji kaynaklarının benimsenmesini teşvik ederek, sera gazı emisyonlarının daha da azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

SDES Fransa'da atmosfere salınan tek sera gazı CO2 değildir. Önceki analizlerin sonuçlarını doğrulamak amacıyla, yeşil vergilerin diğer sera gazları üzerindeki etkisini incelemek gerekmektedir



Grafik 2.8. Fransa'da Genel Sera Gazı (GHG) Emisyonlarının Çeşitli Kaynaklardan Yıllar İçindeki Görelî Değişimi, 1990 Yılı 100 Baz Alınarak (milyon ton)

Kaynak: Citepa, 2023, Secten formatı

Grafik 2.8, 1990'dan 2020'ye kadar çeşitli sera gazlarının (CO₂, CH₄, N₂O, HFC, PFC, SF₆, NF₃) emisyonlarını göstermektedir. Grafik, her bir gazın emisyon düzeyindeki değişiklikleri zaman içinde göstermektedir.

CO₂ (Karbon dioksit) emisyonları, genellikle istikrarlı bir şekilde azalma eğilimindedir. Bu eğilim, fosil yakıt kullanımının azaltılmasına yönelik politikalar ve enerji verimliliği önlemlerinin etkisiyle açıklanabilir. CH₄ (Metan) emisyonları, genel olarak sabit bir seyir izlemektedir. Ancak, tarım ve atık yönetimi sektörlerindeki iyileştirmeler ve yeşil vergilendirme politikaları ile daha fazla düşüş sağlanabilir. N₂O (Diazot Monoksit) emisyonları da zamanla sabit kalmakla birlikte, azotlu gübrelerin kullanımının düzenlenmesi ve alternatif gübreleme yöntemlerinin teşvik edilmesiyle bu emisyonlar da azaltılabilir. HFC (Hidroflorokarbonlar) emisyonları, özellikle 2000'li yıllarda hızlı bir artış göstermiş ancak sonrasında önemli bir düşüşe geçmiştir. Bu düşüş, HFC kullanımını sınırlandıran ve alternatif soğutucu gazların kullanımını teşvik eden politikalar ve vergilendirme önlemleri ile ilişkilidir. PFC (Perflorokarbonlar) ve SF₆ (Kükürt Hekzaflorür) gazın emisyonları da nispeten düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu gazların kullanımını sınırlayan düzenlemeler, emisyonların düşük kalmasına katkıda bulunmuştur. NF₃ (Azot Triflorür) emisyonları, 2000'li yılların ortasında büyük bir artış göstermiş ancak daha sonra önemli ölçüde azalmıştır. Bu eğilim, NF₃ kullanımını düzenleyen politikaların etkisiyle açıklanabilir.

CO₂ emisyonlarındaki azalma eğilimi, karbon vergileri ve yenilenebilir enerji teşvikleri gibi politikalara bağlanabilir. Bu tür politikalar, fosil yakıt kullanımını azaltmayı ve daha temiz enerji kaynaklarına geçişi teşvik etmektedir. CH₄ ve N₂O emisyonlarının sabit kalması, tarım ve atık yönetimi sektörlerindeki düzenlemelerin ve vergilendirme politikalarının etkinliğinin artırılması gerektiğini göstermektedir. Yeşil vergiler, bu sektörlerde daha sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesini teşvik edebilir. HFC, PFC, SF₆ ve NF₃ emisyonlarındaki değişiklikler, bu gazların kullanımını düzenleyen ve sınırlandıran politikaların etkisini göstermektedir. Özellikle HFC emisyonlarındaki düşüş, alternatif soğutucu gazların kullanımını teşvik eden politikaların bir sonucudur.

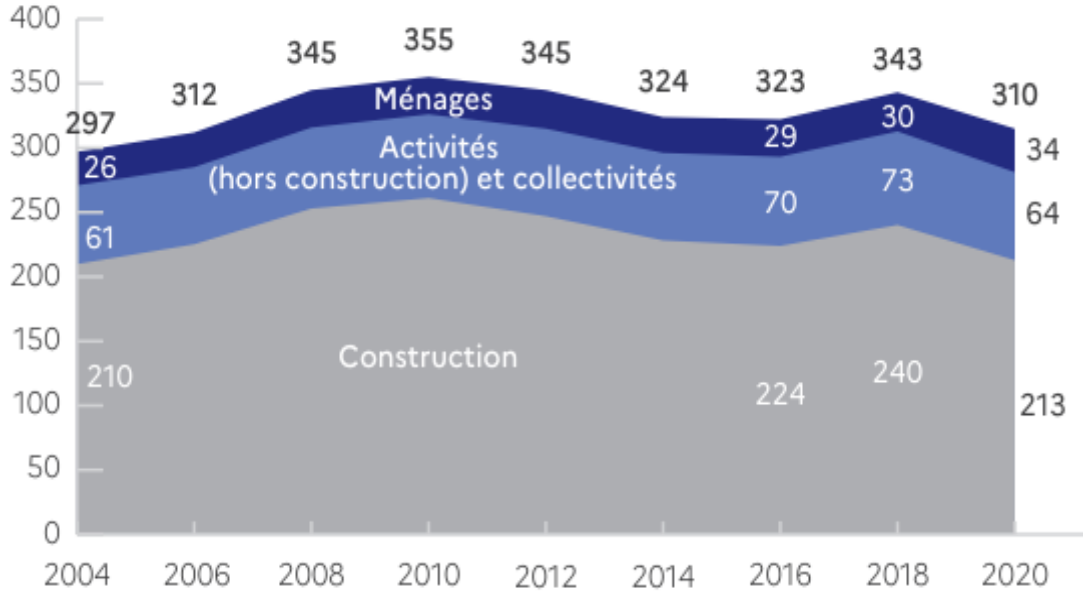
Özetle grafik, yeşil vergilendirme politikalarının çeşitli sera gazı emisyonları üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. CO2 emisyonlarındaki azalma, karbon veya çevre vergileri ve yenilenebilir enerji teşviklerinin başarısını yansıtırken, metan ve diazot monoksit emisyonlarındaki sabitlik, tarım ve atık yönetimi sektörlerinde daha etkili düzenlemelere ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Endüstriyel gazlar üzerindeki çevresel düzenlemeler ise bu gazların emisyonlarını kontrol altına almak için önemli bir araç olduğunu kanıtlamaktadır.

2.2.5.2. Fransız çevresel vergilerinin atık yönetimi üzerindeki etkisi

1990'lı yıllarda OECD tarafından teşvik edilen çevresel vergilendirme politikalarından biri Üreticinin Genişletilmiş Sorumluluğu (REP) kavramıdır. REP kavramı, bir ürünün üreticisinin, ürünün tüm yaşam döngüsü boyunca sorumluluk taşıması gerektiği prensibine dayanmaktadır. Bu yaklaşımın temel amaçlarından çevresel maliyetlerin içselleştirilmesidir. Yani REP, ürünlerin çevresel maliyetlerini (toplama, geri dönüşüm ve bertaraf maliyetleri gibi) yeni ürünlerin fiyatlarına dâhil etmeyi hedefler. Çevresel maliyetlerin doğrudan ürün fiyatına yansıtılması anlamına gelir ve tüketicileri daha çevre dostu ürünler seçmeye teşvik eder.

Üreticilerin, ürünlerini tasarlarırken çevresel faktörleri dikkate almalarını teşvik eder. Atık üretimini kaynağında önlemeyi ve geri dönüşümü kolaylaştırmayı amaçlar. Üreticiler, daha az malzeme kullanımı, geri dönüştürülebilir malzemeler tercih etme ve enerji verimliliği gibi konulara odaklanır. REP, atık yönetim ücretlerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlar ve üreticilerin atıklarını daha verimli yönetmelerini teşvik eder.

2021 yılında Fransa'da uygulamaya konulan REP sistemleri, 16,3 milyon tonluk bir atık kaynağını kapsamaktadır. Bu atıklar hem evsel hem de evsel olmayan atıkları içermektedir (ADEME, 2023). Aşağıdaki analiz, bu tür çevresel politikaların atık yönetimi üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir.



Grafik 2.9. Fransa'daki Atık Üretimi (Milyon ton)

Kaynak: ADEME, 2022, Atık önemli rakamları

Grafik 2.9, 2004-2020 yılları arasında Fransa'da farklı sektörlerden kaynaklanan atık miktarlarını göstermektedir. Atıklar üç ana kategoriye ayrılmaktadır: Hanehalkı (mavi), inşaat sektörü (gri) ve inşaat dışı faaliyetler ile topluluklar (turkuaz).

Toplam atık miktarı, 2004'ten 2020'ye kadar dalgalanmalar göstermektedir. 2004'te 297 milyon ton olan toplam atık miktarı, 2020'de 310 milyon tona ulaşmıştır. En büyük atık kaynağı sürekli olarak inşaat sektörü olmuştur, bu sektördeki atık miktarı zamanla değişim göstermiş, 2004'te 210 milyon ton iken 2020'de 213 milyon ton olmuştur. Hanehalkı kaynaklı atık miktarı, genel olarak artış eğilimindedir. 2004'te 26 milyon ton olan hanehalkı atıkları, 2020'de 34 milyon tona ulaşmıştır. Hanehalkı atıklarının artması, tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler ve nüfus artışı ile ilişkilendirilebilir. İnşaat dışı faaliyetler ve topluluklar tarafından üretilen atık miktarı da artış göstermiştir. 2004'te 61 milyon ton olan bu atık miktarı, 2020'de 64 milyon tona çıkmıştır.

Hanehalkı atıklarındaki artış, çevre vergilendirme politikalarının önemini vurgulamaktadır. Bu artış, tüketim davranışlarını ve atık üretimini doğrudan etkileyen

politikaların gerekliliğini göstermektedir. Hanehalkı atıklarının azaltılması için uygulanan atık vergileri ve geri dönüşüm teşvikleri, bireyleri daha sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarına yönlendirebilir. İnşaat sektöründeki atık miktarındaki dalgalanmalar, çevre düzenlemelerinin ve inşaat sektörü üzerindeki vergilendirme politikalarının etkinliğine işaret etmektedir. İnşaat atıklarının azaltılması için uygulanan vergiler ve geri dönüşüm zorunlulukları, sektörde daha sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesine yol açabilir. İnşaat dışı faaliyetler ve topluluklar tarafından üretilen atık miktarındaki artış, bu sektörlerde daha etkin atık yönetimi politikalarının uygulanmasını gerektirmektedir. Yeşil vergilendirme politikaları, bu sektörlerde atık azaltma ve geri dönüşüm oranlarını artırma hedeflerini desteklemektedir.

2.2.5.3. Fransız çevresel vergilerinin doğal kaynaklar korunması üzerindeki etkisi

SDES verilerine göre, 2021 yılında Fransa'nın görünen iç doğal kaynaklar tüketimi 792 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bu miktarın ölçümü, iç kaynaklardan çıkarılan madenlere ithalatın eklenip ihracatın çıkarılmasıyla elde edilmektedir ve yıllar boyunca önemli eğilimleri yansıtmaktadır. 2007 ve 2014 yılları arasında Fransa'nın maden tüketimi belirgin bir azalma göstermiştir. Bu düşüş, ekonomik, çevresel ve politik faktörlerin bir kombinasyonuna atfedilebilir. Örneğin, 2008 küresel ekonomik krizi, inşaat malzemeleri ve diğer hammaddelere olan talebin azalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda, yeşil vergiler, geçiş politikaları ve kaynak verimliliğini artırmaya yönelik çabalar da bu azalmada önemli rol oynamıştır. 2014 yılından sonra, Fransa'nın madenler tüketimi istikrar kazanmıştır. Bu istikrar, muhtemelen ekonominin kademeli olarak toparlanması ve sanayilerde yapılan düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Arz ve talep arasındaki dengenin sağlanması, hammadde tüketiminin sabit bir seviyede kalmasını mümkün kılmıştır. Ayrıca, işletmelerin yeni teknolojiler ve daha sürdürülebilir uygulamaları benimsemesi, büyüme ve gelişim ihtiyaçlarını karşılarken çevresel etkileri minimize etmiştir (SDES, 2023).

Sonuç olarak, 2007 ve 2014 yılları arasında Fransa’da görünen iç madenler tüketiminin azalması ve 2014’ten sonra istikrara kavuşması, hükümetin çevresel vergi politikalarına verdiği önemi yansıtmaktadır. Çevresel vergilendirme politikaları, mali olmayan diğer faktörler tarafından da desteklenmiş olsa da, maden tüketiminin yönetilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Çizelge 2.7. 1990-2022 Yıllar Arasında Fransa’daki Görünür Yurt İçi Madenler Tüketimi

Milyon Ton	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Biyokütle	204	249	227	225	239	235	259	227	213	249	219	226	200	232	199
Metal cevherleri ve başlıca metal madenleri	30	23	15	17	14	17	18	20	19	20	20	19	17	18	16
Metalik olmayan madenler	446	459	395	417	391	393	373	358	361	379	397	418	388	420	423
Fosil yakıtlar (kömür, petrol, doğalgaz)	146	149	142	140	137	139	126	129	131	133	132	130	107	115	116
Doğal kaynakların toplam yurt içi tüketimi (Mt)	832	885	785	806	788	790	781	740	729	787	776	799	718	792	754

Kaynak: SDES, Çevre raporu, madenler tüketimi, 2023

Çizelge 2.7, Fransa’da yıllara göre görünür yurt içi doğal kaynak tüketimini biyokütle, metal cevherleri ve başlıca metal madenleri, metalik olmayan madenler ve fosil yakıtlar (kömür, petrol, doğalgaz) olmak üzere dört ana kategoride göstermektedir. Veriler, 1990’dan 2022’ye kadar olan dönemi kapsamaktadır.

Çizelgede yer alan verilere göre, Fransa’nın toplam doğal kaynak tüketimi çeşitli dönemlerde dalgalanmıştır. Biyokütle, 2000 yılında 249 milyon ton iken, 2010 yılında 258 milyon tona yükselmiştir. 2014 yılında en yüksek seviye olan 259 milyon tona ulaşmış, ardından 2022 yılında 199 milyon tona düşmüştür. Metal madenleri, 2000 yılında 30 milyon ton iken, 2010 yılında 15 milyon tona düşmüştür. 2022 yılına kadar nispeten sabit kalarak 16 milyon ton civarında seyretmiştir. Metalik olmayan madenler, 2000 yılında 446 milyon ton iken, 2010 yılında 395 milyon tona düşmüştür.

2014 yılında 373 milyon tona kadar düşmüş, ardından 2022 yılında tekrar artarak 423 milyon tona ulaşmıştır. Fosil yakıtlar, 2000 yılında 146 milyon ton iken, 2010 yılında 140 milyon tona düşmüştür. 2014 yılında 126 milyon tona kadar düşmüş, ardından 2022 yılında 116 milyon tona gerilemiştir.

Toplam tüketim, 2000 yılında 832 milyon ton olan toplam tüketim, 2010 yılında 785 milyon tona gerilemiştir. 2014 yılında en düşük seviye olan 740 milyon tona düşmüş, ardından 2022 yılında 754 milyon tona çıkmıştır.

2007-2014 dönemde biyokütle, metalik olmayan madenler ve fosil yakıtların tüketiminde belirgin bir azalma görülmektedir. Azalmanın nedeni, 2008 ekonomik kriziyle birlikte çevresel vergilerin ve politikaların uygulanması olabilir. Çevresel politikalar, doğal kaynak kullanımını azaltmaya yönelik teşvikler ve cezalar içermektedir. 2014 yılından sonra, toplam tüketimde belirli bir istikrar ve hafif artış gözlemlenmektedir. 2014 yılından sonraki dönemde, ekonominin toparlanması ve sanayilerin yeni teknolojiler ile daha verimli üretim süreçlerine geçmesi etkili olabilir. Çevresel vergilendirme politikaları, bu dönüşümü desteklemiş ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli rol oynamıştır. Fosil yakıt tüketiminin 2022 yılına kadar sürekli düşmesi, özellikle karbon vergileri ve fosil yakıt kullanımını azaltmaya yönelik diğer politikaların etkili olduğunu göstermektedir. Bu politikalar, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi teşvik etmiştir. Biyokütle ve metalik olmayan madenlerin tüketimindeki düşüş, çevresel vergilendirme politikalarının bu kaynakların daha sürdürülebilir kullanımı için teşvik edici olduğunu göstermektedir.

Çizelge verileri, Fransa'da çevresel vergilendirme politikalarının doğal kaynak tüketimini azaltma ve sürdürülebilirliğe geçişte etkili olduğunu göstermektedir. 2007-2014 yılları arasındaki belirgin azalma ve 2014 sonrası dönemdeki istikrar, çevresel vergilerin ve politikaların başarılı bir şekilde uygulandığını ve doğal kaynak kullanımını optimize etmeye yönelik adımların atıldığını işaret etmektedir.

İkinci bölümdeki toplanan ve işlenen veriler, Türkiye ve Fransa'daki çevresel vergilerin, hükümet ve hatta yerel yönetim gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturduğunu açıkça göstermektedir. Örneğin, Türkiye'deki kirlilik vergisi ve

Fransa'daki su alma vergisi, yerel yönetim için de önemli gelir kaynakları olduğuna dair somut örneklerdir. Çevresel vergiler, her iki ülkenin ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu vergiler sadece çevreye zararlı davranışları düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda kamu maliyesine de önemli katkılar sağlar. Çevresel vergilerin sadece düzenleyici bir rol oynamakla kalmayıp aynı zamanda finansal kaynak yaratma işlevini de yerine getirdiğini hatırlatmak önemlidir. Çevresel vergiler, sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek ve çevresel projeleri desteklemek için güçlü bir araçtır. Sunulan tablolar ve şekiller tarafından Fransa ve Türkiye'de çevresel vergilerin ekonomik etkisi önemli olduğu gösterilmektedir.

Ayrıca, hava, atıklar ve doğal kaynaklar konularında yapılan analizlere dayanan veriler, çevresel vergi politikaları açısından çeşitli yorumlar sunmaktadır. Fransa'daki çevresel vergi politikalarının, Türkiye'deki duruma kıyasla daha etkili olduğunu göstermektedir. Fransa'da onlarca yıldır uygulanan çevresel vergilerin olumlu etkilerini gözlemlemek mümkündür.

Fransa'daki çevresel vergiler, sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde yavaşlatmıştır. Ekolojik vergiler, kirletici faaliyetlerin maliyetini artırarak, işletmeleri ve bireyleri daha çevre dostu uygulamalara yönlendirmiştir. Örneğin, karbon vergisi, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi ve enerji verimliliğinin artırılmasını teşvik etmiştir. Çevresel vergi politikaları sayesinde atıkların çevreye salınımı istikrarlı ve azalan bir düzeyde tutulmuştur. Depolama ve atık yakma üzerindeki vergiler, geri dönüşüm ve atıkların kaynağında azaltılmasını teşvik etmektedir. Veriler, depolama alanlarına gönderilen atık miktarının azaldığını ve geri dönüşüm oranlarının arttığını göstermektedir. Doğal kaynakların çıkarılmasının azalması, Fransa'daki çevresel vergi politikalarının bir diğer olumlu sonucudur. Kaynakların çıkarılması ve kullanımı üzerindeki vergiler, sanayileri daha verimli teknolojiler benimsemeye ve daha az kaynak tüketen alternatifler aramaya itmiştir. Bu da doğal kaynakların daha sürdürülebilir kullanılmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye'de çevresel vergiler, negatif dışsallıklarla mücadelede yetersiz veya etkisiz görünmektedir. Türkiye'de sera gazı emisyonları artmaya devam etmektedir. Sera gazı emisyonların artışı, ülkenin hızlı teknolojik ve endüstriyel gelişimi ile

ilişkilendirilebilir ve bu durum ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Ancak, çevresel vergilerin yeterince caydırıcı olmaması, emisyonların azaltılması için gereken teşviki sağlamamaktadır. Türkiye’de yeni petrol kuyularının açılması ve yeraltı kaynaklarının keşfi, doğal kaynakların çıkarılmasının artmasına katkıda bulunmaktadır. Çevresel vergi politikalarının eksikliği, bu çıkarım faaliyetlerinin çevresel etkilerini önemli ölçüde azaltmada başarısız olmaktadır. Türkiye’deki atık yönetimi politikaları, çevreye salınan atık miktarını azaltmada yeterince etkili değildir. Fransa’nın aksine, Türkiye’de atıkların kaynağında azaltılması ve geri dönüşümün teşvik edilmesi için çevresel vergi politikaları yeterince uygulanmamaktadır.

Kısacası, Fransa’daki çevresel vergilendirme politikaları, sera gazı emisyonlarının azaltılmasında, atık yönetiminde ve doğal kaynakların çıkarılmasının azaltılmasında etkili olmuştur. Türkiye’de ise çevresel vergilendirme politikaları, hızlı ekonomik büyümeye eşlik eden çevresel dışsallıklarla mücadelede yetersiz kalmaktadır. Türkiye, çevresel vergi politikalarını güçlendirerek ve sürdürülebilir kaynak yönetimini teşvik ederek Fransa’nın uygulamalarından ilham alabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRESEL VERGİLENDİRME POLİTİKALARININ İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

3.1. Türkiye'ye İlişkin Öneriler

Türkiye, yıllardan bu yana güçlü ekonomik büyümesine bağlı, hava emisyonları, enerji tüketimi ve atık üretimi açısından göreceli bir yükseliş kaydetmiştir. Ancak, çözülmesi gereken pek çok çevresel zorlukla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. 2019 OECD raporuna göre, Türkiye, sera gazı emisyonlarının son on yılda en fazla arttığı OECD üyesi ülkedir (OECD, Çevre İncelemeleri: Türkiye 2019). Enerji ve ulaşım sektörlerindeki ince partikül salımları, sağlık açısından ciddi endişeler yaratmaktadır. Aynı OECD çevre incelemeleri doğrultusunda, bugünler belediye atıklarının %90'ından fazlası depolama alanlarına gönderilmektedir.

Türkiye, karşılaştığı olumsuz dışsallıklarla etkili bir şekilde mücadele etmek için çevresel vergilendirme gibi güçlü bir araca sahiptir. Bu konuda hükümetlerin geçmişte attığı adımlar olsa da, istenilen sonuçların elde edilmesi için düzenlemeleri veya politikaları mükemmelleştirmek gerekmektedir.

Türkiye, çevresel vergi niteliği taşıyan tüm vergileri resmileştirerek hukuki bir çerçeve oluşturmalıdır. Bununla birlikte, bu hedefe ulaşmak için bazı adımlar atılabilir. İlk olarak, mevzuatın gözden geçirilmesi gerekmektedir; Türkiye'deki mevcut çevresel vergilerin kapsamı, uygulanabilirliği ve etkinliği üzerine bir değerlendirme yapılmalı. Ardından bu vergiler resmiyete dökülmeli ve açık bir düzenlemeyle tanımlanmalıdır. Ayrıca, çevreye zarar veren faaliyetler için yeni düzenlemeler oluşturulabilir; özellikle karbon emisyonları, su kirliliği ve atık yönetimi gibi alanlarda vergilendirme mekanizmaları geliştirilebilir. Bunun yanı sıra, uluslararası normlara uyum sağlanması önemlidir; çevresel vergilendirme uygulamalarında Avrupa Birliği ve diğer gelişmiş ülkelerin model ve normları dikkate alınarak, Türkiye'nin çevresel vergi düzenlemeleri uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmelidir. Son olarak, şeffaflık ve denetim

sağlanarak, çevresel vergilerin doğru bir şekilde tahsil edilmesi ve etkili bir şekilde harcanması temin edilmeli, bu vergilerin kullanımı titizlikle denetlenmelidir. Çevresel vergilendirme politikalarına dair verilerin merkezi bir platformda toplanması, güncel ve şeffaf bir şekilde sunulması gerektiği düşünülmelidir. Böylece, hem kamuoyu hem de politika yapıcılar daha etkin bir şekilde bilgiye erişebilmektedir.

Çevresel vergilendirme ile ilgili yasa ve politikaların geliştirilmesinde kamu katılımı mekanizmaları güçlendirmelidir. Çevresel vergilendirme ile ilgili yasa ve politikaların geliştirilmesinde kamu katılımı mekanizmaları, alınan kararların şeffaflığı, meşruiyeti ve sahiplenilmesini sağlamak için önemlidir. Çevresel konular ve yasa tasarılarının ya da çevresel vergilendirme politikaların etkileri hakkında vatandaşların eğitilmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir. Vatandaşların eğitilmesi ve bilgilendirilmesi, medya kampanyaları, eğitim programları ya da vatandaş rehberleri aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Yasal dili sadeleştirerek, teknik ve karmaşık terimlerden kaçınıp belgelerin en geniş kitle tarafından erişilebilir olmasını sağlamak önemlidir.

Negatif dışsallıklarla mücadelede, Türkiye'nin taşıma (araçlar) ve enerji (yakıtlar) alanında da reformlar yapması gerekmektedir. Araçlar ve yakıtlar üzerindeki vergi sisteminin yeniden düzenlenmesi, trafik yoğunluğunu azaltmaya yönelik önlemlerin alınması ve yenilenebilir enerjilerin teşvik edilmesi, çevresel hedeflere ulaşmak için esastır. Önerilen reform, kirletici araçlar için vergi muafiyetlerinin kaldırılmasını öngörmektedir. Bu kapsamda, CO₂ emisyonları yüksek olan araçlar için uygulanacak muafiyet ve sübvansiyonlar, özellikle modern emisyon standartlarına uymayan eski araçlar için kaldırılacaktır. Ayrıca, fosil yakıtların, temiz alternatiflere (biyoyakıtlar, elektrik, hidrojen) kıyasla daha pahalı hale gelmesi amacıyla, litre başına CO₂ emisyon seviyesine dayalı bir çevresel vergi entegre edilerek yakıt vergisi gözden geçirilecektir.

Hava kirliliği ile mücadele, özellikle ince partiküller açısından, kamu sağlığı ve çevrenin korunması için hayati bir meseledir. Çevresel vergilendirme, sanayi, işletmeler ve bireyleri emisyonlarını azaltmaya teşvik ederek bu mücadelede önemli bir rol oynayabilir. Hava kirliliği ile mücadeleyi artırmak amacıyla çevresel vergi

mekanizmaları aracılığıyla, partikül emisyonları için bir çevresel vergi uygulanması gerekmektedir. Uygulanacak çevresel vergi, fosil yakıtlarla enerji üretimi, metalurji, çimento ve imalat sanayisi gibi partikül emisyonu gerçekleştiren endüstriyel sektörlere doğrudan bir vergi olarak uygulanmalıdır. Vergi, işletmenin ürettiği partikül emisyonu miktarına orantılı olarak belirlenecektir. Emisyon azaltma teknolojilerinin benimsenmesini teşvik etmek amacıyla, ince partikül salınımını sınırlamak için filtreler, hava temizleme sistemleri veya diğer cihazlara yatırım yapan işletmelere vergi indirimleri sağlanması önerilmelidir.

Bireylerin ve işletmelerin sürdürülebilir davranışlarını çevresel vergilendirme yoluyla teşvik etmelidir. Çevresel vergilendirme aracılığıyla sürdürülebilir davranışları teşvik etmek için, bireylerin ve şirketlerin temiz alternatiflere yönelmeleri amacıyla sübvansiyonlar sağlamak gerekmektedir. Çevresel vergilerden elde edilen gelirlerin, temiz araçların satın alınmasını destekleyen sübvansiyonlar, elektrikli araçlar için şarj istasyonları kurulumu ve hafif ulaşımı (bisiklet, toplu taşıma, yürüyüş) teşvik eden altyapı projelerini finanse etmek için kullanılması; hanelerin, ince partikül emisyonlarının büyük kaynakları olan odun veya kömürle çalışan ısıtma sistemlerini, ısı pompaları veya elektrikle ısıtma gibi daha temiz sistemlerle değiştirmeleri için mali destek sağlaması büyük önem taşımaktadır. Çevre vergilerinden elde edilen gelirler, işletmelere yeşil teknolojilere yatırım yapmaları ve ince partikül emisyonlarını azaltmaları için sübvansiyon sağlamada da yardımcı olmalıdır.

Çevresel vergilerden elde edilen gelirlerin, hava kirliliğini azaltmaya yönelik projelere yeniden yatırılmasını sağlamak, bu projeler arasında ulaşım altyapısının modernizasyonu, temiz teknolojilerin finansmanı ve hava kalitesini artırmaya yönelik yerel girişimlerin desteklenmesi bulunmaktadır. Çevresel vergilerden elde edilen fonların kullanımında şeffaflığı teşvik etmek gereklidir; böylece bu fonların kirlilikle mücadele önlemleri için doğru bir şekilde kullanıldığı garanti edilir ve bu eylemlerin sağladığı faydalar hakkında kamuoyunun bilinçlendirilmesi sağlanır.

Büyük şehirlerdeki trafik sıkışıklığını azaltmak amacıyla şehir içi geçiş ücretlerini artırmak veya yeniden uygulamak gerekmektedir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde, hava kirliliğinin yüksek olduğu yoğun şehir merkezleri de dahil

olmak üzere, en fazla sıklığıyla yaşandığı bölgelerde trafiği sınırlamak için şehir içi geçiş ücreti uygulamasını başlatması veya güçlendirmesi büyük önem taşımaktadır. Ücretin, yoğun saatlere bağlı olarak değişkenlik göstermesi, yoğun trafik dönemlerinde daha yüksek tarifeler uygulanması ve çevreye zararı olmayan veya temel hizmet sağlayan araçlar için muafiyetler sağlanması önerilmektedir. Bu ücretlerden elde edilen gelirlerin, toplu taşıma sistemlerinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir altyapıların (bisiklet yolları, elektrikli araçlar için şarj istasyonları) finansmanında kullanılması amaçlanabilmektedir.

Türkiye, kamusal politikalarında sürdürülebilirliğe ve ekolojik ya da çevresel büyümeye öncelik vermeye devam etmeli, politikaları ve bütçe tahsislerini çevresel taahhütlerle daha uyumlu hale getirmeli, ulusal düzeyde mevcut tüm finansman kaynaklarını seferber etmelidir.

Türkiye, çevresel vergilendirme ile ilgili mevzuatını güçlendirerek, AB ve OECD'nin çevresel vergilendirme normları ve yasalarına uyum sağlamalıdır. Nitekim, OECD ülkeleri çoğu çevresel vergilendirmeyi uzun zaman önce resmileştirmiş ve çevrenin yararına sonuçlar vermiştir. Türkiye, Fransa gibi OECD ülkelerin yasalarından ilham alarak kendi mevzuatını geliştirebilir. İlgili düzenlemeleri yenileyerek daha etkili hale getirmek mümkündür.

3.2. Fransa'ya İlişkin Öneriler

Çevresel vergilendirme, Fransa'da fosil yakıt tüketimini ve sera gazı (GES) emisyonlarını azaltmada etkili bir araç olduğunu kanıtlamıştır. Örneğin: enerji ürünlerine uygulanan çevresel vergiler olumsuz dışsallıkların hafifletilmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, çevresel vergilerin etkisini üst düzeye çıkarmak için, daha sistematik ve tutarlı bir yaklaşımla güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu güçlendirme, çevresel vergilendirmeye daha büyük bir güvenilirlik kazandıracak ve daha sürdürülebilir bir ekonomik modele geçişi kolaylaştıracaktır.

Çevresel vergilerin olumsuz dışsallıklarla mücadeledeki etkinliği tartışılmazdır. Örneğin, karbondioksit (CO₂) emisyonlarına göre motorlu araçlara uygulanan vergiler, ulaşım sektöründe sera gazı emisyonlarının azaltılmasına katkı sağlamıştır.

Bu ilerlemelere rağmen, çeşitli zorluklar devam etmektedir. Çevresel vergilendirme, özellikle en kırılgan hanelerin satın alma gücünü doğrudan etkilediğinde, hâlâ siyasi ve sosyal dirençlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu tutarsızlıklar, ekolojik vergilerin caydırıcı etkisini zayıflatmakta ve ekolojik geçişi engellemektedir. Ayrıca, çevresel vergilendirmenin gelecekteki istikrarı ve gelişimi konusundaki belirsizlik, ekonomik aktörler için bir güvensizlik yaratmaktadır. Net ve öngörülebilir bir finansal çerçevenin eksikliği, altyapı ve temiz teknolojilere uzun vadeli yatırımları caydırmakta, bu da yenilikçiliğin ve geniş çapta yeşil çözümlerin benimsenmesinin yavaşlamasına neden olmaktadır.

Fransa'da çevresel vergilerin etkinliğini artırmak için öneriler aşağıda bulunmaktadır.

İlk olarak çevresel vergilendirme, Fransız vergi sistemine entegre edilmelidir. Çevresel vergilendirme, genel vergi ve bütçe çerçevesi ile tutarlı bir ekonomik politika aracı olmalıdır. Üretilen gelirler aracılığıyla makroekonomik genel hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu hedefler arasında zorunlu vergilerin azaltılması (özellikle düşük verimli 'küçük vergilerin' kaldırılması yoluyla), kamu açığının denge seviyesine yaklaştırılması ve kamu harcamalarının azaltılması yer almaktadır.

Çevresel vergilendirmenin geliştirilmesi, ekonomik açıdan en verimsiz olan üretim vergileri gibi, işletmelerin faaliyet seviyesinden veya sonuçlarından bağımsız olarak ödemek zorunda oldukları vergiler üzerinde bir azalma sağlayabilir. Çevre vergilerinin artırılması ve bunun karşılığında üretim üzerindeki bu vergilerin azaltılması, derinlemesine incelenmesi gereken ilginç bir yol sunmaktadır. Üretim üzerindeki vergilerin kaldırılması, çevreye zarar veren bazı işletmeler için vergi harcamalarının reformu için bir fırsat sunabilir. Bu bağlamda çevre vergilerinin güçlendirilmesi, hem çevresel hem de ekonomik açıdan etkili bir araçtır.

Fransız yeşil vergilendirmesinin gelişimi ayrıca geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Şu anda, geniş anlamda çevresel gelirler ve harcamaların takibini yapan kapsamlı bir belge mevcut değildir, ancak birkaç bütçe belgesi bulunmaktadır (örneğin

Yeşil Bütçe⁴). Kamu eyleminin bu konuda şeffaflığını teşvik etmek amacıyla, mevcut bütçe belgelerinin tutarlı ve erişilebilir bir şekilde bir araya getirilmesi ve bütçe ile vergi politikalarının ulusal çevre ve iklim hedefleriyle tutarlılığının incelenmesi faydalı olacaktır. En azından, ekolojik vergilendirme için özel bir belge veya bütçe gereklidir çünkü halk, bu vergilendirmenin gelişimi ve makroekonomik, bütçesel ve çevresel etkileri hakkında genel bir bakış açısına sahip olmalıdır. Genel olarak, çevresel vergilerin ekonomik, bütçesel ve çevresel etkilerini değerlendirmek için yapılan analizler daha kapsamlı ve detaylı hale getirilmelidir. Bu bağlamda, mevcut bütçe belgeleri, vergi politikası analiz araçları ve çevresel veri setleri gibi kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Özellikle, bu unsurların ekolojik vergilendirme politikalarının daha kapsamlı ve etkili değerlendirilmesinde nasıl katkı sağlayabileceği üzerinde durulmalıdır. Çevresel vergilendirme ile ilgili mevcut veriler, araçlar ve belgeler daha etkin bir şekilde kullanılmalı, böylece şeffaflık ve verimlilik artırılmalıdır.

Çevre vergilerinin gelirlerinin kullanımı ve ilgili konular hakkında daha iyi bir iletişim sağlanarak, çevre vergilerin toplumsal kabul edilebilirliğinin artırılması ve Fransız ekolojik politikasının somutlaştırılması hedeflenmelidir. Çevre vergilerinin toplumsal kabulünü güçlendirmek ve bölge bazında sağlanan desteklerin takibini sağlamak amacıyla kamu fonlarıyla finanse edilen çevresel yerel projelerin doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Genel olarak, vergi mükelleflerinin ödedikleri çevre vergilerini özetleyen, ilgili sorunlarla ve bu vergilerin kullanım alanlarıyla ilgili bilgileri içeren bir belgeye sahip olmaları arzu edilmektedir.

Çevresel vergiler, tüm sera gazı emisyonlarını kapsamalıdır. Öncelikle, çevresel zararların gerçek maliyetlerini daha iyi yansıtmak amacıyla çevresel vergilerinin oranlarını kademeli olarak artırmak gerekmektedir. Bu kademeli artırma, ekonomik aktörler davranışların ve yatırımların uyum sağlaması için gereken bir unsurdur. Fransa'nın tüm bu emisyonları azaltılması için, enerji ve elektrik sektöründe karbon için taban fiyatı belirlemek üzere Avrupa düzeyinde müzakereler yapılması gerekmektedir. Sera gazı emisyonlarını yüksek olan işletmelere yönelik fiyat artışı

⁴ <https://datavision.economie.gouv.fr/budget-vert/?view=Toutes%20missions%20confondues>

önermelidir. İklimle ilgili hidroflorokarbonların (HFC) etkilerine uygun bir fiyatlandırma uygulaması gerekmektedir. Hükümet, güçlü sera gazları olan HFC'ye yönelik teşvik edici bir vergi uygulamayı taahhüt etmiştir ve bu önlemlerin, ilgili sanayi sektörünün dönüşümünü hızlandırmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Gerçekten de HFC'lerin ısıtma gücü, CO₂'ye göre 700 ile 15,000 kat daha yüksektir ve Fransa'daki sera gazı emisyonlarının %5'ini temsil etmektedir (Bureau ve Peyrol, 2018:30). HFC'ler üzerindeki çevresel vergi, HFC'nin emisyonlarının hızlı bir şekilde azalmasını sağlayacak ve farklı durumlar için uygun çözümlerin araştırılmasını teşvik edecektir. Bureau ve Peyrol'a göre, bu tür çevresel vergi, zaten bazı Avrupa ülkelerinde (İsveç, Danimarka, İspanya, Polonya, Slovenya) mevcuttur (2018:30). Vergi oranları, ilgili tarafların uyum sağlamasına olanak tanımak amacıyla kademeli olarak belirlenecektir.

SONUÇ

Çevresel vergilendirme, negatif dışsallıklarla mücadele aracı olarak, modern çevre yönetiminde vazgeçilmez bir kaldıraç haline gelmiştir. Fransa ve Türkiye’de uygulanan çevresel vergilendirme yöntemlerin karşılaştırmalı analizi, bu iki ülkenin çevreye zarar veren ekonomik faaliyetleri düzenleme biçimlerinde yapısal ve uygulama açısından farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Fransa’da çevre vergilendirmesi, olumsuz dışsallıkların çevre üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla devletin önemli çeşitli kaynakları (yapısal, hukuki, mali) harekete geçirdiği proaktif bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşım, fosil yakıt endüstrileri, ulaşım ve enerji gibi kirlilik üreten sektörleri özel olarak hedefleyen çeşitli vergileri içeren sağlam ve yerleşik bir yasal çerçeveye dayanmaktadır. Fransa, iddialı çevresel vergilendirme reformları benimseyerek ekolojik geçişte Avrupa’nın lider bir ülkesi olarak konumunu güçlendirmeyi başarmıştır. Örneğin, CO₂ emisyonlarına uygulanan çevresel vergiler, son yıllarda sera gazı emisyonlarının önemli ölçüde azaltılmasına katkıda bulunan simgesel önlemler arasında yer almaktadır. Ayrıca, çevresel vergilendirme politikalarının uygulanmasında sağlanan şeffaflık, ekonomik aktörlerin daha fazla sorumluluk üstlenmesini ve sonuçların daha etkili bir şekilde izlenmesini sağlamaktadır.

Fransız çevresel vergilendirme modelinin güçlerinden biri, çevresel vergilerin uygulanmasından sorumlu yapıların çeşitliliğinde yatmaktadır. Ekolojik Geçiş, Enerji, Çevre ve Maliye Bakanlıkları gibi merkezi bakanlıkların yanı sıra, çevresel vergilerin yönetimi ve tahsilatında aktif rol oynayan yerel yönetimler gibi merkezi olmayan yapılar da bulunmaktadır. Merkezi olmayan aktörler, genellikle her bölgenin kendine özgü çevresel sorunlarına daha yakın olduklarından, çevresel vergilendirme politikalarının yerel çevresel koşullara daha iyi uyarlanmasına katkı sağlar. Böylece, Fransa’daki çevresel vergilendirme, bölgeler arasında farklılaşan politikalarla çok seviyeli bir yönetim yapısı etrafında şekillendiren ulusal düzeyde uyumlu bir çerçeveye bağlı kalmaktadır.

Buna karşın, Türkiye’de çevresel vergilendirme çerçevesi hem belirsiz hem de kurumsallaşmamıştır. Fransa’nın aksine, Türkiye’de çevresel vergilendirme olarak adlandırılacak gerçek bir sistem bulunmamakta, bunun yerine daha çok çevre dostu davranışları teşvik etmeye yönelik yasalar ve düzenlemeler mevcuttur. Mevcut olan yasalar ve düzenlemeler, sürdürülebilir kabul edilen faaliyetler için vergi muafiyeti ya da çevreye zarar veren faaliyetlere uygulanan vergiler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu düzenlemelerin resmî bir çevresel vergilendirme çerçevesine oturtulmamış olması, çevresel vergi politikalarının etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, doğal kaynaklar ve kirlilik veya enerji gibi sektörlerde çevresel vergilerin özelliği taşıyan vergiler mevcut olmasına rağmen, bu vergilerin uygulanması sistematik değildir ve özellikle kirlilik konusunda olumsuz dışsallıkların azaltılması açısından beklenen sonuçlar sınırlıdır.

Türkiye’deki önemli sorunlardan biri, çevresel vergiler konusunda şeffaflık ve belgelerin eksikliğidir. Fransa’da bu vergilerin resmi bir şekilde kaydedildiği ve kamuya açık bir şekilde erişilebilir olduğu göz önüne alındığında, Türk vatandaşları ve işletmeleri çevresel nitelikli vergiler hakkında sınırlı bir görünürlüğe sahiptir. Bu durum, çevresel vergilendirme tedbirlerin olumsuz dışsallıklar üzerindeki etkisini, örneğin hava kirliliği veya doğal kaynakların tüketimi gibi konularda değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Örneğin, Fransa, çevre vergileri sayesinde sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde azaltmayı başarmışken, Türkiye henüz bu tür ilerlemeler kaydedememiştir. Ayrıca, Fransa, teşvik edici vergilerle fosil kaynaklara olan bağımlılığını kademeli olarak azaltırken, Türkiye bu kaynakların kullanımını artırmaya devam etmekte ve bu durum çevresel olumsuz dışsallıkları daha da kötüleştirmektedir.

Fransa ve Türkiye’nin çevresel vergilendirmeyi negatif dışsallıklara karşı bir araç olarak kullanma aşamalarının farklı olduğu açıktır. Fransa, sistematik reformları sayesinde vergi politikalarını ölçülebilir ve anlamlı sonuçlar elde edecek şekilde yönlendirebilmiştir. Buna karşın Türkiye, vergi uygulamalarını çevresel hedefleriyle uyumlu hale getirmekte zorluk yaşamaktadır. Ancak, Türkiye’nin daha tutarlı bir çevresel vergi çerçevesi oluşturmak için dayanabileceği yasal temellere sahip

olduğunu önemsemek önemlidir. Türkiye'nin, çevresel niteliği olan vergileri resmi olarak düzenlemesi, doğru bir şekilde belgelemeleri ve bu bilgileri halkın erişimine açması gerekmektedir. Bu şeffaflık, sadece ekonomik aktörlerin farkındalığını artırmakla kalmayacak, aynı zamanda uygulanan çevresel vergilendirme önlemlerin meşruiyetini de güçlendirecektir.

Gelecekte, Türkiye yalnızca çevresel nitelikli vergileri resmîleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda olumsuz dışsallıklarla mücadele konusunda uluslararası normların, özellikle 2015 yılındaki imzalanan Paris Anlaşması ve OECD normları gibi, daha kararlı bir şekilde uygulanmasına da odaklanmalıdır. Şu anda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tartışılan karbon vergisi projesi, bu yönde önemli bir ilk adım niteliği taşıyabilir. Karbon vergisi, işletmeleri karbon emisyonlarını azaltmaya teşvik etmek ve yatırımları daha temiz teknolojilere yönlendirmek için öneme sahiptir.

Sonuç olarak, çevresel vergilendirme, olumsuz dışsallıkları azaltmak için güçlü bir araç olmasına rağmen, tek başına etkili olamaz. Tam anlamıyla etkili olabilmesi için, yeşil teknolojilere yönelik sübvansiyonlar, emisyon kotası sistemleri veya fosil kaynakların kullanımı üzerine sıkı düzenlemeler gibi diğer mekanizmalarla desteklenmelidir. Fransa, çevresel vergilendirme etkisini maksimize etmek için değerlendirme araçlarını geliştirmeli ve özellikle ulaşım ile fosil enerji sektörlerindeki vergilerini yeniden düzenlemelidir. Türkiye ise, sürdürülebilirlik yolunu takip etmek istiyorsa, çevresel vergi politikalarını hızlı bir şekilde yapılandırmalı ve resmîleştirmelidir.

KAYNAKLAR

- AFAD. (2009, Mayıs 29). *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*. afad.gov.tr: <https://www.afad.gov.tr/kbrn/cernobil-nukleer-santral-kazasi> adresinden alındı
- Alain Boyer in “Introduction au droit fiscal” (2020), pages 161 à 174-
<https://www.cairn.info/introduction-au-droit-fiscal--9782340037953-page-161.htm>.
- Ateş, M. A. (2020), Elektrik Tüketim Vergisi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (2020): 434-503. *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 2, no: 2, 434-503*.
- Aydınoğlu, A., & Özdemir, B. (2022). Yeşil Mutabakat: Tarihçe ve akademik araştırmaların incelenmesi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi, 11(2)*, , 107-121. doi:<https://doi.org/10.47934/tife.11.02.02>
- Aydoğdu, M. H. (2023). Türkiye’de Son Çeyrek Yüzyılda Gerçekleşen Belediye Atıksu Göstergelerinin Değerlendirmesi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(70)*, 3373-3379. doi:DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj>.
- Başak Ö. D., Cengizhan G. (2022) The Importance of Green Tax in Reducing Carbon Emissions: The Case of G-7 Countries Karbon Emisyonlarının Azaltılmasında Yeşil Vergilerin Önemi: G-7 Ülkeleri Örneği., *Abant Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Abant Social Sciences 2023, 23(2): 892-903*, doi: 10.11616/asbi.1219062.
- Berta, Nathalie. Le concept d’externalité de l’économie externe à “l’interaction directe”: quelques problèmes de définition. 2008. (halshs-00270672).
- Bertrand Valiorgue. Actions collectives et traitement des externalités négatives. Business administration. Université Clermont Auvergne (UCA), 2016. [fftel-03041611f](https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00304161/f)
- Bilgici, Y., & Ubay, B. (2021). Karbon Fiyatlandırmasında Emisyon Ticaret Sistemi ve Önemi. *Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences KLUJFEAS, 47-72*.
- Birleşmiş Milletler, 2015, Paris İklim Anlaşması.
- British Columbia Government, British Columbia’s Carbon Tax, <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/environment/climate-change/clean-economy/carbon-tax>
- Chiroleu-Assouline, Mireille, La fiscalité environnementale, instrument économique par excellence. *Revue française de finances publiques, 2011, 114, pp.17-25*. [ffhalshs-00607596f](https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00607596/f)

- Cural Mehmet ve Saygı Halil Emre - Avrupa Birliğinde Çevre Vergisi Uygulamaları Ve Çevre Vergilerinin Geleceğini- Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 25, Sayı 1, 2016, Sayfa 77-92.
- Daguet, S. (2014). Payer pour polluer?: La fiscalité écologique. PPUR Presses polytechniques.
- DILA, Fiscalité écologique : où en est la France ? 12 Nisan 2020, <https://www.vie-publique.fr/eclairage/270490-fiscalite-ecologique-ou-en-est-la-france>
- Ersan ÖZ, M. E. (2020). The Effects Of Agglomeration Externalities On Sectoral Employment Growth in Turkey. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 67-102. doi:<https://doi.org/10.14520/adyusbd.637145>
- Ertekin, Ş., & Dam, M. M. (2020). Türkiye’de Çevre Vergilerinin Çevresel Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Special Issue on 3rd International EUREFE Congress*, 66-87. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1036152> adresinden alındı
- Göksel, B. N. (2014). Çevre Temizlik Vergisinden Ayrı Olarak Katı Atık Bertaraf Ücretinin Tahsili Çifte Vergilendirme Teşkil Eder mi? *Özgür Law Firm*.
- Gündüz, İ. O. (2013). Bir Çevre Vergisi Türü Olarak Enerji Vergisi: Fosil Yakıtların Vergilendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, 111-126.
- Gürsoy Umur, 2022, <https://yesilgazete.org/insan-kaynakli-cevre-yikimlarinda-bugun-buyuk-londra-dumanli-sisi/>
- Hal R. Varian, (2010). Intermediate Microeconomics, A Modern Approach, Eighth Edition, University of California at Berkeley.
- Jamali, A. (2005). *Ekolojik Vergiler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/40530.pdf> adresinden alındı
- Kargı, V., & Yüksel, C. (2010). Çevresel dışsallıklarda kamu ekonomisi çözümleri. *Maliye Dergisi*, 159, 183-202.
- Kayaer, M. (2013). Bir çevre koruma aracı olarak çevresel vergilerin, sübvansiyon ve teşviklerin ve dış yardımların kullanılması.
- Laffont, J. J. (1975). Note historique sur les effets externes. *L’Actualité économique*, 51(3), 420-433.
- Mankiw, N. G. (2020). Principles of economics. Cengage Learning.
- Maria Zanoni, M. (1989). Nature et développement: Écologie et luttes sociales au Brésil. *L’Homme et la Société*, 91(1), 129-147.

- OECD, Fransa’da çevre politikaları: küresel ve yerel dışsallıkların içselleştirilmesi, OECD Ekonomik Çalışmaları 2011/5 (No. 5), sayfa 135 ila 176, <https://www.cairn.info/revue-etudes-economiques-de-l-ocde-2011-5-page-135.htm> adresinden alındı
- OECD Çevre İncelemeleri: Türkiye 2019 (Kısa Versiyon); https://www.oecd.org/fr/publications/examens-environnementaux-de-l-ocde-turquie-2019-version-abregee_405578df-fr.html
- Olivier Godard. Les permis d’émission négociables et la lutte contre la pollution atmosphérique. Séminaire Économie de l’environnement du Commissariat Général du Plan, Oct 1998, France. ffh100622857f
- Otroshchenko, L. S., & Proshunina, A. A. (2019). The phenomenon of “Externalities” as market failures. *Efektivna ekonomika*, 1-7. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/231770459.pdf>
- Özden, E. (2016). Türk Vergi Sisteminin Çevre Vergilerinin İstihdamda Artış Sağlamaya Yönelik İkincil Amaçlı Kullanımına Yönelik Revizesi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 500-531.
- Parchomovsky, G., & Siegelman, P. (2012). Cities, property, and positive externalities. *Wm. & Mary L. Rev.*, 54, 211.
- Paşaoğlu, A. (2013). Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Programı. *Eyüp Hasdal-Kemberburgaz Yolu Göktürk Mevkiinde Otoyoldan Kaynaklanan Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi, Gürültü Haritasının Hazırlanması Ve Gürültü Perdesi Modeli*. İstanbul, Türkiye: Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü.
- Patrick Criqui, Alban Kitous, Loreta Stankeviciute. Politiques climatiques en Europe et mise en oeuvre du système de quotas d’émission négociable. 2005. ffh100622857f
- Principles of Economics by University of Minnesota available on: <https://sites.bu.edu/manoveec101/files/2019/04/UMinnMicroeconomics.pdf>
- Remeur Cécile, Comprendre la fiscalité environnementale, Les politiques de l’Union – Aperçu EPRS | Service de recherche du Parlement européen Service de recherche pour les députés PE 646.124 – janvier 2020.
- Salvatore, D. (2006). *Microeconomics: theory and applications*, 4th edition. OUP Catalogue.
- Samancı, M., & Karagöz, B. (2019). Türkiye’de Çevre Temizlik Vergisinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), 73-92.

- Sigalı, S., & Balsarı, Ç. K. (2018). Theoretical Insights On Integrated Reporting And Externalities. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Special Issue), ös859-ös869, 859-869. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/635172>
- Simone Schucht, 2004, Environmental Pollution And Product Charges in Armenia: Assessment of Reform Progress and Directions for Further Improvement, OECD.
- South Dublin City Council, Plastic Bag Levy, <https://www.sdcc.ie/en/services/environment/recycling-and-waste/waste-regulations/plastic-bag-levy/#:~:text=The%20Plastic%20Bag%20Levy%20was,meats%20and%20certain%20other%20products>.
- Suluk, S. (2022). Ekonominin renkleri: sürdürülebilir mavi ekonomi bağlamında Türkiye'nin değerlendirilmesi. *Dumlupınar üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 74, 132-150; 2022, 132-150. doi:10.51290/dpusbe.1123257
- Taş, S., & Engin, R. (2023). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze vergi politikaları ve vergi yükünün gelişimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Ekim 2023, Cilt:26 Sayı:49-1*, , 345-369.
- Tayla, Y. (2012). Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri Ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12*, 435-467.
- Tekin, A., & Şaşmaz, M. Ü. (2016). Küreselleşme sürecinde ekolojik riskleri azaltmada çevresel vergilerin etkisi: Avrupa Birliği örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(1), 1-17.
- Times, T. N. (2014, May 14). Remembering a City Where the Smog Could Kill. New York, Amerika Birleşik Devletleri, ABD. <https://www.nytimes.com/2017/02/28/nyregion/new-york-city-smog.html> adresinden alındı
- Transport for London, Congestion Charge, <https://tfl.gov.uk/modes/driving/congestion-charge>
- Tümer, Ö. (2023). Hava Kirliliğine Ait En Eski İzler. *Türk Toraks Derneği*, 46-58. <https://www.toraks.org.tr/site/sf/books/2023/03/4314ed4434b07e35d0f9155a9ff10c6d02860d9ad938669a64140126436a5ea6.pdf> adresinden alındı
- Uğurlu, U. (2014). Orman Ürünleri KDV Tevkifatında Tereddüt Edilen Bazı Hususlara İlişkin Açıklamalar. *Vergi Raporu (Makaleler) sayı : 17 8*, 95-100.
- Uzun, M. (2016). Türkiye'de Madencilik Sektörünün Vergilendirilmesi. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 16*, 83-112.
- Vatn, A., & Bromley, D. W. (1997). Externalities—a market model failure. *Environmental and resource economics*, 9, 135-151.

- Vergi Konseyi. (2023). *Yeşil Vergileme: Uluslararası Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Çalışma Grubu Raporu)*. Ankara: T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı. 04 17, 2024 tarihinde <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/8/2024/01/5Yesil-Vergileme-Uluslararası-Gelismeler-SorunlarCozum-Onerileri-2023-1-1.pdf> adresinden alındı
- WHO, Taxes on sugary drinks. Why do it?, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/260253/WHO-NMH-PND-16.5Rev.1-eng.pdf>
- Yıldız, S. (2017). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Karbon Vergisi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 367-384.
- Zeren, G. (2023). *Türkiye’de Olumsuz Dışsallıklar Yaratan Ürünler Üzerinde Özel Tüketim Vergilerinin Etkilerinin Davranışsal İktisat Perspektifinde İncelenmesi (Doktora Tezi)*. Bursa, Türkiye Cumhuriyeti: Bursa Uludağ Üniversitesi. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/server/api/core/bitstreams/612290e2-4a23-423e-89f7-4affa954d8a2/content> adresinden alındı
- Zhu, J., & Chertow, M. (2016). Greening Industrial Production through Waste Recovery: “Comprehensive Utilization of Resources” in China. *ACS Publications, Environ. Sci. Technol.*, 2175–2182.

İnternet Adresleri

- Emisyon Ticaret Sistemi ve SKDM İlişkisi, 23 ŞUBAT 2024, <https://ticaret.gov.tr/data/65dc9d3113b8762768385d66/>
- Türkiye’nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2023), https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/uyum_stratejisi_eylem_plan_i_TR.pdf
- <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/ab-emisyon-ticaret-sistemi>
- www.legifrance.gouv.fr
- <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/duyurular/ck6615gekap-20230103113431.pdf>
- <https://www.ecologie.gouv.fr/fiscalite-des-energies>
- <https://entreprendre.service-public.fr/vosdroits>
- https://bofip.impots.gouv.fr/bofip/12765-PGP.html/identifiant=BOI-BAREME-000039-20240221#III._Bareme_de_la_composante_18
- <https://www.eau-seine-normandie.fr/les-aides-et-redevances/les-redevances/prelevement-pour-alimentation-en-eau-potable>
- <https://www.eau-seine-normandie.fr/les-aides-et-redevances/les-redevances/pollution-de-l-eau-d-origine-domestique-et-modernisation-des-reseaux-de-collecte>
- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_17_50/default/table?lang=fr

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_tax/default/line?lang=fr
https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation-trends_en
<https://www.compareyourcountry.org/environmental-taxes/en/1/all/default>
<https://www.worldbank.org/en/programs/the-global-tax-program/environmental-taxes#1>
<https://climat.be/politique-climatique/europeenne/echange-de-quotas-d-emission>
<https://www.ecologie.gouv.fr/fiscalite-carbone>
<https://www.resmigazete.gov.tr>



EKLER

Ek-1: 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Türk Kanununun 12 Maddesinin (5) Numaralı Fıkrasında, Kanuna Ekli (I) Sayılı Listede Yer Alan Maktu Vergi Tutarları

(A) CETVELİ				
G.T.İ.P. NO	Mal İsmi	Eski Vergi Tutarı (TL)	Yeni Vergi Tutarı (TL)	Birimi
2710.12.11.00.00	(Hafif yağlar ve müstahzarları) Özel bir işleme tabi tutulacak olanlar	0	0	Kilogram
2710.12.31.00.00	Uçak benzini	0	0	Litre
2710.12.41.00.00	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçmeyenler) Oktanı (RON) 95'den az olanlar	6,4049	8,0451	Litre
2710.12.45.00.11	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçmeyenler) (Oktanı (RON) 95 veya daha fazla fakat 98'den az olanlar) Kurşunsuz benzin 95 oktan	7,5265	9,454	Litre
2710.12.45.00.13	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçmeyenler) (Oktanı (RON) 95 veya daha fazla fakat 98'den az olanlar) Kurşunsuz benzin 95 oktan (E 10)	7,5265	9,454	Litre
2710.12.45.00.18	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçmeyenler) (Oktanı (RON) 95 veya daha fazla fakat 98'den az olanlar) Diğerleri	7,5265	9,454	Litre
2710.12.49.00.11	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçmeyenler) (Oktanı (RON) 98 veya daha fazla olanlar) Kurşunsuz benzin 98 oktan	7,8899	9,9105	Litre
2710.12.49.00.12	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçmeyenler) (Oktanı (RON) 98 veya daha fazla olanlar) Kurşunsuz benzin 98 oktan (E 10)	7,8899	9,9105	Litre
2710.12.49.00.18	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçmeyenler) (Oktanı (RON) 98 veya daha fazla olanlar) Diğerleri	7,8899	9,9105	Litre
2710.12.51.00.00	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçenler) Oktanı (RON) 98'den az olanlar	6,4943	8,1574	Litre
2710.12.59.00.00	(İçindeki kurşun miktarı litrede 0,013 gramı geçenler) Oktanı (RON) 98 veya daha fazla olanlar	6,4943	8,1574	Litre
2710.12.70.00.00	Benzin tipi jet yakıtı	0	0	Litre
2710.19.21.00.00	(Kerosen) Jet yakıtı	0	0	Litre
2710.19.43.00.11	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçmeyenler) Motorin	7,0559	8,8629	Litre
2710.19.43.00.17	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçmeyenler) Damıtık denizcilik yakıtı	6,1588	7,736	Litre
2710.19.43.00.29	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçmeyenler) Diğerleri	6,1588	7,736	Litre
2710.19.46.00.18	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçen fakat % 0,002'yi geçmeyenler) Damıtık denizcilik yakıtı	6,1588	7,736	Litre
2710.19.46.00.29	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçen fakat % 0,002'yi geçmeyenler) Diğerleri	6,1588	7,736	Litre
	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,002'yi geçen fakat % 0,1'i geçmeyenler)			
2710.19.47.00.18	Damıtık denizcilik yakıtı	6,1588	7,736	Litre
2710.19.47.00.19	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,002'yi geçen fakat % 0,1'i geçmeyenler) Diğerleri	6,1588	7,736	Litre
2710.19.48.00.11	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,1'i geçenler) Damıtık denizcilik yakıtı	5,9185	7,4342	Litre
2710.19.48.00.18	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,1'i geçenler) Diğerleri	5,9185	7,4342	Litre
2710.20.11.00.11	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçmeyenler) Motorin	7,0559	8,8629	Litre
2710.20.11.00.19	(Gaz oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçmeyenler) Diğerleri	6,1588	7,736	Litre
2710.20.15.00.00	(Gaz oiller) Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,001'i geçen fakat % 0,002'yi geçmeyenler	6,1588	7,736	Litre
2710.20.17.00.00	(Gaz oiller) Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,002'yi geçen fakat % 0,1'i geçmeyenler	6,1588	7,736	Litre
2710.20.19.00.00	(Gaz oiller) Ağırlık itibarıyla kükürt oranı % 0,1'i geçenler	5,9185	7,4342	Litre
2710.20.90.00.00	Diğer yağlar (2710.12.90.00.11, 2710.12.90.00.19, 2710.19.29.00.00 G.T.İ.P. numaralı malların biodizel ihtiva edenleri ile 2710.19.81, 2710.19.83, 2710.19.85, 2710.19.87, 2710.19.91, 2710.19.93 ve 2710.19.99 alt pozisyonlarında yer alan malların biodizel ihtiva edenleri hariç)	5,9185	7,4342	Litre
2710.19.62.00.10	(Fuel oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt miktarı % 0,1'i geçmeyenler) Kalorifer Yakıtı	1,6336	2,0519	Kilogram
2710.19.62.00.11	(Fuel oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt miktarı % 0,1'i geçmeyenler) Fuel oil	1,6336	2,0519	Kilogram
2710.19.62.00.31	(Fuel oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt miktarı % 0,1'i geçmeyenler) Artık denizcilik yakıtı	1,6336	2,0519	Kilogram
2710.19.62.00.39	(Fuel oiller) (Ağırlık itibarıyla kükürt miktarı % 0,1'i geçmeyenler) Diğerleri	1,6336	2,0519	Kilogram

2710.19.64.00.10	(Fuel oiller) (Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 0,1'i geçen fakat %1'i geçmeyenler) Kalorifer Yakıtı	0,8134	1,0217	Kilogram
2710.19.64.00.11	(Fuel oiller) (Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 0,1'i geçen fakat %1'i geçmeyenler) Fuel oil	0,8134	1,0217	Kilogram
2710.19.64.00.31	(Fuel oiller) (Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 0,1'i geçen fakat %1'i geçmeyenler) Artık denizcilik yakıtı	0,8134	1,0217	Kilogram
	(Fuel oiller)			
2710.19.64.00.39	(Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 0,1'i geçen fakat %1'i geçmeyenler) Diğerleri	0,8134	1,0217	Kilogram
2710.19.68.00.11	(Fuel oiller) (Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 1'i geçenler) Yüksek kükürtlü fuel oil	0,7688	0,9656	Kilogram
2710.19.68.00.31	(Fuel oiller) (Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 1'i geçenler) Artık denizcilik yakıtı	0,7688	0,9656	Kilogram
2710.19.68.00.39	(Fuel oiller) (Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 1'i geçenler) Diğerleri	0,7688	0,9656	Kilogram
2710.20.31.00.00	(Fuel oiller) Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 0,1'i geçmeyenler	1,6336	2,0519	Kilogram
2710.20.35.00.00	(Fuel oiller) Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 0,1'i geçen fakat %1'i geçmeyenler	0,8134	1,0217	Kilogram
2710.20.39.00.00	(Fuel oiller) Ağırlık itibariyle kükürt miktarı % 1'i geçenler	0,7688	0,9656	Kilogram
27.Kas	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar (2711.11.00.00.00; 2711.12; 2711.13; 2711.19.00.00.11; 2711.21.00.00.00; 2711.29.00.00.11 ve 2711.29.00.00.12 hariç)	0	0	Kilogram
	(Sıvılaştırılmış) Doğal gaz			
2711.11.00.00.00	Motorlu taşıtlarda yakıt olarak kullanılacak olanlar	2,7944	3,51	Standart Metreküp
	Diğerleri	0,0747	0,0938	Standart Metreküp
2711.12	(Sıvılaştırılmış) Propan	5,778	7,2577	Kilogram
2711.13	(Sıvılaştırılmış) Bütan	5,778	7,2577	Kilogram
	Sıvılaştırılmış petrol gazı (L.P.G.)			
2711.19.00.00.11	Motorlu taşıtlarda yakıt olarak kullanılacak olanlar (Otogaz)	5,778	7,2577	Kilogram
	Diğerleri	5,778	7,2577	Kilogram
	(Gaz halinde olanlar) Doğal gaz			
2711.21.00.00.00	Motorlu taşıtlarda yakıt olarak kullanılacak olanlar	2,7944	3,51	Standart Metreküp
	Diğerleri	0,0747	0,0938	Standart Metreküp
2711.29.00.00.11	(Gaz halinde olanlar) Propan	5,778	7,2577	Kilogram
2711.29.00.00.12	(Gaz halinde olanlar) Bütan	5,778	7,2577	Kilogram
27.13	Petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları (2713.11.00.00.00; 2713.12.00.00.00; 2713.20.00.00.19; 2713.90 hariç)	0	0	Kilogram
2713.11.00.00.00	(Petrol koku) Kalsine edilmemiş	0	0	Kilogram
2713.12.00.00.00	(Petrol koku) Kalsine edilmiş	0	0	Kilogram
2713.20.00.00.19	(Petrol bitümeni) Diğerleri	0	0	Kilogram
2713.90	Petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları (28.03 pozisyonundaki her nevi karbon imaline mahsus olanlar hariç)	0	0	Kilogram
2715.00.00.00.00	Esasını tabii asfalt, tabii bitümen, petrol bitümeni, mineral katran veya mineral katran zifti (bitümenli sakızlar, cut-backs gibi) teşkil eden bitümenli karışımlar	0	0	Kilogram
38.26	Biodizel ve bunların karışımları (Ağırlık itibariyle %70'den az petrol yağları veya bitümenli minerallerden elde edilen yağları içerenler veya içermeyenler)	3,847	4,8322	Litre
(B) CETVELİ				
G.T.İ.P. NO	Mal İsmi	Vergi Tutarı (TL)	Yeni Vergi Tutarı (TL)	Birimi
2707.10.00.00.00	Benzol (Benzen)	7,4431	9,3492	Kilogram
2707.20.00.00.00	Toluol (Toluen)	7,4431	9,3492	Kilogram
2707.30.00.00.00	Ksilol (Ksilen)	7,4431	9,3492	Kilogram
2707.50.00.00.11	Solvent nafta (Çözücü nafta)	7,4431	9,3492	Kilogram
2707.50.00.00.19	Diğerleri	7,4431	9,3492	Kilogram
2707.99.19.00.00	Diğerleri	7,4431	9,3492	Kilogram
2707.99.20.00.00	Sülfirik asitle diğer kısımları alınmış petrol eterleri; Antrasen	7,4431	9,3492	Kilogram
2709.00.10.00.00	Tabii gazın kondanseleri	7,4431	9,3492	Kilogram
2710.12.21.00.00	White spirit	7,4431	9,3492	Kilogram
2710.12.25.00.00	Diğerleri	7,4431	9,3492	Kilogram

2710.12.90.00.11	Diğer solventler (Çözücüler)	7,4431	9,3492	Kilogram
2710.12.90.00.19	Diğerleri	7,4431	9,3492	Kilogram
2710.19.29.00.00	Diğerleri	7,4431	9,3492	Kilogram
2710.20.90.00.00	Diğer yağlar [Yalnız; -2710.12.90.00.11, 2710.12.90.00.19 ve 2710.19.29.00.00 G.T.İ.P. numaralı malların biodizel ihtiva edenleri,	7,4431	9,3492	Kilogram
	-2710.19.81, 2710.19.83, 2710.19.85, 2710.19.87, 2710.19.91, 2710.19.93 ve 2710.19.99 alt pozisyonlarında yer alan malların biodizel ihtiva edenleri.]	5,1504	6,4694	Kilogram
2901.10.00.90.11	Hekzan	7,4431	9,3492	Kilogram
2901.10.00.90.12	Heptan	7,4431	9,3492	Kilogram
2901.10.00.90.13	Pentan	7,4431	9,3492	Kilogram
2901.10.00.90.19	Diğer doymuş asiklik hidrokarbonlar	7,4431	9,3492	Kilogram
2902.20.00.00.00	Benzen (Benzol)	7,4431	9,3492	Kilogram
2902.30.00.00.00	Toluol (Toluol)	7,4431	9,3492	Kilogram
2902.60.00.00.00	Etilbenzen	7,4431	9,3492	Kilogram
2909.19.90.00.13	Metil tersiyer bütil eter (MTBE)	7,4431	9,3492	Kilogram
38.11	Vuruntuyu önleyici müstahzarlar, oksidasyonu durdurucu maddeler, peptizan katkılar, akışkanlığı düzenleyici maddeler, aşınmayı önleyici katkılar ve mineral yağlar (benzin dahil) veya mineral yağlar gibi aynı amaçla kullanılan diğer sıvı yağlar için diğer müstahzar katkılar	7,4431	9,3492	Kilogram
3814.00	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan organik karma çözücüler ve incelticiler; boya ve vernik çıkarmada kullanılan müstahzarlar	2,7973	3,5136	Kilogram
3824.99.96.90.68	Diğerleri	2,7973	3,5136	Kilogram
2710.19.71.00.00	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Özel bir işleme tabi tutulacak olanlar	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.75.00.00	(Yağlama yağları; diğer yağlar) 2710.19.71.00 alt pozisyonunda belirtilen işlemlerden başka bir işleme kimyasal değişime tabi tutulacak olanlar	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.81.00.00	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Motor yağları, kompresör yağlama yağları, türbin yağlama yağları	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.83.00.00	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Hidrolik yağları	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.85.00.00	Beyaz yağlar, sıvı parafin	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.87.00.00	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Dişli yağları ve redüktör yağları	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.91.00.00	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Metal işlemeye mahsus bileşikler, kalıp çıkarma yağları, aşınmayı önleyici yağlar	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.93.00.00	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Elektrik izolasyonuna mahsus yağlar	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.99.00.25	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Diğer madeni yağlar	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.99.00.11	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Spindle Oil, Light Neutral, Heavy Neutral, Bright Stock	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.99.00.98	(Yağlama yağları; diğer yağlar) Diğerleri	5,1504	6,4694	Kilogram
2712.20	Ağırlık itibarıyla %0,75'den az yağ içeren parafin	5,1504	6,4694	Kilogram
3801.20.10.00.00	Sıvı yağ içinde çözelti halinde olan kolloidal grafit; yarı-kolloidal grafit	5,1504	6,4694	Kilogram
3819.00.00.00.00	Hidrolik fren sıvıları ve hidrolik transmisyonlar için petrol yağları veya bitümenli minerallerden elde edilen yağları içermeyen veya ağırlık itibarıyla % 70'den az oranda içeren müstahzar sıvılar	5,1504	6,4694	Kilogram
2710.19.25.00.11	Gazyağı	3,9012	4,9002	Litre
2710.19.25.00.19	Diğerleri	3,9012	4,9002	Litre
3403.11.00.00.00	(Yağlama müstahzarları) Dokumaya elverişli maddelerin, deri ve köselenin, post ve kürklerin veya diğer maddelerin işlenmesine mahsus müstahzarlar	5,1504	6,4694	Kilogram
3403.19.10.00.00	(Yağlama müstahzarları) Esas madde olarak kabul edilmemek şartıyla, ağırlık itibarıyla % 70 veya daha fazla petrol yağları veya bitümenli minerallerden elde edilen yağları içerenler	5,1504	6,4694	Kilogram
3403.19.20.00.00	(Yağlama müstahzarları) Hacim olarak en az %25 biyo temelli karbon içeriğine sahip ve en az %60'a kadar geri dönüştürülebilir yağlayıcılar	5,1504	6,4694	Kilogram
3403.19.80.00.00	(Yağlama müstahzarları) Diğerleri	5,1504	6,4694	Kilogram
3403.91.00.00.00	(Yağlama müstahzarları) Dokumaya elverişli maddelerin, deri ve köselenin, post ve kürklerin veya diğer maddelerin işlenmesine mahsus müstahzarlar	5,1504	6,4694	Kilogram
3403.99.00.00.00	(Yağlama müstahzarları) Diğerleri	5,1504	6,4694	Kilogram

**Ek-2: 30 Aralık 2023 Tarihli ve 32415 Sayılı Resmî Gazete (2. Mükerrer)
Yayımlanan 56 Seri No.lu Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği 2024
Yılında Uygulanacak Olan Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) Tarifeleri**

A. (I) Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Tarifesi

Motor Silindir Hacmi (cm3)	Taşıt Değeri (TL)	Taşıtların Yaşları ile Ödenecek Yıllık Vergi Tutarı (TL)				
		1 - 3 yaş	4 - 6 yaş	7-11 yaş	12-15 yaş	16 ve yukarı yaş
1- Otomobil, kaptıkaçtı, arazi taşıtları ve benzerleri						
1300 cm3 ve aşağısı	180.600'ü aşmayanlar	3.359	2.343	1.308	987	347
	180.600'ü aşıp 316.400'ü aşmayanlar	3.692	2.576	1.437	1.088	383
	316.400'ü aşanlar	4.032	2.809	1.573	1.188	413
1301 - 1600 cm3 e kadar	180.600'ü aşmayanlar	5.851	4.387	2.544	1.798	690
	180.600'ü aşıp 316.400'ü aşmayanlar	6.439	4.828	2.801	1.972	754
	316.400'ü aşanlar	7.026	5.265	3.050	2.153	823
1601 - 1800 cm3 e kadar	452.800 'ü aşmayanlar	11.374	8.894	5.227	3.189	1.235
	452.800'ü aşanlar	12.413	9.697	5.710	3.484	1.348
1801 -2000 cm3 e kadar	452.800'ü aşmayanlar	17.920	13.800	8.111	4.828	1.898
	452.800'ü aşanlar	19.553	15.061	8.848	5.265	2.072
2001 -2500 cm3 e kadar	565.500'ü aşmayanlar	26.885	19.517	12.193	7.282	2.880
	565.500'ü aşanlar	29.332	21.290	13.299	7.948	3.142
2501 - 3000 cm3 e kadar	1.131.800'ü aşmayanlar	37.485	32.615	20.373	10.957	4.016
	1.131.800'ü aşanlar	40.898	35.575	22.227	11.955	4.383
3001 - 3500 cm3 e kadar	1.131.800'ü aşmayanlar	57.093	51.374	30.944	15.446	5.657
	1.131.800'ü aşanlar	62.289	56.039	33.756	16.845	6.179
3501 -4000 cm3 e kadar	1.811.800'ü aşmayanlar	89.767	77.517	45.649	20.373	8.111
	1.811.800'ü aşanlar	97.937	84.560	49.807	22.227	8.848
4001 cm3 ve yukarısı	2.151.400'ü aşmayanlar	146.932	110.177	65.252	29.326	11.374
	2.151.400'ü aşanlar	160.285	120.196	71.186	31.991	12.413
Taşıtların Yaşları ile Ödenecek Yıllık Vergi Tutarı (TL)						
		1 - 3 yaş	4 - 6 yaş	7-11 yaş	12-15 yaş	16 ve yukarı yaş
2- Motosikletler						
100-250 cm3'e kadar		625	467	345	212	80
251 -650 cm3'e kadar		1.294	979	625	345	212
651 - 1200 cm3'e kadar		3.341	1.985	979	625	345
1201 cm3 ve yukarısı		8.106	5.355	3.341	2.652	1.294

B. (II) Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Tarifesi

Taşıt Cinsi ve Oturma Yeri /Azami Toplam Ağırlık	Taşıtların Yaşları ile Ödenecek Yıllık Vergi Tutarı (TL)		
	1 - 6 yaş	7-15 yaş	16 ve yukarı yaş
1) Minibüs	4.016	2.652	1.294
2) Panel van ve motorlu karavanlar (Motor Silindir Hacmi)			
1900 cm3 ve aşağısı	5.355	3.341	1.985
1901 cm3 ve yukarısı	8.106	5.355	3.341
3) Otobüs ve benzerleri (Oturma Yeri)			
25 kişiye kadar	10.146	6.059	2.652
26-35 kişiye kadar	12.168	10.146	4.016
36-45 kişiye kadar	13.541	11.485	5.355
46 kişi ve yukarısı	16.245	13.541	8.106
4) Kamyonet, kamyon, çekici ve benzerleri (Azami Toplam Ağırlık)			
1.500 kg.'a kadar	3.601	2.392	1.171
1.501-3.500 kg.'a kadar	7.295	4.226	2.392
3.501-5.000 kg.'a kadar	10.960	9.122	3.601
5.001-10.000 kg.'a kadar	12.168	10.333	4.844
10.001-20.000 kg.'a kadar	14.624	12.168	7.295
20.001 kg ve yukarısı	18.292	14.624	8.498

C. (IV) Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Tarifesi

Taşıt Cinsi ve Azami Kalkış Ağırlığı	Taşıtların Yaşları ile Ödenecek Yıllık Vergi Tutarı (TL)			
	1 - 3 yaş	4 - 5 yaş	6-10 yaş	11 ve yukarı yaş
Uçak ve helikopterler				
1.150 kg.'a kadar	67.931	54.316	40.730	32.576
1.151 - 1.800 kg.'a kadar	101.916	81.510	61.129	48.899
1.801 -3.000 kg.'a kadar	135.909	108.719	81.510	65.211
3.001 - 5.000 kg.'a kadar	169.902	135.909	101.916	81.510
5.001 - 10.000 kg.'a kadar	203.898	163.107	122.312	97.834
10.001 -20.000 kg.'a kadar	237.888	190.296	142.701	114.129
20.001 kg. ve yukarısı	271.871	217.473	163.107	130.479

D. (I/A) Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Tarifesi

Motor Silindir Hacmi (cm3)	Taşıtların Yaşları ile Ödenecek Yıllık Vergi Tutarı (TL)				
	1-3 yaş	4-6 yaş	7-11 yaş	12-15 yaş	16 ve yukarı yaş
Otomobil, kaptıkaçtı, arazi taşıtları ve benzerleri					
1300 cm3 ve aşağısı	3.359	2.343	1.308	987	347
1301-1600 cm3 e kadar	5.851	4.387	2.544	1.798	690
1601-1800 cm3 e kadar	10.342	8.078	4.758	2.896	1.120
1801-2000 cm3 e kadar	16.296	12.546	7.374	4.387	1.728
2001-2500 cm3 e kadar	24.439	17.741	11.085	6.620	2.617
2501-3000 cm3 e kadar	34.081	29.646	18.519	9.956	3.654
3001-3500 cm3 e kadar	51.903	46.702	28.129	14.037	5.148
3501-4000 cm3 e kadar	81.611	70.470	41.500	18.519	7.374
4001 cm3 ve yukarısı	133.572	100.164	59.319	26.654	10.342

Ek-3: Çevre Temizlik Vergisi Tarifesindeki Bina Grupları Listesi

BİNA GRUPLARI	1-Öğrenci sayısı: (Okul, yurt, kreş, dersane, kurs, eğitim merkez, anaokulu, yuva vb. eğitim ve öğretim faaliyeti yapılan binalar.)	2- Yatak kapasitesi: (Konaklama tesisleri ile hastaneler ve diğer yataklı sağlık tesislerine ait binalar.)	3-Kullanım alanı (m2): a) Her türlü yeme, içme ve eğlence yerleri. b) Daimî surette faaliyet gösteren lunapark, panayır, fuar, stadyum, hipodrom, spor salonu gibi yerler ile eşya depolamaya mahsus olan yerler.	4-Koltuk sayısı: (Sinema, tiyatro, opera, bale vb. biletle girilen koltuklu eğlence yerleri.	5-Personel sayısı: (1, 2, 3 ve 4'üncü sıradakiler hariç, ticari, sınai, zirai ve mesleki faaliyetler için kullanılan binalar ile bunlar dışında kalan faaliyetlere mahsus binalar.)	
I.GRUP	750'den fazla	500'den fazla	1000'den fazla	5000'den fazla	2000'den fazla	300'den fazla
II.GRUP	750-500	500-300	1000-500	5000-4000	2000-1500	300-200
III.GRUP	499-250	299-150	499-250	3999-3000	1499-1000	199-100
IV.GRUP	249-100	149-50	249-100	2999-2000	999-500	99-50
V.GRUP	99-50	49-20	99-50	1999-1000	499-250	49-10
VI.GRUP	49-20	20'den az	50'den az	999-500	249-100	9.Nis
VII.GRUP	20'den az	-	-	500'den az	100'den az	3 ve daha az, konutlar